

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Diplomová práce

**KELTSKO KŘESŤANSKÁ SPIRITUALITA V OBDOBÍ
RANÉHO STŘEDOVĚKU**

Vedoucí práce: Dr. Alois Křišťan

Autor práce: Dorotea Lebarová

Studijní obor: Pastoračně sociální asistent

Ročník: 7.

2008

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

1. srpna 2008

Chtěla bych vyjádřit své poděkování především panu Tadhg O'Dushlainovi, neboť díky jeho ochotě dohlížet na můj výzkum, mi byl umožněn studijní pobyt na univerzitě NUI Maynooth v Irsku. Rovněž bych chtěla poděkovat panu Brandonu Devlenovi, který mi ochotně vysvětlil některé historické souvislosti důležité pro můj výzkum. Mé velké poděkování patří také mému vedoucímu, panu Dr. Aloisi Křišťanovi, za jeho cenné rady a především za jeho trpělivost během mé práce. Nakonec bych chtěla poděkovat všem, kdo mě během mé práce jakýmkoliv způsobem podporovali.

OBSAH:

ÚVOD: HLAD PO SPIRITUALITĚ V DNEŠNÍM SVĚTĚ.....	7
I. část	10
1) VYMEZENÍ ČASOVÉ A PROSTOROVÉ	10
PŘÍCHOD KELTŮ NA BRITSKÉ OSTROVY	10
2) SPOLEČENSKÉ USPOŘÁDÁNÍ, PRÁVO A KULTURA	10
3) KELTSKÉ NÁBOŽENSTVÍ.....	12
I. NÁBOŽENSKÉ PŘEDSTAVY STAROVĚKÝCH KELTŮ	12
II. KELTSKÉ SVÁTKY BĚHEM ROKU	14
4) DĚJINNÝ PŘEHLED IRSKÉ CÍRKVE OD 5. DO 12. STOLETÍ	15
I. POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ NA BRITSKÝCH OSTROVECH V 5. STOL.	
.....	15
Sv. Patrik	15
Sv. Brigita	18
Raná irská církev	19
II. ROZVOJ MNIŠSTVÍ V IRSKU V 6. STOLETÍ.....	20
Sv. Columba a Iona	22
Keltští mniši na severních ostrovech	23
III. SPOR O UNIFORMITU V 7. STOLETÍ V BRITSKÉ A IRSKÉ CÍRKVI. 24	
Sv. Adomnán.....	25
IV. 7. A 8. STOLETÍ – OBDOBÍ IROSKOTSKÝCH MISÍ NA KONTINENTĚ	
.....	25
Sv. Kolumbánus	26
V. REFORMA CĚLI DĚ v 8. - 9. STOL.	29
VI. NÁJEZDY VIKINGŮ 9. – 10. STOL.	30
VII. ÚPADEK CÍRKEVNÍHO ŽIVOTA V 11. STOL.	31
VIII. CÍRKEVNÍ REFORMA VE 12. STOLETÍ A PŘÍCHOD NORMANŮ... 32	
II. část.....	34
NÁBOŽENSKÉ DIMENZE PODLE NINIANA SMARTA	34
Emocionální dimenze.....	35
Mytologická dimenze.....	35
Doktrinální dimenze.....	35
Sociální dimenze	36
Eticko - právní dimenze	36
Rituální dimenze	37
Materiálně- umělecká dimenze	37
1) EMOCIONÁLNÍ A ZKUŠENOSTNÍ DIMENZE.....	36
I. VNÍMÁNÍ DUCHOVNÍHO SVĚTA U KELTŮ.....	36
II. LORIKY	38
III. DALŠÍ MODLITBY Z KELTSKÉ TRADICE	42
POŽEHNÁNÍ.....	44

IV. SPIRITUALITA IRSKÝCH SVĚTCŮ	45
ŽIVOT V DUCHU SV. – SPIRITUALITA SV. PATRIKA	47
ŽIVOT POSTAVENÝ NA KRISTU – SPRITUALITA SV. KOLUMBÁNA..	49
2) MYTOLOGICKÁ DIMENZE.....	52
I. PŘEDKŘESŤANSKÉ MÝTY	53
MÝTY O STARÝCH IRSKÝCH HRDINECH	53
MÝTUS „O SUVERENITĚ“ ZEMĚ.....	54
II. DÍLA VĚNOVANÁ IRSKÝM SVĚTCŮM	55
CHARAKTERISTIKA IRSKÝCH SVĚTCŮ	57
VZTAH IRSKÝCH SVĚTCŮ KE STVOŘENÍ.....	59
III. IRŠTÍ NÁRODNÍ SVĚTCI – PATRIK A BRIGIT	61
SV. PATRIK – APOŠTOL IRŮ	61
SV. BRIGITA – MATKA GAELŮ	62
IV. DALŠÍ LITERÁRNÍ DRUHY	64
CESTOPISY A PLAVBY	65
VIZIONÁŘSKÁ LITERATURA	65
HOMILIE.....	66
3) DIMENZE DOKTRINÁLNÍ.....	68
I. BŮH A JEHO POJETÍ V KELTSKÉM KŘESŤANSTVÍ.....	69
BOŽÍ BLÍZKOST A IMANENCE	69
PANENTHEISMUS – BOŽÍ PŘÍTOMNOST V JEHO STVOŘENÍ.....	70
BOŽÍ VZNEŠENOST A TRANSCENDENCE	72
BŮH JAKO STVOŘITEL A DÁRCE ŘÁDU	73
II. ROLE KRISTA CO BY VYKUPITELE STVOŘENÍ	76
III. PŘIROZENOST STVOŘENÍ A TEOLOGIE ZÁZRAKŮ	78
IV. VZTAH K PÍSMU V RANÉM IRSKU	80
IRSKÉ BIBLICKÉ KOMENTÁŘE.....	81
VZTAH PÍSMU A ORTODOXIE.....	82
4) SOCIÁLNÍ A ORGANIZAČNÍ DIMENZE	83
I. MONASTICKÁ CÍRKEVNÍ STRUKTURA.....	83
DŮVODY PRO ROZŠÍŘENÍ MNIŠŤTVÍ V IRSKU	84
POSTAVENÍ OPATŮ versus BISKUPŮ.....	85
POSTAVENÍ KNĚŽÍ	86
LAICI.....	87
II. IRSKÉ KLÁŠTERY	87
HIERARCHIE A DENNÍ REŽIM.....	88
TYPICKÉ ZNAKY KELTSKÉHO MNIŠŤTVÍ	89
III. POUŠTNÍ TRADICE.....	90
POUŠTNÍ TRADICE V IRSKÉ CÍRKVI	90
POUSTEVNICTVÍ A APOŠTOLÁT	92
IV. POUTNICTVÍ	93
5) DIMENZE ETICKO - PRÁVNÍ.....	97

I. IRSKÉ SVĚTSKÉ PRÁVO A JEHO VLIV NA CÍRKEVNÍ ZÁKONODÁRSTVÍ	97
VZTAH STARÉ A NOVÉ TRADICE	98
ZÁKONY SVĚTCŮ A CÁIN	99
II. MNIŠSKÉ ŘEHOLE.....	100
INSTITUT ANAMCHARA	103
DUCHOVNÍ VEDENÍ V IRSKÝCH KLÁŠTERECH	104
III. PENITENCIÁŘE A KAJÍCI PRAXE	105
KAJÍCI PRAXE V OBDOBÍ RANÉHO STŘEDOVĚKU	105
VZNIK A VÝVOJ SOUKROMÉ KAJÍCI PRAXE	107
PENITENCIÁŘE	108
IV. CÍRKEVNÍ ZÁKONY – KANONICKÉ SBÍRKY	111
6) RITUÁLNÍ DIMENZE.....	112
I. POZŮSTATKY POHANSKÉHO KULTU A RITUÁLŮ	112
II. IRSKÁ LITURGIE.....	114
SLAVENÍ EUCHARISTIE	114
LITURGIE HODIN	116
POSTOJE POUŽÍVANÉ PŘI MODLITBĚ	117
ŽEHNÁNÍ A KŘÍŽOVÁNÍ.....	119
III. ASKETISMUS.....	120
STRAVA A PŮSTY	120
ASKETICKÉ PRAKTIKY SPOJENÉ S MODLITBOU	121
UMRTVOVÁNÍ V CHLADNÉ VODĚ	122
IV. POUTNICTVÍ	124
OČISTEC SV. PATRIKA – LOUGH DERG.....	124
CROAGH PATRICK.....	126
7) UMĚLECKÁ DIMENZE	127
I. PŮVOD A ZÁKLADNÍ PRINCIPY KELTSKÉHO UMĚNÍ	127
II. KOVOTEPECTVÍ A ILUMINACE	128
MOTIVY POUŽÍVANÉ K DEKORACI	130
III. KŘÍŽ A JEHO MÍSTO V KELTSKÉ CÍRKVI.....	131
KELTSKÉ KŘÍŽE – UMĚLECKÝ POPIS	132
OTÁZKA PŮVODU KELTSKÉHO KŘÍŽE	133
IV. CÍRKEVNÍ ARCHITEKTURA	134
ZÁVĚR	136
Seznam použité literatury:.....	138
ABSTRAKT.....	142
ABSTRACT	143

ÚVOD: HLAD PO SPIRITUALITĚ V DNEŠNÍM SVĚTĚ

„V západním světě je dnes rozšířen hlad po spiritualitě ve všech jejích formách,“¹ říká Philips Sheldrake, současný odborník na křesťanskou duchovní tradici. Jedním z jeho poznatků je, že v srovnání s dalšími náboženstvími, křesťanství není vždy v lidských myslích spojováno právě se „spiritualitou“.²

Hledání duchovních zdrojů, jež by byly s to kompenzovat materiálně konzumní ráz doby a společnosti, jsou typické pro západní svět dneška. Touha po takovémto zdroji však často vede mnoho lidí k duchovním alternativám, jež nejsou jejich kultuře a tradici zcela vlastní. Zájem mnoha „západních“ lidí se obrací k náboženským tradicím Východu: buddhismu a hinduismu, nebo mysticko-gnostickým směrům, jež by se daly shrnout pod pojem New Age. Živý je rovněž zájem o představitele tzv. „primitivních kultur“.

Mezi těmito základními směry se objevuje zájem o starou pohanskou tradici evropskou – Keltů, Germány a Slovany. Zdá se, že tento zájem narůstá v míře, jak se ze světa stává tzv. „globální vesnice“ a křižovatky Evropy jsou čím dál častěji křižovány lidmi jiných kultur a národů. Hledání vlastních kořenů a potřeba uchování vlastní identity v době, kdy míchání původních kultur a zmatení hodnot jsou každodenní realitou, není překvapující.

Smutné však je, že zatímco jsou objevováni Keltové a pohanská minulost, evropská křesťanská duchovní tradice je opomíjena nebo odmítána. Je sice pravdou, že vzdálenost Keltů, jakožto identifikačních vzorů, v čase, umožňuje dnešnímu člověku přiřadit jim své vlastní ideály a představy, aniž by bylo možné tyto spolehlivě vyvrátit. Tím vzniká romantická představa, šitá na míru potřebám dnešního člověka.

Přesto se domnívám, že zkoumání těchto „duchovních alternativ“ tak, jak jsou objevovány a chápány dnešním člověkem, nám může v mnohém napovědět. Díky

---

¹ O'LOUGHLIN, T. *Journeys on the Edges. The Celtic Tradition*.s. 11.

² Tamtéž.

těmto „alternativám“ totiž můžeme objevit, co dnešního člověka přitahuje, jaká je jeho poptávka v duchovní oblasti, a co tedy tradiční náboženské systémy zřejmě ve své „nabídce“ zanedbaly. Jak už jsem naznačila na začátku, může to být nenaplněná potřeba dnešního člověka po odpovídající spiritualitě.

Rozhodla jsem se proto spojit zájem dnešního člověka o evropskou minulost, konkrétně Kelty, a zároveň zůstat v křesťanské tradici. Předmětem mého zkoumání se proto stali Keltové po přijetí křesťanství a křesťanská spiritualita v jejich pojetí.

Cílem mé práce bude zkoumat keltsko – křesťanskou spiritualitu v období raného středověku na Britských ostrovech. Konkrétně se budu zabývat oblastmi Irska a západního Skotska a částečně také Walesu. Jde o gaelskou jazykovou oblast a místa, která obývalo keltské etnikum zhruba od 6. stol. před. n. l.

Termínu „spiritualita“ zde budu používat v jeho širším kontextu, který je možno chápat jako kulturně - duchovní dědictví. Vycházím přitom z Sheldrakova vymezení, podle nějž historicky „spiritualita zahrnuje dech lidské zkušenosti a široký záběr hodnot a praktik.“³

Období „raného středověku“ jsem vymežila na 5. až 12. století; mezníkem budou pro mě v pátém století křesťanská mise sv. Patrika v Irsku a v 12. století velká církevní reforma uskutečněná sv. Malachiášem. Domnívám se, že v tomto období ostrovní církve rozvinuly na základě svého temperamentu, kulturně - historického pozadí a pohanské minulosti, křesťanskou spiritualitu zcela unikátního druhu. Proto bych se chtěla v této práci pokusit zachytit nejen různé aspekty této spirituality, ale také pozadí, které ji pomohlo vytvořit. Budu tedy zkoumat také vliv původního keltského náboženství a zvyklostí a způsob, jak byly inkulturovány do křesťanství.

Za **metodu** práce jsem si zvolila zkoumání relevantních materiálů vztahujících se k výše vymezenému období a tématu. Snažila jsem se postavit svoji práci na uznávaných odborných historických publikacích a původních písemnostech, které se z raně keltské církve dochovaly. Mezi ně patří fragmenty práva, pastorační manuály,

---

³ O'LOUGHLIN, T. *Journeys on the Edges. The Celtic Tradition*, s. 12.

dochovaná kázání a biblické exegeze, životopisy svatých, hymny, modlitby atd. Z nich se pokusím sestavit pokud možno komplexní obraz keltské duchovní tradice. Jako podklad mi poslouží také záznamy nesakrální povahy, protože dobře doplňují celkové pozadí doby.

Má práce bude rozdělena do **dvou základních částí**. V první, jež má být jakýmsi úvodem, se zaměřím na Kelty z historického pohledu, keltské náboženství a společnost. Bude následovat stručný historický přehled dějin keltské církve v Irsku a Skotsku od 5. do 12. století.

V druhé části se už zcela konkrétně zaměřím na jednotlivé aspekty keltsko-křesťanské spirituality. Pro jejich lepší uspořádání jsem se rozhodla použít struktury, kterou v religionistickém světě zavedl Ninian Smart. Jde o model dělení náboženství do sedmi základních dimenzí. Jsou to dimenze rituální, mytologická, doktrinární, etická, sociální, emocionální a umělecká.

Přestože moje rozdělení nebude zřejmě zcela přesné, úplné a vyčerpávající, doufám, že tato struktura pomůže ukázat čtenáři přehledně a v kontextu celku ty skutečnosti, které se budu snažit přiblížit. Hlavním důvodem použití této struktury má být tedy snaha o přehlednost a zároveň komplexnost zkoumaného předmětu.

Při zpracovávání mého tématu se budu tedy zaměřovat především na Irsko, a to v jeho geografické podobě. Pro obyvatelé Irska budu používat označení **Irové**. Označení **Keltové**, budu používat tam, kde budu chtít zdůraznit širší geografický nebo historický kontext jakožto označení lidu, který se stal účastným starověkého kulturního dědictví Keltů. V textu budu místy používat názvu **keltská církev**. Tímto označením budu myslet církev, jež se rozvinula na Britských ostrovech. Nejde tu o označení samostatné církve, vyčleněné z církve univerzální. Budu-li mluvit konkrétně o církvi v Británii nebo Irsku, budu používat označení irská církev nebo britská církev.

I. část

1) VYMEZENÍ ČASOVÉ A PROSTOROVÉ

PŘÍCHOD KELTŮ NA BRITSKÉ OSTROVY

Otázka, kdy keltské kmeny dorazily na Britské ostrovy, není dodnes zcela zodpovězena. Přibližně se uvádí **sedmé století** před Kristem, někdy dokonce desáté století, pokud budeme brát v potaz irskou mytologickou tradici. K ní se nám však nedostává věrohodných záznamů.

Vědci předpokládají, že Keltové přišli ve dvou vlnách, na což se usuzuje z vývojové analýzy jazyků vyskytujících se na Britských ostrovech. Jsou zde zastoupené jazyky z obou základních keltských jazykových skupin – tedy jak skupina gaelská, tak britonská, přičemž galská skupina dorazila dříve a mezi oběma skupinami byl značný časový rozestup.⁴

Před příchodem Keltů sídlil na Britských ostrovech záhadný lid, jenž po sobě zanechal mnohé **megalitické památky**. Ty pochází přibližně z 3. tisíciletí před Kr. Patří k nim například Newgrange v údolí řeky Boyne a mnoho dalších, pravděpodobně kultovních míst roztroušených po celém Irském ostrově.

2) SPOLEČENSKÉ USPOŘÁDÁNÍ, PRÁVO A KULTURA

Irsko v raném středověku bylo uspořádáno do mnoha malých nezávislých království, jejichž základem byl **kmen**. Kmen, ve staré gaelštině *tuatha*, což znamená „lid“, byl základem politického uspořádání. Odhaduje se, že v době sv. Patrika, tedy v 5. století, bylo na irském území okolo 150 takovýchto kmenových království. V čele každého kmenového království stál král.

---

⁴ MACLEAN, M. *The Literature of the Celts*, s. 3.

Tyto kmeny se sjednocovaly do federací a vytvářely mocnější místní království. Aliance vznikaly na základě smlouvy na **principu vazalství**. I přes vazalskou povinnost zůstávala nižším králům plná suverenita nad jejich územím i lidem. Místní království se sjednocovala do provinčních království, jimž vládli provinční králové. Těchto provincií bylo v raném Irsku celkem pět a odpovídají přibližně dnešnímu dělení.⁵

Ve starověkém Irsku neexistovala postava **svrchovaného krále** nad celým územím. Tato instituce se objevuje až v pozdějším období a měla zajišťovat určitou jednotnost v politického uspořádání.⁶ Ale ani tak král nikdy neměl neomezenou autoritu. Irské zákony vymezovaly velmi jasně a přesně královské pravomoci i povinnosti a tyto pravomoci byly značně omezené. Král neměl například moc soudní nebo zákonodárnou. Jeho povinnostmi bylo vést lid v případě války, reprezentovat lid v obdobích míru a předsedání sněmů lidu. Těšil se však určité posvátné důstojnosti.⁷

Po králi následovala na společenském žebříčku aristokracie, kterou představovali vlastníci půdy. Na stejné úrovni s nimi byla **vrstva vzdělanců** již tvořili **druidové**,⁸ **básníci** a **právníci**. Tato skupina vlastnila zvláštní výsady a těšila se celonárodní prestiží. Její členové byli právně chráněni na území celého Irska, tedy i mimo vlastní kmenové království. Po této skupině následovali svobodní občané – řemeslníci, obchodníci a drobní farmáři. Nejnižší vrstvu tvořili nesvobodní občané – otroci, služebnictvo, žoldnéři apod.

---

⁵ Tyto provincie jsou: Leinster, Munster, Ulster, Conagh a Meath.

⁶ O'RIORDÁIN, J. J. *The Music of What Happens*, s. 31.

⁷ Posvátný charakter královské instituce byl demonstrován soustavou různých tabu a výsad, které se vázaly k osobě krále. Vztah krále k jeho lidu a zemi byl chápán jako manželský svazek. WALSH, J. R.; BRADLEY, T. *A History of the Irish Church 400 – 700. AD*, s. 42.

⁸ Podle starověkých autorů (např. Caesara) představovali původně druidové oficiální kněžskou vrstvou. Patřili mezi nejvzdělanější část společnosti takže často zastávali také funkce učitelů, filozofů, soudců vzdělanců a královských poradců. V irských pramenech máme o nich mnohé zmínky. V legendách vystupují jako nepřátelé nového náboženství a protivníci svatých, s kterými zápasí o duchovní vliv na daném území. Mají různé magické schopnosti, ovládají umění věštby a mluví se o nich také jako o poradcích irských králů. Zřejmě zastávali určité funkce i v období, kdy již bylo křesťanství v Irsku oficiálně přijato.

Jednou z výrazných charakteristik této společnosti byla důležitost **osobní cti** a postavení na společenském žebříčku. Irská společnost byla společností vysoce **hierarchizovanou**, ovšem postavení jejích členů se mohlo měnit.⁹ Osobní čest, **status** a vazalství bylo základem irského práva, které dávalo každému pevné místo v hierarchii irské společnosti.¹⁰

Stejně jako v jiných raných společenstvích, základem irské společnosti byla širší **rodina**. V čele rodiny stál muž, žena získávala status podle postavení svého muže nebo nejbližšího mužského člena rodiny. Přestože práva žen byla do značné míry omezena a společnost byla patriarchální, ženy byly povinny vojenskou službou.¹¹ O zrušení této povinnosti se zasloužil v 7. stol. sv. Adomnám.

Zákony byly přijímány lidem na shromážděních zvaných *Oenáach* ; volební právo měli pouze svobodní jedinci. *Oenáach* se konala na celonárodní úrovni jednou za 3 roky. Keltský právní systém - **Brehonské zákony** jsou nejstarším takovýmto systémem v Evropě. Vycházely ze zvykového práva starověkých Keltů a do své konečné kodifikované podoby se dostávají v 6. a 7. století n.l. Pro svoji komplexnost a nestrannost byly užívány až do sedmnáctého století.¹²

3) KELTSKÉ NÁBOŽENSTVÍ

I. NÁBOŽENSKÉ PŘEDSTAVY STAROVĚKÝCH KELTŮ

Keltové byli nábožensky citlivými lidmi. Už Caesar o nich poznamenal, že jsou „nadměru oddáni náboženským záležitostem a uctívání svých bohů“.¹³ Podle dochovaných záznamů můžeme usuzovat, že Keltové nerozlišovali jasně mezi světem

---

⁹ Královo postavení záviselo na počtu kmenových království, která mu byla podřízena, postavení šlechty na počtu podřízených vazalů a postavení prostých občanů na množství majetku, který se hodnotil dle velikosti půdy a počtu dobytka.

¹⁰ Tamtéž, s. 43.

¹¹ O zrušení této povinnosti se zasloužil v 7. stol. sv. Adomnám.

¹² O'Riordan, J. J. *The Music of what happens*. s. 31.

¹³ MAUDUIT, J. A. *Keltové*, s. 147.

hmotným a duchovním. Tyto dva světy se v jejich představách prolínaly - svět přítomný lidský se světem záhrobním, obývaným duchy.

Keltové uctívali tvořivé a životní síly a život jako takový byl pro ně hnací silou vesmíru. V této životodárné síle se zjevovalo božství ve své nekonečné rozmanitosti a proměně forem. Smrt hrála podřízenou roli, byla jen krátkým přerušením věčného a neustále se proměňujícího koloběhu. Keltská kultura si uchovala cyklický, nelineární myšlenkový stereotyp. Koloběh života a dějinné epochy byly vnímány v cyklech a také čas byl vnímán cyklicky, s opakujícími se mezníky.

Některé náboženské představy přebrali Keltové od usazených předindoevropských zemědělců. Ty vycházely z pocitu sounáležitosti člověka s přírodou a vegetačním cyklem. Proto byly pro ně typické matriarchální kultury a uctívání přírodních sil a živlů. Za posvátné se považovaly vodní toky, stromy, hory a návrší, které byly obývány lokálními bohy či duchy. Také některá zvířata byla považována za posvátná.

Z indoevropského dědictví si Keltové uchovali trojčlennou teologii a víru v magičnost čísla 3. Dalšími prvky jsou důraz na orální tradici, postavení kněžské vrstvy druidů a víra v převtělování duší.¹⁴ Mezi archaické prvky keltské náboženství patří kult mrtvých předků – heroju a víra v magickou moc lidských hlav.

V pozdějším období se projevil také vliv řeckořímské kultury a náboženství a původním keltským kmenovým božstvům byla přiřazována nová jména a atributy. Rekonstruovat původní keltský panteon se tak stává velmi obtížné. Jedním z důvodů je také fakt, že mnohá božstva vystupují pod různými jmény podle kraje, zčásti se liší nebo přijímají kompetence jiných bohů. Přes své kontakty se středozezemními kulturami si však Keltové uchovali svoje vlastní náboženské představy.

Vzhledem k tomu, že na irskou půdu noha římského vojáka nikdy nevstoupila, stalo se Irsko jakýmsi skanzenem keltské kultury, která se zde vyvíjela bez vnějšího zásahu nepřetržitě téměř 1000 let. Tamní kultura a náboženský vývoj se podobně jako

---

¹⁴ Podle Caesara druidové učili své svěřence: „že duše nezaniká, nýbrž se po smrti stěhuje z jednoho těla do druhého.“ VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. s. 90.

v hornatých oblastech Walesu a ve Skotsku rozvíjel v zásadě plynule v návaznosti na minulé tradice.¹⁵

II. KELTSKÉ SVÁTKY BĚHEM ROKU

Hlavní keltské svátky se vázaly k pasteveckému nebo zemědělskému roku. Roční koloběh byl rozdělen na 2 základní poloviny – teplou a studenou část roku, jež byly ohraničeny dvěma hlavními svátky – Beltainem a Samainem.

Na jaře kolem 1. - 2. února se slavil svátek **Imbolg**, který je výrazně spojen s postavou bohyně Brigit.¹⁶ V životě zemědělců byl tento svátek podstatný kvůli počátku prací na poli, pro farmáře zase z důvodu laktace ovcí.

Beltaine se konal 1. května. S ním začínala teplá polovina roku. V zemědělství se vztahoval k začátku pastvy. Cormac z 9. století popisuje, jak probíhalo rituální slavení tohoto svátku. Druidové zapálili dvě ohniště a mezi nimi prováděli dobytek. Tento rituál měl očistit dobytek od nemocí a uschopnit ho k větší plodnosti.¹⁷ Obecně je svátek Beltaine spojen s rozdělováním ohňů na návrších, které snad mělo povzbudit slunce, aby více hřálo a dalo tak možnost zrát úrodě.

Lugnasad se vázal ke sklizni a slavil se kolem 1. srpna. Oslavy však probíhaly déle, přibližně od poloviny července do poloviny srpna. Konaly se výroční trhy, zapalovaly ohně na kopcích a přinášely se prvotiny z úrody jako symbolické dary podzemním božstvům.

Samain se slavil v noci z 31. října na 1. listopad a představoval začátek keltského roku. Zároveň také zahajoval chladnou polovinu roku, kdy se dobytek sháněl z polí a ustájoval na zimu. „Samain byl časem rituálního truchlení za smrt léta a nebezpečným obdobím, hranicí mezi dvěma hlavními periodami, kdy se dočasně zastavil čas i prostor a přestaly platit běžné zákonitosti. Prolomily se bariéry, duchové

---

¹⁵ VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie keltské mytologie*, s. 14.

¹⁶ Brigit byla považována za patronku zemědělského života, dobytka, řemesel a také poezií.

¹⁷ O'DUINN, S. *Where Three Streams Meet; Celtic Spirituality*, s. 232.

z onoho světa mohli chodit po zemském povrchu a lidé mohli navštívit podsvětí. Tradice Samainu přežila do současnosti v podobě Halloweenu a Dušiček.“¹⁸

4) DĚJINNÝ PŘEHLED IRSKÉ CÍRKVE OD 5. DO 12. STOLETÍ

Období mezi pátým až dvanáctým stoletím je v irských církevních dějinách označováno jako období „keltské církve“. Je ohraničeno dvěma zlomovými událostmi; jsou to příchod křesťanství uskutečněný misí sv. Patrika v 5. století a příchod Normanů a nové společenské organizace ve 12. století. Po sedm století si irská církev uchovala svůj typický a charakteristický ráz, který ji odlišoval od církve kontinentální, ale zároveň zůstávala v naprosté jednotě s církví univerzální.

Nejvýraznějším obdobím během těchto staletí jsou sedmé a osmé století, jež jsou také označovány jako „zlaté období“ irské církve. Toto období je charakterizováno mohutným rozvojem irských klášterů, vysokým stupněm duchovního života a kvalitou vzdělávání, které se v nich pěstovaly. Určitý úpadek začíná v druhé polovině 8. a prohlubuje se v 9. a 10. století, jenž byl kromě jiného způsoben nájezdy severovýchodních Vikingů.

Jedenácté století připravovalo půdu pro nutnou reformu, která přišla o století později. Reforma zavedená ve 12. století sv. Malachiášem vedla nejen k obrodě, ale také k uniformitě irské církve s církví kontinentální. Staré zvyklosti byly opuštěny a nahrazeny římským ritem. Ztratilo se tak do určité míry dědictví, které ovlivnilo Evropu během iroskotských misí v 7. a 8. století, a jež vyprodukovalo světce a osobnosti takového formátu, že bylo Irsko od té doby nazýváno „ostrovem svatých“.

I. POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ NA BRITSKÝCH OSTROVECH V 5. STOL.

Nemáme žádné jisté doklady o tom, jak se poprvé dostalo křesťanství do Irska. Zdá se však, že v době příchodu a mise sv. Patrika, žili již v Irsku křesťané. Prosper z Aquitanie poznamenává ve své Kronice, že r. 431 „Palladius, ordinován papežem

---

¹⁸ GREENOVÁ, M. *Keltské mýty*, s. 55.

Celestinem, byl poslán k irským věřícím v Krista jako jejich první biskup“.¹⁹ O tomto Palladiovi se však nedochovalo mnoho dalších informací, podle některých zdrojů byla jeho mise krátká a nezanechala větší odezvu.

Zmínka o něm by však svědčila pro fakt, že v první polovině 5.století již existovaly malé komunity křesťanů v Irsku, zvláště v jeho východní a jižní části, jež byly v nejbližším kontaktu se sousedními národy. Křesťanství se tedy zřejmě dostalo poprvé do Irska skrze laiky přes kontakt s Británií, Galii a Španělskem. Ke stykům docházelo skrze obchod, ale také např. skrze křesťanské otroky, jež byli zajímáni při pirátských nájezdech na západním britském pobřeží. O tom ostatně svědčí i Patrikův příběh.

Dochovala se také některá jména irských světců, kteří působili v Irsku v 5. století. Jejich životopisy však pocházejí až z 12. století a chybí o nich další evidence. Většina z nich byla pravděpodobně britského původu a působila zřejmě v jižním a jihovýchodním Irsku. Byli Patrikovými předchůdci, nebo staršími současníky.

Sv. Patrik

Sv. Patrik je nejnámějším a zřejmě také nejpoblárnějším misionářem, který v Irsku působil. Jeho životní příběh je vsutku podivuhodný a význam jeho mise nedocenitelný. Zanechal po sobě dva vlastní životopisné dokumenty; jsou to „Vyznání“ a „Dopis Coroticovi“. Jsou to také nejstarší psané dochované dokumenty o irské církvi.

Z Patrikových písemností se dozvídáme, že pocházel z Británie a byl synem jáhna, který zastával jakýsi nižší římský úřad. Když mu bylo šestnáct let, zajali ho irští „piráti“ při jednom ze svých nájezdů na britské pobřeží. Patrik byl pak prodán v Irsku jako otrok a sloužil 6 let jako pastevec pro svého pána. Poté na pokyn ve snu uprchl; podařilo se mu nalodit a vrátit se ke své rodině do Británie.

---

¹⁹ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*. S.11.

Po letech, která věnoval studiu zřejmě v Galii a Itálii, se vrátil snad kolem roku 432 zpět do Irska jako biskup a začal s misijní činností. Oficiálně byl zřejmě vyslán britskou církví. Jeho samotného vedlo k takovému rozhodnutí zážitek podivuhodného snu, v němž ho obyvatelé Irska prosili, aby se k nim vrátil. Svoje povolání proto chápal jako poslání od Boha, na což se mnohokrát ve svých „Vyznáních“ odkazuje.²⁰

Velkou výhodou byla v jeho případě znalost jazyka, prostředí a zvyklostí, ve kterém měl šířit křesťanskou zvěst. Ke svému působení zvolil taktiku, kdy nejdříve vyjednal své působení s králem kmene a území, kde chtěl působit. To mu mělo zaručit právní ochranu a někdy také bezpečnostní doprovod. Není pochyb, že za tyto služby musel patřičně zaplatit. Přesto byl podle vlastních slov mnohokrát v nebezpečí života, zajetí, okradení či posměchu.²¹ I přes svoji touhu navrátit se zpět ke svým blízkým do Británie, Irsko už nikdy neopustil, ale vytrval v misionářském úsilí až do své smrti.²²

Patrikovo působení bylo vázáno převážně k severní a severozápadní části irského území. Ve svých „Vyznáních“ píše, že mnoho cestoval a že se na svých cestách setkával s již existujícími komunitami křesťanů. Při svém misijním úsilí se snažil především vykořenit modloslužbu a pohanské zvyklosti, v pozdějších pramenech se mluví také o jeho konfliktu s druidy. Ti vlivem nového učení totiž přicházeli jak o moc, tak o prestižní postavení.

O krutosti tehdejších mravů mluví událost z Patrikova života, o které se dozvídáme z jeho „Dopisu Coroticovi“. Coroticus byl zřejmě kníže ze západního pobřeží Británie, jenž uskutečňoval pirátské nájezdy na irské pobřeží. Při jednom z těchto nájezdů napadl, částečně povraždil a zajal komunitu křesťanů, která byla krátce předtím pokřtěna samotným Patrikem. Patrik ve svém dopise exkomunikuje

---

²⁰ Např. The Confession, Kap. 34. In MC CORMACK, J. *St. Patrick: The Real Story as told in his own words*.

²¹ Tamtéž. S. 28 - 29. (kap.35, 37.)

²² Přesný rok smrti není dodnes znám, uvádí se dvě možnosti: r. 461 a 493. VOPATRŇÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 22.

Corotica i jeho vojáky a stýská si nad krutostí, s jakou se nominální křesťané zachovali vůči svým nově pokřtěným spolubratrům.²³

Celkově vzato byla Patrikova mise velmi úspěšná. Snad i proto, že probíhala bez nátlaků, setkala se s velkou odezvou u domorodého obyvatelstva. Patrik svědčí ve svých „Vyznáních“, že „na tisíce jich bylo pokřtěno“²⁴ a velké množství pokřtěných se rozhodlo pro zasvěcený život.²⁵ Byli to často lidé pocházející z vyšších vrstev. Ve svých snahách se zaměřil také na výchovu domorodého kněžstva, což se mu podařilo. Generace, kterou vychoval, přebrala po jeho smrti zodpovědnost za započaté dílo. Tím křesťanství v Irsku zdomácnělo, navzdory stále přetrvávajícímu pohanství a postupně získalo nad ním převahu.

Úctu k sv. Patrikovi jakožto „apoštolu Irů“ lze doložit od 7. století.²⁶ Jeho památka se stala národním svátkem a on sám národním patronem. Mnohá místa v Irsku jsou pojmenována podle něho a hlásí se k tradici s ním spojené. Arcibiskupský stolec v Armagh v severním Irsku si dodnes nárokuje primát nad celým Irskem na základě tradice, podle níž byl založen samotným světcem.

Sv. Brigita

Další důležitou osobností tohoto období byla sv. Brigita. Narodila se kolem 454 a podle legendy byla dcerou druida a křesťanské otrokyně. Odmítla přání otce uzavřít sňatek a místo toho se rozhodla pro zasvěcený život. Po složení řeholních slibů a času formace se usadila v Kildare, kde založila klášter.

Její životopis, i když protkán mnohými nadpřirozenými událostmi a zázraky, vypovídá o jejím působení co by aktivní řeholnice. Často cestovala jak za účelem evangelizačním, tak z důvodů charitativních. Její starost o slabé, nemocné a chudé jí

---

²³ A Letter to Coroticus, Kap. 19. In MC CORMACK, J. *St. Patrick: The Real Story as told in his own words*

²⁴ The Confession, kap. 50.

²⁵ Tamtéž, kap. 41.

²⁶ VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s 24.

získala velkou oblibu, díky které si vysloužila přízvisko „Marie Gaelů“. V 8. století je také titulována jako „představená všech irských panen“.²⁷ Brigita zemřela roku 524.²⁸

Její klášter v Kildare získal v 7. a 8. století velmi významné postavení. Stal se centrem nejen klášterního života, ale také vzdělanosti. Měl dvě části, mužskou a ženskou; ženskou vedla Brigita, později její nástupkyně v úřadu abatyše, představeným mužské části byl místní biskup.

Raná irská církev

Skrze misi sv. Patrika byl v 5. století v Irsku pravděpodobně zaveden diecézní systém, podobný tomu, který se uplatňoval na kontinentu. Vzhledem k politickému rozdělení Irska na mnohá malá kmenová království, byli i nově ustanovení biskupové vázání ke svému kmeni, za něž nesli duchovní zodpovědnost. Početnost irských kmenů (*tuathú* bylo na celém území okolo 100-150) byla zřejmě i příčinou četnosti biskupů, jejichž působnost byla vázána na tyto kmeny. Podle všeho neexistoval v raném Irsku žádný arcibiskupský stolec, stejně jako neexistovala centralizovaná vláda. Církevní záležitosti se řešily na církevních sněmech.²⁹

O dalším působení církve v 5. století nemáme zmínky, zachovala se však jména světců z tohoto období v díle *Catalogus Sanctorum Hieberiae*, jež samo pochází z 8. nebo 9. století. Podle tohoto dokumentu jich bylo celkem okolo 350, povětšinou biskupové, zřejmě z období první generace kolem sv. Patrika. Zakládali chrámy a byli jednotní ve věrouce i křesťanské praxi. Nezavrhovali společenství žen a byli povětšinou franckého, římského, britského a irského původu.³⁰

Raná irská církev měla zřejmě vysoké ideály a svědčí o tom množství jmen udávaných světců. Přechod na křesťanskou víru z původního pohanství se odehrál bez většího prolévání mučednické krve (přesto vzpomeňme na Patrikovy novokřtěnce

---

²⁷ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*. S.19.

²⁸ Pozdější legenda přidala světici mnohé atributy, které měla původně keltská bohyně stejného jména. Viz. Sv. Brigita v Mytologické dimenzi.

²⁹ VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s 42.

³⁰ Tamtéž, s 40.

povražděné Coroticovými vojáky). Možná právě tento „nedostatek“ vedl ranou irskou církev k přísné křesťanské a asketické praxi a může to být jedním z důvodů, proč později získalo v Irsku tak velkou oblibu mnišství, poutnictví, asketismus a touha po mučednictví.³¹

V 5. a 6. století měla na irskou církev velký vliv také církev v sousední Británii. Po r. 400 vznikl na západním pobřeží Británie klášter ve Whithornu, nazývaný také Candica Casa (tzv. „Bílý dům“, protože byl postaven z kamene). Zakladatelem byl biskup a opat sv. Ninian, jenž obrátil na víru jižní Pikty. On sám se seznámil s mništvím v Galii, pravděpodobně měl na něj velký vliv sv. Martin z Tours. Whithorn se stal důležitým duchovním centrem a velmi ovlivnil také irský monasticismus v 6. století.

II. ROZVOJ MNIŠTVÍ V IRSKU V 6. STOLETÍ

Šesté století v Irsku představuje období velkého rozvoje klášterů a klášterního života. Vyjmenujme z tohoto období jen některé. Počátkem 6. století Enda, inspirován britským Whithornem, zakládá klášter Inisheer na Aranských ostrovech. Sv. Ciaran zakládá kolem r. 545 Clonmacnoise, jeden z nejvýznamnějších irských klášterů vůbec. Colum cille známý jako Columba zakládá Derry v roce 546, k jeho dalším fundacím patří Durrow a Iona r. 563. Brendan zakládá r. 559 Clonfert a mohli bychom pokračovat dále.³²

V 6. století bylo úzké spojení mezi církvemi irskou a britskou. Ideál mnišství se velmi pravděpodobně dostal do Irska právě z Británie. V britské církvi byl velký důraz na studium a to se později projevilo také v irských kláštorech. Sv. Finnian z Clonard, nazývaný patriarchou irského mnišství, získal zřejmě zkušenosti ohledně mnišského života (např. disciplíny) právě v Británii. On sám vychoval řadu žáků, mezi nimi i tzv. dvanáct apoštolů Irska.

---

³¹ Viz Emocionální dimenze.

³² Viz. O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*. s.20.

Mnišský ideál se stal dominantním prvkem irské církve pro celé období raného středověku. Diecézní systém, který zavedl sv. Patrik v 5. století, vydržel v Irsku přibližně do 30. let 6. století; pak byl vystřídán monastickým. Ten se vyvinul zřejmě z komunit kleriků, které sídlily při biskupských sídlech. Církevní pravomoci určené biskupům tak přešly na opaty nově zakládaných klášterů, odkud byla v 6. století vykonávána téměř veškerá jurisdikce.

Irské kláštery byly centry vzdělanosti a staly se do určité míry dědici starých druidských škol. Zatímco na kontinentě vládl zmatek díky nájezdům barbarů, kteří nemilosrdně ničili zbytky římské kultury a civilizace, v irských kláštorech vzkvétala nerušeně vzdělanost. Latina byla živým a užívaným jazykem, opisovaly se evangeliáře, žaltáře a další duchovní literatura. Díky irským klášterům se zachovalo také mnohé ze starověkého dědictví, neboť se zde studovala a opisovala též díla klasických autorů.

Po náležitě duchovní přípravě odcházeli někteří mniši na misie nebo hledat místo pro zakládání nových klášterů. Cílem jejich cesty byla Británie a evropský kontinent, často také severní ostrovy, jež byly dosud nedotčeny křesťanskou zvěstí. Touha po poutnictví či dokonce vyhnanství pro Krista se stala jedním z typických znaků irského mnišství.

Británii, jež byla původně křesťanská, zasáhly v 6. století nájezdy pohanských germánských kmenů Anglů, Sasů a Jutů. Vytlačily křesťanské Brity z jejich území na západ, do odlehlých končin Walesu a Cornwellu. Irští mniši, kteří byli ovlivněni britským monasticismem tak paradoxně pomáhali v 6. století britské církvi evangelizovat pohanské kmeny, jež ji zaplavily.

Koncem 5. století osídlili Irové západní pobřeží Skotska a svou novou kolonii pojmenovali Dal Riata. Kulturní a politické styky mezi severním Irskem a Skotskem byly vždy velmi čilé. Tomu napomohlo v 6. století také založení kláštera na Ioně svatým Columbou.

Sv. Columba a Iona

Sv. Columba, nazývaný též Colum Cille, je jedna z nejvýraznějších postav rané irské církve po Patrikovi a zakladatel důležitého duchovního střediska na ostrově Iona na západním skotském pobřeží. Zachoval se jeho životopis od sv. Adomnána, jednoho z jeho následovníků v opatském úřadu z konce 7. a počátku 8. století.

Columba pocházel z Donegalu v severním Irsku, z rodiny jež byla spřízněná s vládnoucím rodem severní provincie, Ui Ne´ill. Byl vychován knězem Cruithnechanem, později navštěvoval klášterní školy a pobýval u biskupa Finniana. Po vysvěcení na kněze se věnoval duchovní činnosti a vzdělávání. Podle tradice založil kláštery v Derry a Durow.

V roce 563 ve svých dvačtyřiceti letech odchází s dvanácti společníky do Skotska. Podle Adomnána byla jeho motivací touha stát se poutníkem pro Krista.³³ Vzhledem k tomu, že jeho odchod byl načasován dva roky po významné bitvě u Cul Drebene, spekuluje se, že důvody pro jeho odchod do exilu mohly být také politické.

Se svými společníky přistál 11. května 563 na Ioně, malém ostrůvku u západního skotského pobřeží. Zde založil klášter, jenž časem nabyl velikého duchovního a politického významu. Komunita se rozrostla ze 12 na 150 mnichů. Z Iony založil klášter v Dal Riatě, kde sídlila početná kolonie irských osadníků. Následovaly další dceřiné kláštery na ostrovech Hinba, Tiree a Elen.³⁴ Tyto byly též řízeny z Iony. Navštívil krále severních Piktů, jež byli v té době stále pohany a vyjednal u něj pro svoje mnichy, kteří osídlovali ostrovy u skotského pobřeží, bezpečnost.³⁵

I v exilu si Columba zachoval zájem o politické dění ve své vlasti a nejednou do něho svým vlivem zasáhl. Měl vliv například na volbu nového krále v Dál Riada v severním Irsku. V roce 575 se zúčastnil shromáždění v Druid Cett v hrabství Derry. Na tomto sněmu se podle tradice zastal bardů, jimž hrozilo vyhnání z Irska; díky jeho intervenci mohli v zemi zůstat. Byl proto nadále považován za patrona a ochránce

---

³³ VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s 42.

³⁴ Tamtéž, s. 47.

³⁵ Tamtéž.

bardů a jejich umění. Kolumbovi samotnému se připisují některá literární díla, jako jsou rozsáhlé latinské básnické kompozice *Altus Prosator* a *Noli Pater*.³⁶

I po jeho smrti r. 597 si Iona zachovala významné postavení. Přátelské vztahy sv. Columby s piktskými vladaři měly později velký význam pro přijetí křesťanství v Piktsku a Norhumbrii, jež byly v té době stále pohanské. Zasloužili se o to velikou měrou právě mniši z Iony, kteří založili významný klášter na ostrově Lindisfarne. Iona se stala také jedním z posledních míst odporu proti snaze o uniformitu a romanizaci „keltské církve“.

Keltští mniši na severních ostrovech

Keltští mniši se v 6. století usidlovali i na dalších ostrovech severozápadního Skotska a podnikali objevné plavby, při kterých pronikali dále na sever. Svě cely a oratoře postavili na Orknejských, Shetlandských a Farejských ostrovech a dostali se až na Island.³⁷ Vedla je touha po samotě a ničím nerušených místech, kde by se mohli plně oddat životu odříkání a modlitbě.

Na těchto ostrovech pobývali irští mniši až do nájezdů severských Vikingů, kteří je vytlačili v 9. století. Islandský historik z 12. století se zmiňuje ve své práci o irských křesťanských mniších, kteří odešli z Islandu, protože zde nechtěli žít s pohanskými Vikingy. V staré islandštině se jim říkalo *papar*, což vychází z staroirského slova *papa*, které znamená otec. Svědectvím o přebývání keltských mnichů na severních ostrovech je množství místních jmen, která se odvozují od základu *papa* nebo *poba*.³⁸

Mezi těmito mnichy poutníky a mořeplavci vyniká postava **sv. Brendana** z Clonfertu. Narodil se v 5. století a pocházel z jihozápadního konce Irska, z hrabství Kerry. Založil kláštery na ostrově Tiree a Ailech. Z 9. století pochází cestopisná

---

³⁶ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*. s.22.

³⁷ VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 61.

³⁸ Tamtéž, s. 62. Rovněž na některých ostrovech v Hebridech lze také dodnes spatřit zbytky starých kamenných poustev, kaplí a náhrobních kamenů z tohoto období.

kniha *Navigatio Brendani*, která má údajně popisovat jeho plavbu k severním ostrovům v Atlantiku.³⁹ Sv. Brandon zemřel asi 577.

III. SPOR O UNIFORMITU V 7. STOLETÍ V BRITSKÉ A IRSKÉ CÍRKVI

Během období, které uplynulo od Patrikova působení se v irské a britské církvi rozšířily určité místní zvyklosti, jež byly v rozporu s římskou tradicí. Šlo například o jiný tvar mnišské tonzury, či jiný způsob výpočtu paschy a tedy jiné datum slavení Velikonoc. Tento problém způsobil kontroverze trvající v britské a irské církvi půl století, aby nakonec vyústil ve sněm, který se konal ve Whitby v Northumbrii r. 664. Ten měl rozhodnout o správnosti tradice.

Irská strana byla zastoupena biskupem Colmanem, římská opatem Wilfridem. Římská strana zvítězila a Irové se měli podříditi. Ne všichni tak učinili. Sv. Colman a jeho mniši odešli na Ionu a později se stáhli do Irska. Sv. Béda, přestože byl stoupencem římských zvyklostí, zachoval ve svých „Církevních dějinách“ o těchto mniších velmi působivé svědectví. Praví o nich, že neměli žádný majetek kromě dobytka, a to co dostali, ihned rozdali chudým. Jediným jejich zájmem bylo sloužit Bohu. Navštěvovali vesnice, aby kázali, křtili a starali se o lidské duše. Proto byli u lidí ve veliké úctě a byli považováni za služebníky Boží.⁴⁰

Trvalo ještě nějakou dobu, než byly římské zvyklosti plně přijaty v Británii a Irsku. Na jihu Irska se zasloužil o přijetí římského výpočtu paschy Cumian z Durrow. Svolal sněm do Campu Lene v roce 628 nebo 629. Na něm bylo rozhodnuto, že další pascha má být slavena společně s celou církví. Přesto na konci sněmu kdosi proti tomuto rozhodnutí vystoupil, a tak bylo vyslána delegace do Říma. Po návratu

---

³⁹ Tato kniha byla velmi oblíbeným čtivem ve středověku a i přes některé legendární a fantastické prvky je možné, že obsahuje historické jádro. Podle názoru některých vědců se mohl Brendan se svými společníky dostat až do Severní Ameriky. Tim Severin uskutečnil podle popisu knihy v letech 1972 – 77 na dobovém člunu plavbu, na níž se dostal až do Newfoundlandu. Srov.: BOTHEROYD, S.; BOTHEROYD, P. *Lexikon keltské mytologie*, s. 362. Viz též Cestopisy a plavby v kapitole Mytologická dimenze, s.

⁴⁰ VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 57.

vyslanci vyprávěli, že viděli v Římě představitele různých církví slavit paschu ve stejnou dobu. To přesvědčilo církve v jižním Irsku k přijetí římského výpočtu.⁴¹

Severní Irsko se drželo déle vlastních tradic a k přijetí římského výpočtu došlo později, snad koncem 7. století. O jeho přijetí se zasloužil sv. Adomnán, opat z Iony.

Sv. Adomnán

Jedním z Columbových následovníků a pisatelem jeho životopisu byl Adomnán, devátý opat na Ioně. Pocházel rovněž z královského rodu z Donegalu v severním Irsku, stejně jako Columba. Na Ionu přišel asi pět let po sněmu ve Whitby, kde probíhala kontroverze ohledně správného výpočtu paschy. Sám později přijal římský výpočet a snažil se přesvědčit mnichy ze své komunity, aby se rovněž podřídili. To se mu však nepodařilo.

Podobně jako sv. Columba i on se účastnil politického dění ve své zemi. Roku 697 se vypravil do Irska, kde získal podporu pro vyhlášení „Zákona o nevinných“.⁴² Tento zákon měl chránit bezbrannou část obyvatel; ženy, děti a duchovní. Svědčí to o jeho autoritě a vlivu a také diplomatických schopnostech. Zemřel r. 704.

IV. 7. A 8. STOLETÍ – OBDOBÍ IROSKOTSKÝCH MISÍ NA KONTINENTĚ

Anglosaská kronika poznamenává, že roku 891 přistál u břehů Cornwallu člun bez vesel s třemi irskými muži na palubě. Když byli dotázáni na okolnosti, za jakých se ocitli na tomto místě, odpověděli, že se chtěli vydat do exilu pro lásku k Bohu a svěřili se proto plně do Božích rukou, pročež odmítli vzít s sebou vesla, kterými by určili směr plavby.⁴³

Tato poněkud kuriózní příhoda nastiňuje další kapitolu v dějinách irské církve. Je jí nová forma asketické praxe, kterou se rozhodli praktikovat mnozí mniši z irských klášterů – peregrinatio – poutnictví. Motivace k odchodu do zámoří byly jak

---

⁴¹ VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 66.

⁴² Tamtéž, s. 61.

⁴³ Tamtéž, s. 68.

asketické, tak evangelizační a misijní. Cílem cesty byla území nynější Francie, Belgie, Švýcarska, Rakouska, jižního Německa a severní Itálie.

„Asi od počátku 7. do poloviny 8. století se irští mniši – nejdříve sami a později s anglosaskými misionáři – stávají nejdůležitějším náboženským a kulturním faktorem, který působil v oblasti budoucí karolínské říše.“⁴⁴ Jejich vliv, zprvu významný v oblasti pastorační a duchovní, se po vzniku karolínské říše přesunul spíše do oblasti kulturní. Jedním z nejvýznamnějších představitelů tohoto peregrinálního hnutí je sv. Kolumbánus.

Sv. Kolumbánus

Kolumbánus se narodil r. 543 v Leinsteru. Rozhodl se stát mnichem pod vedením Sinellema, žáka sv. Finniana z Clonardu. Později odešel do kláštera v Bangoru, jenž měl široký věhlas a velmi přísnou disciplínu. Zde se stal hlavním učitelem klášterní školy. Když mu bylo kolem padesáti let, začal toužit po „poutnictví pro Krista“. Roku 591 nasedl na loď spolu s dalšími dvanácti společníky, mezi nimiž byl také sv. Gall a biskup Aid.

Svoji misi začal v Burgundsku ve Francii, kde založil tři kláštery: Annegray, Luxeuil a Fontaines v pohoří Vosges. Z těchto tří vzniklo časem dalších padesát tři klášterů. Kolumbánus sepsal pro své mnichy pravidla *Regula Monachorum* a *Regula coenobialis*. Žil přísným životem a stejně požadoval od svých mnichů. Kritizoval mravy některých představitelů francké církve a politického života. Stal se proto terčem útoků a nakonec byl vyhnán králem Theudericem.

Jedním z důvodů rozporů bylo také rozdílné chápání úlohy biskupa a jeho pravomocí. Ve Francii 6. století nebylo mnichům ani opatům povoleno zakládat kláštery bez svolení místního biskupa. Kolumbánus se v této věci zřejmě řídil irskými zvyklostmi, kde opat kláštera měl stejné pravomoci jako biskup. To vyústilo v konflikt s franckými biskupy, na jejichž území Kolumbánus působil.

---

⁴⁴ VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 68.

Po vyhnání z Francie se Kolumbánus usadil u Bodamského jezera v dnešním Švýcarsku, kde založil klášter v St. Gallen. Zde zřejmě došlo k jakési neshodě mezi ním a sv. Gallem – Havlem; rozešli se proto a Kolumbánus se vydal zase na pouť, aby se usadil v severní Itálii, kde založil klášter v Bobiu nedaleko Milána. Zde našel také místo posledního odpočinku.⁴⁵ Zanechal po sobě mnoho spisů, dopisy psané papežům (mezi jinými také sv. Řehoři Velikému), kázání, mnišská pravidla a penitenciář ale také duchovní básnické skladby. Tato díla svědčí jak o jeho literárních schopnostech, tak o velikosti jeho ducha.

Další irští peregríni a jejich pověst na kontinentě

Sv. Kolumbánus byl za svého života i po smrti následován mnoha dalšími irskými peregríny, kteří byli vedeni ideálem askeze a poutnictví pro Krista. Přítomnost a postavení irských mnichů, jež zaujímali na francouzském dvoře a v jiných částech budoucí sv. říše, svědčí o kvalitě jejich vzdělání a formace. To opět odkazuje na vysoký standart vzdělanosti a duchovního života v irských kláštorech v 6. a 7. století. Jejich kulturní a duchovní přínos byl pro znovuvybudování západní křesťanské kultury, jež byla nájezdy barbarů značně poškozena, nepochybný.

Například Beda Ctihodný, ve svých Církevních dějinách referuje o významném příspěvku Irska anglické církvi koncem sedmého a začátkem osmého století: „Mnozí Angličané, šlechtického i nižšího původu, odcházeli do Irska za účelem náboženského vzdělání a kvůli přísnějšímu způsobu života. Někteří z nich upustili od dodržování klášterní disciplíny; jiní se těšili ze studia, cestující od jedné cely učeného mistra k druhé. Ti všichni byli přijati Iry ochotně a horlivě zabezpečeni denním přidělem potravy, knihami a vzděláním, a to bez nároků na jakýkoliv příspěvek.“⁴⁶

Alcuin, anglosaský mnich na dvoře Karla Velikého, píše v r. 800, že Willibrord odešel do Irska, protože „slyšel, že vzdělanost zde vzkvétala a také proto, že ho

---

⁴⁵ Zemřel r. 615.

⁴⁶ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 41.

přitahovala pověst jistého svatého muže“.⁴⁷ Také Bonifác se zmiňuje v souvislosti s Willibrordem, že „v Irsku nabyt výborné sebekázně a svatosti“. Z toho je zřejmé, že se irské kláštery v 7. a ještě i v 8. století těšily velmi dobrému jménu na kontinentě.⁴⁸

Praxe irských peregriků se udržela po celé 7. století, časem však dochází k jejímu úpadku. Mnozí využili dobré pověsti asketických a zbožných mnichů, kteří se vydávali na pouť, aby svědčili o evangelijních hodnotách. Teď se k nim přidávali mnozí, jejichž cílem bylo prostě „vandrovat“ tzv. „vagabundi“. V 8. století se proto mění vztah k irským peregričům a dochází k jejich časté kritice doma i na kontinentě.

Mezi těmito potulnými peregriky byli například také biskupové tzv. *episcopi vagantes*. Nespravovali žádnou diecézi, ale putovali z místa na místo. Vykonyvali některé biskupské funkce, např. kněžská svěcení, aniž by k tomu měli povolení nebo pověření místních biskupů. To zřejmě vedlo také k obchodování s církevními úřady. Proto sněm v Německu v roce 742 rozhodl, „že neznámým biskupům nebo kněžím nemá být dovoleno, aby vykonávali svoji posvátnou službu, dokud nebudou prověřeni sněmem.“⁴⁹

Takzvané „zlaté období“ irské církve se začalo chýlit ke svému konci. Velkou roli zde sehrály také vikingské nájezdy v 9. a 10. století, jež vedly k hlubokému úpadku kdysi vzkvétajícího duchovního života v irských kláštorech.

---

⁴⁷ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 41.

⁴⁸ Sám císař Karel Veliký měl pro irské peregriky značnou slabost. Chránil ty, kteří se v jeho oblasti usidlovali a zval na svůj dvůr mnohé vzdělance vychované a vyučené v irských kláštorech. Karlův životopisec Einhard poznamenal, že jeho slabost pro ně byla natolik velká, že se brzy „jejich shluk stal obtížným pro palác a břemenem pro stát“. VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 81.

⁴⁹ Také sněm v Chalon – sur – Saone uvádí ve svém 43. kánonu, že: „v některých místech jsou Irové, kteří říkají, že jsou biskupové a světí mnohé nezodpovědné osoby na kněze a jáhny, aniž by měli nějakou autorizaci od svých pánů a magistrátů.“ Proto sněm rozhodl, že svěcení prováděná těmito biskupy mají být považována za neplatná. VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 81.

V. REFORMA CÉLI DÉ v 8. - 9. STOL.

Osmé a deváté století jsou spojena s reformním hnutím Céli Dé (Služebníci Boží). Culdees, jak se jim také říkalo, se snažili o obnovu přísného způsobu života a horlivost v modlitbě, jimiž se vyznačovali světci v dřívějších dobách. Kláštery, které byly založeny v 5. a 6. století povětšinou světci nebo charismatickými osobnostmi, s postupem času upouštěly od původních ideálů. Psaná pravidla klášterního života buďto ještě neexistovala, nebo se nám žádná nedochovala. Bylo proto potřeba nově zorganizovat mnišský život, který postupem času začal upadat.

Zhruba od poloviny 8. a především v průběhu 9. století dochází, častěji k případům násilí a zneužívání moci, jak v oblasti světské, tak duchovní. Historické analýzy mluví o nárůstu násilí, vraždách opatů a biskupů a vypalování kostelů. V polovině 8. století se také objevuje praxe laických opatů a tato funkce se stává v některých případech dědičnou.⁵⁰

Céli Dé reforma usilovala o zpřísnění disciplíny v klášterech a obnovení vysokého standardu vzdělanosti. Trvala velmi důrazně na ideálu chudoby a zakazovala svým členům držet jakýkoliv majetek. Stavěli se také velmi zdrženlivě nebo dokonce odmítavě k praxi peregriánů. Maelruain, zakladatel Céli Dé reformy, byl přesvědčen, že mnich, který se vydá na pouť mimo území Irska, popírá víru a odkaz sv. Patrika.⁵¹ Centrem nového hnutí se staly kláštery v Tallagh a Finglas, nedaleko dnešního Dublinu, jež byly loženy Maelrainem v druhé polovině 8. století⁵²

Reforma Céli Dé je charakterizována také poustevnickým hnutím, jež mělo umožnit duchovně vyzrálým mnichům žít v osamění po způsobu starých egyptských eremitů. Svoje poustevny budovaly většinou v blízkosti klášterů, v lesích či na pustých místech. Dodnes se zachovalo na mnoha místech označení *dísert* ze slova *desert* – poušť.

---

⁵⁰ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 44.

⁵¹ To je bylo určité míry pochopitelné, protože irské kláštery tím přicházely o učené a schopné lidi. O'FIANNACHTA, P. *The Spirituality of the Céli Dé*. In *Irish Spirituality*, s. 29.

⁵² Hnutí ovlivnilo také další kláštery v Irsku, např. Kildare, Clonmacnoise, Ionu a Loch Cré, někdy se uvádí také Louth a Clonfert. Tamtéž, s. 46.

S Céli Dé reformou jsou spojena mnohá literární díla, např. penitenciáře, jež vznikaly v hojné míře právě v 8. až 9. století, dále mnišská pravidla, martyrologia a knihy o svatých. Významným dílem z tohoto období je rovněž kanonická sbírka *Hibernensis*. Je to nejdůležitější kanonická sbírka z oblasti keltského světa nám dosud známá.⁵³

VI. NÁJEZDY VIKINGŮ 9. – 10. STOL.

Od konce 8. století začíná docházet k nájezdům severských Vikingů na irské území. Počínaje r. 795. budou tyto nájezdy po dvě století pustošit irské kláštery. Vikingové ovládli nejdříve Hebridy v severozápadním Skotsku a odsud způsobovali časté nájezdy na pobřeží jak Skotska, tak Irska. Později ovládli oblasti irského pobřeží a v 9. století založili v Irsku první města – Dublin, Limerick a Waterford. Odsud podnikali na svých lodích nájezdy do vnitrozemí po řekách Liffey a Shannon.

Iona byla roku 802 vypálena a Vikingové se tam mnohokrát vrátili. V r. 806 zavraždili na Ioně šedesát osm členů Columbovy rodiny – mnichů i laiků. Proto se opat Cellach rozhodl Ionu dočasně opustit a přesídlil do Irska, kde se svými mnichy založil klášter v Kells. Po dokončení stavby se vzdal svého úřadu opata a vrátil se na Ionu, kde v následujícím roce zemřel.⁵⁴

Vikingských nájezdů nebyly uchráněny ani irské kláštery. Clonmacnois, Clonfert, Terryglas nebo Kells, které ještě v 8. století vzkvétaly, byly při jejich nájezdech opakovaně pleněny. Při svém plenění braly Vikingové všechny cenné předměty a dobytek, knihy většinou padly za obět' plamenům. Mniši byli zavražděni, pokud se včas neschovali do bezpečí. To bylo také jedním z důvodů, proč mnozí

---

⁵³ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 44.

⁵⁴ I přes neustálý vikingský teror nebyla Iona nikdy zcela opuštěna; vždy zde pobývalo několik mnichů odhodlaných k mučednictví. Během 9. a 10. století byla ještě několikrát napadena a vypleněna a mnoho mnichů při těchto útocích skutečně položilo život. Proto byly r. 849 ostatky sv. Columby přeneseny do bezpečí do Dunkeldu. Zde později vznikl klášter, jež se stal jedním z nejdůležitějších duchovních center ve Skotsku.

mniší prchali na kontinent. Brali s sebou knihy a mnohé vzácné manuskripty se uchovaly jen díky tomu, že byly včas odneseny z dosahu barbarů.

Nájezdy Vikingů měly veliký vliv na nárůst násilí v celé irské společnosti. Na vině byla zřejmě vzájemná svárliivost mezi irskými kmeny, které období nestability využily k vzájemným nájezdům a vyřizování účtů.⁵⁵

VII. ÚPADEK CÍRKEVNÍHO ŽIVOTA V 11. STOL.

Vikingové, jejichž neomezené vládě a drancování napomohla také nejednotnost mezi irskými králi, byli nakonec poraženi v roce 1014 v bitvě u Clontarfu irským králem Brianem Boramhou, který v bitvě padl. Následky jejich teroru však byly nedozírné.

Země byla v mnoha oblastech opět uvrhnuta do barbarství. Došlo k všeobecnému úpadku víry a mravů. O špatné situaci v Irsku svědčí dopisy psané canterburskými arcibiskupy Lanfrancem a Anselmem. Přestaly se zcela praktikovat některé svátosti (pokání, biřmování, někdy i křest) a rozšířily se iregulární sňatky. Také další zlořády, jako svěcení biskupů bez diecéze a neprávoplatná svěcení vůbec, držení církevních úřadů pro zisk apod. byly běžné. Ideál celibátu byl téměř zapomenut. Církev i společnost se ocitly na pokraji anarchie.⁵⁶

Zničení klášterů znamenalo také zničení center vzdělanosti. Nedostatek knih i učitelů vedl k situaci, kdy irský král Brian Boramhou byl nucen posílat učence do zámoří, aby dovezly knihy zpět.⁵⁷ Domácí kláštery pracovaly na obnově toho, co bylo zničeno. Nejvýznamnějšími místy, která se podílela na opisování knih, byly podle análů v 11. století Armagh, Glendalough a Clonmacnoise. Z dalších míst je možno uvést Lismore, Clonard a Kildare.

---

⁵⁵ Například mezi lety 800 až 825 se podle záznamů uskutečnilo dvacet šest drancování ze strany Vikingů a osmdesát sedm ze strany Irů na jejich soukmenovce. O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 40.

⁵⁶ VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 78.

⁵⁷ Tamtéž.

Zajímavé je, že v 11. století dochází k nárůstu zájmu o pouť do Říma, a to jak ze strany panovníků, tak prostého lidu.⁵⁸ Tito poutníci se mohli na svých cestách setkat a pozorovat reformní mnišské hnutí – tzv. Clunyjskou reformu, která se v té době šířila Evropou. Také měli možnost zaznamenat rozdíly, které odlišovaly irskou církev od církve kontinentální. Toto vše později přispělo k prosazení zásadní církevní reformy v Irsku.⁵⁹

VIII. CÍRKEVNÍ REFORMA VE 12. STOLETÍ A PŘÍCHOD NORMANŮ

K nápravě stavu, ve kterém se ocitla irská církev v 10. a 11. století, dochází ve 12. století především zásluhou sv. Cellacha a jeho synovce sv. Malachiáše. Oba byli opaty a biskupy v Armagh. Cellach započal reformu, ve které po jeho smrti pokračoval Malachiáš a jehož přičiněním se jí podařilo plně zrealizovat.

V roce 1111 se konal národní synod v Raith Breasail, nedaleko Cashelu v jižním Irsku. Předsedali mu Cellach, armaghský biskup spolu s nejvyšším králem Irska. Biskup z Limericku Gilbert, jenž byl sám severského původu, představil při něm spolu s papežským legátem plán na zavedení diecézního systému v Irsku. Jeho model byl přijat a byly ustanoveny dvě základní církevní provincie – severní a jižní, každá rozdělena do 12 diecézí.

Po smrti Cellacha nastoupil na biskupský stolec v Armagh jeho synovec Malachiáš, jenž byl biskupem v letech 1134 až 1148. Díky jeho snahám byla započatá reforma plně prosazena v celé zemi a dotažena k závěru na synodu v Kells, roku 1152, čtyři roky po Malachiášově smrti. Diecézní systém, který tehdy vznikl, je s malými obměnami používán v Irsku až dodneška.⁶⁰

Malachiáš byl osobním přítelem sv. Bernarda z Clairvaux. Bernard sám napsal jeho životopis, ve kterém o něm poznamenává: „Zavedl do své rodné země římské zákony a církevní zvyklosti“ a dále: „Prosadil ve všech chrámech apoštolské

---

⁵⁸ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 96.

⁵⁹ O'RÍORDÁÍN, J.J. *Irish Catholic Spirituality. Celtic and Roman*, s. 51.

⁶⁰ Tamtéž, s. 52.

konstituce, rozhodnutí sv. Otců a zvláště zvyklosti sv. římské církve.“⁶¹ Zdá se, že v Irsku tím bylo dosaženo plné uniformity s římskými církevními zvyklostmi.

Jedním z důvodů, proč docházelo v tomto období k napětím, byly tenze mezi domácí irskou církví a organizací zavedenou severany – potomky Vikingů, jež se v Irsku usadili. Zatímco irská církev si udržovala svou nezávislost, severané tíhli svou loajalitou k britské církvi, konkrétně k Canteburskému arcibiskupství, jež si dělalo nárok na primát nad Irskem. Problém byl vyřešen roku 1140, kdy došlo k ukončení této nadřazenosti. Krátce nato byla na synodu v Kellsu vyhlášena dvě nová arcibiskupství pro Irsko - Tuam a Dublin.⁶²

Roku 1169 dochází k invazi Normanů do Irska a tím se zásadně změnila v zemi politická a společenská situace. Dochází k ztrátě dlouho udržované autonomie v zemi. Normané zavedli na scénu irské církve nově vzniklé řády – františkány, dominikány, cisterciáky a augustiniány. Ti se ujali dědictví starých irských monastýrů. Církevní reforma a zároveň uniformita s kontinentální církví tak byly dokonány.

---

⁶¹ VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 78.

⁶² O'RÍORDÁÍN, J.J. *Irish Catholic Spirituality. Celtic and Roman*, s. 54.

II. část

NÁBOŽENSKÉ DIMENZE PODLE NINIANA SMARTA

K lepšímu, přehlednějšímu a komplexnějšímu zpracování mého tématu, tj. keltsko-křesťanské spirituality raného středověku, jsem se rozhodla využít modelu, který v oblasti religionistiky zavedl Ninian Smart.⁶³

Smart chápal náboženství jako bohatý a komplexní fenomén, vytvářející určitý systém. Tento systém je podle něj tvořen sedmi základními kategoriemi neboli dimenzemi. Jsou to dimenze rituální, mytologická, doktrinální, etická, sociální, experimentální a materiálně-umělecká.

Otázkou zůstává, proč jsem si zvolila právě toto dělení. Důvodem byla určitá komplexnost Smartova systému, který, jak se mi zdá, zachycuje a popisuje náboženství v jeho četných aspektech, které však dohromady vytvářejí uzavřený celek. Zaměřuje se nejen na jednotlivé náboženské oblasti, ale zároveň je vztahuje také k celku. Proto se mi zdála tato metoda být vhodnou i při mém popisu keltsko-křesťanské tradice.

Zde chci zdůraznit, že tato tradice byla plně křesťanská, a proto zde nebudu popisovat obecně křesťanské prvky, které jak předpokládám, jsou čtenáři známé. Zaměřím se pouze na ty prvky, které jsou typické jenom pro keltské křesťanství a které do určité míry rezonovaly s keltskou kulturou. Budu se tedy zaměřovat na to, jakým způsobem byla keltská kultura včleněna do křesťanství, a nebo naopak - jak bylo křesťanství včleněno do keltské kultury.

Pokusím se nyní krátce představit, v čem tkví obsah jednotlivých dimenzí obecně. Na konci každé náboženské dimenze krátce představím, čemu se budu věnovat u této dimenze v rámci keltsko – křesťanské spirituality. Zároveň doufám, že nám toto

---

⁶³ Pro tuto kapitolu jsem čerpala z knihy: SMART, N. *The Religious Experience of Mankind*. New York: Charles Scribner's Sons 1984. ISBN 0-02-412130-4

dělení otevře některé nové vhledy, které si u klasického studia či prožívání náboženství nemáme příležitost uvědomit.

Emocionální dimenze

Každé náboženství vychází z určité náboženské zkušenosti, která až později dostane podobu mýtu nebo doktríny. Zároveň tato zkušenost vzniká již v určitém náboženském prostředí, a to ovlivní způsob, jakým bude zprostředkována či komunikována navenek. Vzniká tak mýtus či doktrína, které se v životě dalších lidí mohou stát opět náboženskou zkušeností.

V rámci emocionální dimenze představím tato témata z keltsko-křesťanské spirituality: vnímání duchovního světa u Keltů, loriky, další modlitby z keltské tradice a spiritualita irských světců.

Mytologická dimenze

Soubor mýtů, příběhů a podob, skrze které je nadpřirozený svět symbolizován a komunikován, se nazývá mytologická dimenze. Mýtus zde nemá význam nevěrohodného či dokonce nepravdivého. Zde ho užíváme ve významu „příběhu“, který má náboženský význam v rámci určité tradice. V tomto smyslu se mýtus může vztahovat také k historické události, na kterou pohlíží prizmatem víry, jako je např. přejítí Rudým mořem Izraelity.

V rámci mytologické dimenze představím tato témata z keltsko-křesťanské spirituality: předkřesťanskou mýtickou tradici, legendy a příběhy světců, irské národní světce Patrika a Brigitu a další literární druhy, vycházející z keltské mytologie.

Doktrinální dimenze

Teologie je pokus intelektuálně zpracovat a zorganizovat do jasného systému to, co se zachovalo ve Zjevení, tradici a mytologii. Není vždy zcela snadné rozlišit oblast mytologickou a doktrinální. Obojí mohou používat při svém vyjadřování symbolů.

Přesto bývá doktrína více systematicky a intelektuálně zpracována na rozdíl od mytologie, která více používá symbolismu, je barevnější ve svém vyjadřování, význam není položen v odborných termínech, ale spíše skrytý v pozadí celého příběhu.

Zvláště bych u této kapitoly zdůraznila, že v oblasti doktríny se keltská církev nijak nelišila od všeobecně přijímané křesťanské doktríny. To, na co se v rámci této kapitoly zaměřím, budou spíše teologické důrazy a určitá specifika, která jsou pro keltské křesťanství v oblasti doktríny typická.

V rámci doktrínální dimenze představím tato témata z keltsko-křesťanské spirituality: chápání Boha, vztah transcendence a imanence, otázka pantheismu, role Krista a jeho vykupitelského díla, chápání stvoření, role Písma a otázka ortodoxie.

Sociální dimenze

Náboženství není pouze systémem víry; je také organizací, má veřejný a sociální význam – je institucí. Tato dimenze náboženství je ovlivněna společností, ve které se náboženství vyvíjí a zároveň ji také ovlivňuje. Zatímco doktrínální, mytologická a etická dimenze vyjadřují náboženská prohlášení ohledně povahy nadpřirozených (duchovních) věcí a způsobu života, který je třeba zaujmout, sociální dimenze napovídá, jakou podobu toto poselství nabere v konkrétních podmínkách a v konkrétní společnosti. Sociální dimenze se vztahuje např. k církevní organizaci či k institutu kněžství.

V rámci sociální dimenze představím tato témata z keltsko-křesťanské spirituality: církevní struktura v raném Irsku, kláštery, různé formy náboženského života jako jsou mnišství, poustevnictví, poutnictví, apod.

Eticko - právní dimenze

Náboženství zpravidla zahrnuje také určitý etický kód. Přestože společnost, hlásící se k určitému náboženství, nemusí nutně dodržovat všechny etické normy, jež dané náboženství hlásá, je zřejmé, že náboženství výrazně ovlivňuje morální postoje

společnosti, v níž se vyskytuje. Náboženství nebývá jen soukromou záležitostí jednotlivého člověka, ale nějakým způsobem ovlivňuje celou společnost a vzájemné vztahy mezi jejími členy. Tento vliv se projevuje také v tom, že většina náboženství jsou nějakým způsobem institucionalizována.

V rámci etické dimenze představím tato témata z keltsko-křesťanské spirituality: irské zákonodárství a jeho vliv na utváření církevní zákony, zákony světců, mnišská pravidla, kající praxe a penitenciáře.

Rituální dimenze

Každé náboženství usiluje o vlastní sebevyjádření. Děje se tak skrze rituály jako jsou například bohoslužby, modlitby, oběti apod. Rituál však nemusí být nutně něco složitého a formálního; existují také velmi jednoduché a spontánní rituály, jako je např. zavření očí při modlitbě. Rituál je tedy určité vnější chování spojené s vnitřním úmyslem vejít v kontakt s nadpřirozeným světem.

Rituál může mít jak pragmatický cíl (snaží se dosáhnout určité schopnosti či zkušenosti), tak cíl posvátný (vztahuje se k bohu či nadpřirozenu).

V rámci rituální dimenze představím tato témata z keltsko-křesťanské spirituality: liturgie, praxe modlitby, asketické praktiky, poutě a některé pozůstatky pohanských rituálů.

Materiálně- umělecká dimenze

Každé náboženství zahrnuje také určité materiálně umělecké vyjádření. Toto vyjádření je jakýmsi sdělením o celkovém chápání fenoménu náboženství a jeho jednotlivých skutečností, vypovídá o náboženských představách a imaginaci svých tvůrců. Má proto také své místo v náboženském systému podle Ninina Smarta.

V rámci materiálně umělecké dimenze představím tato témata z keltsko-křesťanské spirituality: umění v oblasti malby – iluminace, motivy používané v dekoraci, kovotepectví, práce s kamenem a keltské kříže a architektura.

1) EMOCIONÁLNÍ A ZKUŠENOSTNÍ DIMENZE

Už Caesar si povšiml náboženského založení starověkých Keltů.⁶⁴ Pro jejich náboženskou citlivost bylo typické, že neměli jasné rozlišení pro svět duchovní a materiální. Materiální svět byl plně prodchnut světem duchovním a oblast světská se prolínala s oblastí posvátnou. Tato propojenost sekulárního a posvátného je typickým znakem primárních náboženství.⁶⁵

Je těžké zachytit cítění a náboženskou zkušenost lidí žijících před více jak tisíci lety. V této kapitole jsem se proto zaměřila na zkoumání starých irských modliteb, především lorik, jež jsou typickými modlitbami raného období (8. -9. stol.). Kromě nich představím také modlitby z období pozdějšího (10. stol), aby bylo možné vidět, jaký byl vývoj v náboženském chápání a vyjádření. To nám může zpětně přiblížit i náboženskou zkušenost, ze které tyto modlitby vycházely nebo k níž vedly.

Nakonec se pokusím nastínit, jaká byla spiritualita raně irských světců. Po více obecném pojednání představím blíže dva z nich, pro které máme dostatečnou evidenci z jejich vlastních písemností: Patrika a Kolumbána.

I. VNÍMÁNÍ DUCHOVNÍHO SVĚTA U KELTŮ

Podle mnoha autorů se lze domnívat, že mezi původními obyvateli Irska byla rozšířena víra v plnou Božskou přítomnost ve stvořeném – materiálním světě. Živly přírodního světa byly vnímány jako medium, skrze které bylo možné zakoušet Boží sílu. Také veškeré stvoření bylo vnímáno jako posvátné: zvířata, rostliny, ryby, ptáci, voda, vzduch, země a všechny součásti stvoření ztělesňovaly některý aspekt božského.

---

⁶⁴ MAUDUIT, J. A. *Keltové*, s. 147.

⁶⁵ WHELAN, D. *Ever Ancienit Ever New; Celtic Spirituality in the 21st Century*, s. 56.

Sean O'Duinn mluví v této souvislosti o konceptu „Neart“⁶⁶. „Neart je kreativní energie, vyvěrající z Boha, která je stále přítomná a stále proměňující a vyjadřuje se v nesčetných formách v zjevném světě. Tato síla přivádí svojí přítomností všechny věci k bytí a naplňuje všechno stvořené.“⁶⁷ S příchodem křesťanství byla tato životadárná síla spojena se svatou Trojicí a jejím stvořitelským dílem. Trojjediný Bůh s jeho nebeskými zástupy a jeho podivuhodným stvořením byl žijící, blízkou přítomností.

Typické pro tuto tradici je právě silný pocit Boží přítomnosti v jeho stvoření, ale stejně tak v každodenních lidských záležitostech. K těmto závěrům nás dovede zkoumání jak raných irských textů, tak také sbírky lidového folklóru, jež byly sesbírány v 19. století v Irsku a Skotsku a jež odkazují k mnohem staršímu původu.⁶⁸ V nich se nám dochovaly modlitby vztahující se k nejběžnějším lidským činnostem: rozdělávání ohně, dojení krávy, setí obilí, požehnání na cestu nebo rozžhánění lampy. Každá z těchto lidských činností byla posvěcována díky modlitbě.

Macquarrie shrnuje své poznatky o keltské spiritualitě následovně: „V samém centru této spirituality byl intenzivní pocit Boží přítomnosti. Ale tato přítomnost byla vždy zprostředkována skrze jakousi konečnou, pozemskou realitu, takže bychom si těžko představily spiritualitu, která by byla více nohama na zemi, než je tato.“⁶⁹ A Esther De Waal dodává: „Keltská spiritualita je hluboce inkarnační, vtělená. Bůh se zjevuje skrze tento svět v jeho celosti, jakkoli světské a přízemní.“⁷⁰

---

⁶⁶ Neart má v irštině význam podobný českému síla, energie. Tento výraz se opakovaně objevuje např. v modlitbě „Pancíř sv. Patrika“. O'DUINN, S. *Where Three Streams Meet; Celtic Spirituality*, s. 84.

⁶⁷ WHELAN, D. *Ever Ancienit Ever New; Celtic Spirituality in the 21st Century*, s. 56. Podle O'Duinna se tento koncept rozvinul u megalitických národů, které obývaly Irsko v prvních dvou tisíciletích před n. l. Později byl koncept „neart“ přijat Kelty, a v jejich náboženském pojetí se vtělil do podob božstev v Keltském pantheonu; různá božstva a jejich vlastnosti reprezentovaly jednu ze základních tvůrčích, životodárných sil, tak jak je tomu např. v hinduismu.

⁶⁸ MACQUARRIE, J. *Paths in Spirituality*, s. 123.

Z konce 19. a počátku 20. století se nám dochovala díla Alexandra Carmicheela a Douglase Hyde, kteří sesbírali lidovou tradici v oblasti západního Irska a severozápadního Skotska. Mnozí věří, že v těchto dílech nacházíme dochovanou původní keltskou tradici. Jde o díla jako *Carmina Gadelica* do A. Carmichela a *Ár bPaidreacha Dúchais* od Douglase Hyde.

⁶⁹ MACQUARRIE, J. *Paths in Spirituality*, s. 122 - 123.

⁷⁰ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý; znovuobjevení keltské tradice*, s. 27.

II. LORIKY

Keltové si i po přijetí křesťanství uchovali silnou schopnost pro vnímání duchovního světa.⁷¹ Proto se snažili zlé síly zahnat a ochránit se před nimi skrze vzývání dobrých sil. Tak vznikly loriky neboli „pancíře“, protekční modlitby proti zlým duchům. Tyto modlitby jsou typické pro irskou spiritualitu raného středověku. Obracejí se na Boha jako Ochránce a Vysvoboditele z mocností zla.⁷² Nejznámější lorikou z raného Irska je „Pancíř sv. Patrika“ nazývaný také „Jelenův křik“.⁷³

Inspirace pro loriky evidentně pochází ze zmínek o duchovní zbroji v dopisech sv. Pavla (Efezanům 6,11-17, 1 Soluňským 5,8). Účinnost loriky závisela na mnohačetných vyjmenováních Boha a nebeských mocností, jež mají ochránit všechny oblasti modlícího se proti četným duchovním a fyzickým nebezpečím.⁷⁴ Objevuje se tu něco z pohanské minulosti, co však lze velmi dobře vztáhnout také do křesťanské reality. Pohanští bohové byli vzýváni všemi svými jmény a tituly, aby se mohla uvolnit a projevit jejich moc; v křesťanském pojetí bylo toto vzývání obráceno na Boha a různé aspekty jeho moci.⁷⁵

Loriky bývají někdy považovány za ochranné modlitby na cestě; jiní se domnívají, že šlo o ranní modlitby, které měly ochránit člověka v nastávajícím dni. Zajímavé je, že se k některým lorikám vztahuje podmínka pro jejich účinnost; prosebníková mysl

---

⁷¹ Zřejmě díky předkřesťanské víře v animismus čili víře, že viditelný svět je prochnut duchy.

⁷² S ním obvykle vzývají na pomoc také nebeské mocnosti, ke kterým se někdy přidávají i přírodní živly co by viditelné projevy Boží moci a síly. Viz též Doktrínální dimenze.

⁷³ Podle legendy se tak jmenuje proto, protože se jí sv. Patrik modlil, když prchal před hněvem krále Laoghaira. Král poslal své muže, aby na Patrika čekali v záloze, Patrik však prošel i se svými společníky nepozorován a muži čekající v záloze viděli namísto nich stádo jelenů. Motiv proměny hrdiny v jelena a následné uniknutí nepříteli má blízkou analogii ve starých irských mýtech.

⁷⁴ Téměř všechna nebezpečí, o kterých se zmiňuje autor loriky „Pancíř sv. Patrika“, jsou duchovního původu: démoni, neřesti, hereze falešných proroků, pohani, heretici, modláři. Zmiňují se také některá nebezpečí fyzická, ovšem ze samotné loriky je zřejmé, že nebezpečí bylo vnímáno a očekáváno mnohem spíše ze světa duchovního, než materiálního a přírodního. Naopak, přírodní živly jsou volány na pomoc a zdá se, že stojí k pomoci člověku, jenž v lorice vzývá svého Stvořitele jako „Pána živlů“.

⁷⁵ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý; znovuobjevení keltské tradice*, s. 97.

musela být pevně upnuta k Bohu, pokud chtěl obdržet duchovní dobrodiní, o které prosil. Uvádím zde loriku „Pancíř sv. Patrika“ v jejím plném znění.⁷⁶

Pancíř svatého Patrika:⁷⁷

Obklopuji se dnes mocnou silou:
vzýváním Trojice, vírou v trojnost,
vyznáváním jedinosti, v přítomnosti Stvořitele.

Obklopuji se dnes
mocí Kristova narození s jeho křtem,
mocí jeho ukřižování s jeho pohřbem,
mocí jeho vzkříšení s jeho nanebevstoupením,
mocí jeho sestoupení a soudu při posledním dni.

Obklopuji se dnes
mocí zástupů cherubínů, poslušností andělů,
službou archandělů, očekáváním vzkříšení kvůli věčné odplatě,
modlitbou patriarchů, předpověďmi proroků,
zásadami apoštolů, vírou vyznavačů,
neviností svatých panen, skutky spravedlivých mužů.

Obklopuji se dnes mohutností nebe,
světlem slunce, jasem měsíce,
zářivostí ohně, rychlostí blesku,
hbitostí větru, hloubkou moře,
stálostí země, pevností skály.

---

⁷⁶ Některé další aspekty z loriky „Patrikův pancíř“ jsem už rozebrala v jiných kapitolách, proto odkazuji na ně.

⁷⁷ Vlastní překlad.

Obklopuji se dnes mocí Boží, aby mě řídila.
Boží síla, ať mě vyzdvihne, Boží mysl, ať mě vede,
Boží oko, ať na mě dohlíží, Boží ucho, ať mě slyší,
Boží slovo, ať ke mně mluví, Boží ruka, ať mě ochrání,
Boží cesta, ať jde přede mnou, Boží záštita, ať mě střeží,
Boží pomoc, ať mě ochrání, proti nástrahám démonů,
proti pokušení neřestí, proti sklonům přírody,
proti každému, kdo by mi přál zlo,
ať daleko či blízko, mezi lidmi i když jsem sám.

Dnes vkládám všechny tyto mocnosti mezi sebe
a každou krutou nelítostnou sílu, která by mohla zaútočit proti mému tělu a mé duši,
proti předpovědím falešných proroků, proti černým zákonům pohanství,
proti pokřiveným zákonům heretiků, proti zajetí v modlářství,
proti kouzlům žen, kovářů a druidů,
proti každému vědění, které poškozují lidské tělo a ducha.

Kéž mě Kristus dnes ochrání
proti jedu, proti uhoření, proti utonutí, proti zranění,
aby mě zastihla mnohá odplata.

Kéž je Kristus se mnou, Kristus přede mnou, Kristus za mnou,
Kristus ve mně, Kristus pode mnou, Kristus nade mnou,
Kristus po mé pravici, Kristus po mé levici,
Kristus, když lehám, Kristus, když sedím, Kristus, když stojím,
Kristus v srdci každého, kdo myslí na mě,
Kristus v ústech každého, kdo mluví o mně,
Kristus v oku každého, kdo hledí na mě,
Kristus v uchu každého, kdo mě slyší.

Obklopuji se dnes mocnou silou:

vzýváním Trojice, vírou v trojnost, vyznáváním jednosti,
v přítomnosti Stvořitele.

A O'Donoghue, odborník na loriku „Patrikův pancíř“ poznamenává: „Lorika je ochranná modlitba, hluboce křesťanská ochranná modlitba, která přesto nese určitou příchut' předkřesťanského vzývání, používaného s nemenší upřímností jako prosby o ochranu.“⁷⁸

Podobným duchem jsou prodchnuty také další modlitby raně irského křesťanství. Uvádím zde ještě jednu z irských lorik. Tato rozvíjí myšlenku plného odevzdání se do Boží služby a prosebníkovy proměny působením Boží milosti. Autor se přitom nezdráhá vyjmenovat jednotlivé části těla, jež mají zřejmě zastupovat různé oblasti života, aby vyjádřil svojí připravenost pro úplné odevzdání se Bohu a jeho službě.

Lorika sv. Fursi⁷⁹

Ruce Boží necht' jsou kolem mých ramen,
dotek Svatého Ducha na mé hlavě,
znamení Kristova kříže na mém čele,
zvuk Ducha svatého v mých uších,
vůně ducha Svatého v mém nose,
vize nebeských společníků v mých očích,
rozhovor s nebeskými společníky na mých rtech,
dílo Boží církve v mých rukou,
služba Bohu a bližnímu v mých nohách,
domov pro Boha v mém srdci,
a Bohu, Otci všeho, moje celé bytí.⁸⁰

---

⁷⁸ O'DONOGHUE, N. D. *St Patrick's Breastplate*, s. 50.

⁷⁹ Fursa byl irský světec žijící v 6. století; mnich a biskup, který odešel jako peregín do dnešní Francie do oblasti Péronne. O'RÍORDÁÍN, J.J. *Irish Catholic Spirituality. Celtic and Roma*, s. 30.

⁸⁰ O'RÍORDÁÍN, J.J. *Irish Catholic Spirituality. Celtic and Roma*, s. 30.-31. Vlastní překlad.

III. DALŠÍ MODLITBY Z KELTSKÉ TRADICE

Motiv ochrany, jež se tak výrazně projevuje v lorikách, je obecně velmi častým motivem irských modliteb. Kristův kříž byl vzýván často jako ochrana proti moci Zlého. Báseň z desátého století od Mugróna, opata z Iony, jež se jmenuje „Kristův kříž nad touto tvář“, rozvíjí stejné téma. V něm modlíci se postupně vzývá ochranu Kristova kříže nad různými částmi svého těla. Rovněž žádá, aby ho Kříž doprovázel a byl mu pomocí v každé obtíži a dal mu sílu dosáhnout nebe. Nakonec žádá o ochranu pro svojí klášterní komunitu a pro celou církev.⁸¹

Podobným druhem modlitby je protekční modlitba od Maolíosa Ó Brolcháina (zemřel 1086) „Bože ochraň mě“. Je to modlitba za ochranu před osmi hlavními hříchy. Modlíci se prosí Boha o čistou víru, aby udržela jeho oči před dychtivostí, jeho uši od poslouchání pomluv, jeho jazyk od hanobení, jeho ruce od bídné touhy, jeho žaludek od obžerství, jeho nohy od nestálosti a jeho mužské přirození od žádostivosti.⁸²

Přestože v rané irské církvi byl silný důraz na dodržování askeze a disciplíny, zdá se, že si mniši zároveň dobře uvědomovali sklony své lidské přirozenosti a dokázali na ni nahlížet občas i s humorem. Takovým duchem dýchá báseň z desátého století: Mnich si v ní stěžuje na svoji slabost udržet myšlenky na uzdě během modlitby. Jeho báseň je plná vlídného humoru a upřímnosti, a končí zbožným zvoláním: „Kéž dosáhnu plného společenství s tebou, ó Kriste: kéž jsme spojeni; neboť ty nejsi ani nestálý ani vrtkavý, jako jsem já.“⁸³

Modlitby často odkrývají citovou stránku pisatelů a jejich upřímnou oddanost Bohu. Z desátého století pochází tato modlitba; jednoduchá a lehce z básněná na první pohled, odkrývající však hlubokou spiritualitu zaměřenou na Krista.: „Ó Bože Stvořiteli, zapřísahám tě, Ty jsi můj vlídný poradce, neodvracej svou tvář ode mě,

---

⁸¹ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 80.

⁸² Tamtéž, s. 88.

⁸³ HUGHES, K. *The Irish Church in Early Irish Society*, s. 229.

neboť ty jsi mým soudem bez věrolomnosti. Ty jsi mým Králem, ty jsi mým zákonem, tobě náleží mé tělo, má celá bytost. Miluji Tě, ó Kriste, bez nátlaku, neboť má duše je tvou dnešní noci.“⁸⁴

Další básník desátého století prosí: „Buď ty mou vizí, milovaný Pane...mou meditací...mou řečí...mým chápáním...mým obranným štítem...mým útočištěm...buď ty sám zvláštní láskou mého života, kež jí není nikdo jiný, než „vysoký král“ nebe.“⁸⁵ Přestože se básně a modlitby z pozdějšího období v mnohém liší od ranějších irských lorik, nacházíme v nich podobnou touhu po mystickém spojení a ztotožnění s Bohem a Kristem. Nápadné je u nich, že tato touha po plném odevzdání se Bohu bývá často vyjádřena ve fyzických termínech - vyjmenováváním tělesných údů a lidských schopností s nimi spojených. Všechny oblasti lidského života tak měly být podřízeny Bohu.

Duch mírnosti a laskavosti se objevuje v představách a v domácké řeči, když jsou vzýváni Kristus a jeho matka Marie. Byla pro ně používána vroucí a milá oslovení napříč modlitbami, mezi nimi asi nejpopulárnější je oslovení pro Krista „Mac Muire“, „Mariin Syn“.⁸⁶ Pozoruhodnou je báseň, která se nám dochovala z 10. stol a je připisovaná abatyši sv. Ité.⁸⁷ V této básni, jež byla s největší pravděpodobností psána ženou, pisatelka nachází radost ve společenství dítěte Ježíše:

„Malý Ježíšek

je ten, koho chovám ve své malé poustevně.

I když mají kněží velké bohatství, vše je to klam proti malému Ježíškovi.

Ten, kterého chovám ve svém domě není nízkého původu.

Ježíš s jeho nebeskými zástupy je v mém srdci každou noc...“⁸⁸

Duchem soucitu s trpícím Kristem a jeho matkou Marií dýchá také báseň Blathmaca, básníka a mnicha žijícího kolem roku 700:

---

⁸⁴ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 82.

⁸⁵ HUGHES, K. *The Irish Church in Early Irish Society*, s. 229.

⁸⁶ Tamtéž, s. 23.

⁸⁷ Ité žila v 6. stol., takže zřejmě nebude autorkou básně.

⁸⁸ O'RÍORDÁÍN, J.J. *Irish Catholic Spirituality*, s. 27.-28.

„Pojď se mnou, Marie, abych mohl s tebou oplakávat tvého drahého.
Ach, tvůj syn má jít na kříž, On, vznešený diamant, krásný hrdina...
Bylo by důstojné, aby Boží živly, krásné moře,
modrá nebesa a přítomná země,
změnily svou tvář oplakávající svého hrdinu...“⁸⁹

Jeden z modelů chápání Boha byl model vztahu k lokálnímu králi. V irském kmeni však nebyla postava krále vzdálená, nedostupná osoba, jakou bývali monarchové ve středověké Evropě. Král byl místní – „sousedův syn“, člověk z lidu. „Když je tedy Bůh chápán na základě takového modelu“, říká John Macquarrie, „nemůže se stát příliš vzdáleným“.⁹⁰

POŽEHNÁNÍ

Pro irskou tradici jsou velmi typická požehnání pro různé příležitosti. Z raného období se nám jich dochovalo několik, většinou jde o požehnání na cestu. Měla zajistit jak šťastnou a bezpečnou cestu, tak i opětovný návrat domů. Šlo o jakési protekční formule, které jsou však zároveň vyjádřením křesťanské důvěry v Boží pomoc a ochranu.

Zde uvádím požehnání, které pochází z jedenáctého století:

„Kéž je tato cesta rychlá, kéž je to cesta zisku v mých rukách!

Svatý Kristus proti démonům, proti zbrani, proti vraždám!

Kéž Ježíš a Otec, kéž Svätý Duch nás posvětl!

Kéž tajemný Bůh, jenž se neskrývá v temnotách, kéž zářivý Kristus nás spasl!

Kéž kříž Kristova těla a Marie nás chrání cestou!

Kéž není pro nás nešťastnou! Kéž je zdárnou, kéž je spěšnou!“

---

⁸⁹ Tamtéž, s. 28. Zajímavé je pozorovat, jak jsou zde přírodní živly zapojovány do náboženského cítění a prožitku a Kristus je prezentován jako hrdina. Obojí silně vyjadřuje keltskou náboženskou tradici.

⁹⁰ MACQUARRIE, J. *Paths in Spirituality*, s. 123.

Večerní prosba ze stejného období zahrnuje motiv Boží ochrany i prosby o požehnaný a nerušený spánek. Zároveň tato modlitba vyjadřuje touhu po posvěcení každodenní lidské činnosti, ať už práce nebo odpočinku.

„Kéž Tví svatí andělé, ó Kriste, synu živého Boha,
chrání náš spánek, náš odpočinek, naše ozářené lože.
Kéž nám odkryjí v našem spánku pravou vizi,
ó vysoký králi vesmíru, ó veliký králi tajemství.
Kéž ani démoni, ani nemoc, žádná pohroma nebo noční děs
neruší náš odpočinek, náš žádoucí a brzký spánek.
Kéž naše bdění je svaté, naše práce i naše úkoly,
a náš spánek a odpočinek bez přerušení.“⁹¹

IV. SPIRITUALITA IRSKÝCH SVĚTCŮ

Zde se pokusím shrnout některé nejtypičtější znaky spirituality raných irských světců. Podle dochovaných pramenů můžeme říci, že se většina keltských světců ve svém duchovním životě plně oddala Kristu. Někteří z nich prošli hlubokou duchovní zkušeností. Byli si vědomi povolání následovat Krista jakožto poutníci a v některých případech i coby misionáři.⁹²

Tito světci se zcela oddali svatému a zbožnému životu. V jejich životopisech se opakovaně mluví o jejich vytrvalosti v modlitbě. Často hledali opuštěná místa, kde by se mohli plně věnovat duchovnímu rozjímání a být o samotě s Bohem. Proto se také mnozí z nich zasvětili poustevnickému životu. Rovněž hluboký vztah k Písmu je jednou z typických známek keltských světců, z nichž se mnozí věnovali jeho studiu.⁹³

---

⁹¹ MEYER, K. *Selection from Ancient Irish Poetry*, s. 29.

⁹² Toto je velmi zřejmě vidět např. u sv. Patrika. Patrik byl jako dospívající mladík zajat irskými piráty a odvečen do Irska, kde strávil šest let v zajetí. Později se mu podařilo uprchnout zpět domů; po čase však cítil Boží povolání vrátit se zpět do Irska, jakožto misionář. Meek Donald. Str. 173.

⁹³ Columba, podle svědectví jeho životopisce sv. Adomnána, byl velkým milovníkem žaltáře. Osobně pracoval na opisech Písma a podle Adomnánova záznamu, posledním, co opisoval před svou smrtí byl 34. žalm. Také Patrikova Vyznání dokazují, že Patrik znal Písmo velmi dobře a mnohokrát ho

Keltští světci se snažili uskutečňovat Boží vládu na zemi a stavěli se proto proti pohanství. Jejich úsilím bylo rozšířit Boží království skrze šíření Kristova evangelia mezi pohany.⁹⁴ To, co nás u těchto světců občas zarazí, je používání duchovní moci k proklínání a přísné soudy, které vynášeli. Na druhou stranu „bez takovýchto světců, pevných ve víře, připravených odsoudit zlo světa, ale také trpět až do bodu smrti, nebylo by církve ani křesťanství, ať už keltského, nebo jiného.“⁹⁵

Přísná askeze je jedním z velmi typických znaků irských světců. Irsko, jak už bylo několikrát poznamenáno, dosáhlo evangelizace bez prolévání krve. Tím, že neměli příležitost nabídnout se pro mučednictví, irští mniši přepracovali a rozšířili své chápání mučednictví o další kategorie.

Podle tohoto chápání byly tři různé druhy mučednictví, známé jako bílé, zelené a rudé martyrium. Bílé znamenalo opustit všechno pozemské vlastnění pro lásku k Bohu. Zelené bylo nahlíženo jako druh očištného procesu, v rámci něhož se osoba zasvětila mnišskému životu v modlitbě, postu, práci a studiu; tím se zbavovala všeho zla. Konečně, rudé mučednictví vyjadřuje to, co si literárně představíme pod tímto označením: trpět pronásledování až k prolití krve pro lásku ke Kristu a jeho evangelium.⁹⁶

Takto pojímané mučednictví umožnilo mnichům oddat se přísnému asketismu a umrtvování, a tak se stát v určitém smyslu žijícími mučedníky.⁹⁷ Sv. Kolumbán ve své řeholi mluví o „radosti z mučednictví“ a je z kontextu zřejmé, že se tímto nemíní mučednická smrt, ale život v pokání a strádání.⁹⁸ Chápání mučednictví v termínech života raději než smrti nám může pomoci pochopit keltské pojetí askeze. Kající

---

přímo cituje, nebo se k němu odkazuje nepřímo.

⁹⁴ MEEK, D. *The Quest for Celtic Christianity*. s. 174.

⁹⁵ Tamtéž, s. 176.

⁹⁶ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, 12.

⁹⁷ To ostatně i lépe odpovídá řeckému výrazu *marturein*, což znamená „nést svědectví“.

⁹⁸ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, 12.

aktivity byly chápány jako životadárné, uzdravující a k životu směřující; nebyly tedy chápány v negativním smyslu.⁹⁹

Historik Gaugaud poznamenává, že v rámci církevních dějin potkáváme dva druhy světců: jedni, kteří ztělesňovali lásku a citlivost a druzí, kteří byli připraveni k rozhodnému jednání s duchem oddaným vášnivě propagandě. Podle něj, máme-li vybírat z těchto dvou podskupin, irští světci budou častěji náležet do druhé skupiny s jejich vášnivým temperamentem a tendencemi ponořit se hluboko do odříkání.¹⁰⁰ Přesto se domnívám, že existuje dostatečná evidence i pro první typ světectví; pokusím se na dalších stránkách pro toto tvrzení podat důkazy.

ŽIVOT V DUCHU SV. – SPIRITUALITA SV. PATRIKA

Patrik nám zanechal ve svých Vyznáních věrohodné svědectví o Božím působení v jeho životě; jeho povolání a pověření k misionářské službě a cestách, kterými ho Bůh vedl, promlouval k němu a povzbuzoval v jeho díle. Patrik chápal celé své dílo v Irsku jako odpověď na Boží volání a všechny své zásluhy proto přičítá Bohu samému a působení jeho milosti.¹⁰¹

Jedním z typických znaků jeho spirituality byla pokora. Patrik měl silné vědomí své vlastní hříšnosti a slabosti, svých vlastních limitů a plné závislosti na Boží milosti. Jeho „Vyznání“ začínají slovy: „Já Patrik, hříšník, nejnevzdělanější a nejposlednější mezi věřícími a nejvíce zavrženíhodný mezi mnohými...“¹⁰²(1)

Patrik se opakovaně vrací k myšlence vlastní nehodnosti pro úkol, ke kterému byl zvolen; zároveň však taky opakovaně vzdává díky a chválu Bohu, který ho pro tento úkol vybral a všechn svůj úspěch a zásluhy odkazuje působení Boží milosti ve svém životě. S vděčností Bohu a plný naděje a radosti jde vpřed, aby kázal evangelium.

---

⁹⁹ Takovéto pojetí kající disciplíny se později rozvinulo především v Céilí Dé reformě, kdy Culdee mniši nazývali sami sebe „syny života“. CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, 13.

¹⁰⁰ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 103.

¹⁰¹ Patrikův přístup zde rezonuje silně s agustinovskou tradicí zdůrazňující působení Boží milosti v lidském životě.

¹⁰² MC CORMACK, J. *St. Patrick: The Real Story as told in his own words*, s. 10. Nadále uvádím pouze kapitoly z Patrikových Vyznání přímo v textu.

V Patrikově spiritualitě můžeme vnímat silné vědomí Boží přítomnosti, zvláště přítomnosti Ducha svatého. Ve svých Vyznáních proto mluví o vlastní zkušenosti s ním: „Viděl jsem Ho modlit se ve mně. Bylo to jako kdybych byl uvnitř svého těla a slyšel jsem Ho nade mnou, nad mým vnitřním bytím, modlícího se vroucně a sténajícího. Byl jsem užaslý a zmatený; zůstal jsem udiven nad tím, kdo to může být, jenž se modlí ve mně. Tehdy na konci modlitby mi učinil zřejmým, že to byl Duch Svatý.“ (25)

Přítomnost Ducha sv. se u Patrika projevovala také vytrvalostí v modlitbě: „Má víra byla posilována po celou dobu (dobu Patrikova zajetí) a skrze Ducha sv. jsem zakoušel takovou lehkost bytí, že jsem během jednoho dne odříkal kolem stovky modliteb a během noci téměř stejně; i tehdy, když jsem zůstával v lesích a na horách; vstával jsem před rozedněním k modlitbě, ve sněhu, mrazu, dešti, nic mě nemohlo odradit, ani nebyla ve mně lenivost. Dnes vím, bylo to pro přítomnost Ducha ve mně, který mě nesl.“ (16). Na jiném místě říká: Věřím, že to bylo pro sv. Ducha, žijícího ve mně, že mě Bůh vedl a ochránil ode všeho nebezpečí, toho Ducha, který dále pracuje ve mně až dodnes.“ (33)

Z Patrikova životopisu můžeme vnímat také lásku a starostlivost pro lidi, kteří mu byli svěřeni. Svoji pozornost zaměřoval zvláště na slabé a ty, jež byli na okraji společnosti – otrokyně, které se rozhodly pro křesťanský (zasvěcený) život: „Ty, kdo trpí nejvíce, jsou otrokyně. Jsou ustavičně terorizovány a zavražďovány...“ (42) „Necítím se skutečně volným, abych opustil tyto ženy, a to do té míry, že nechci ani podstoupit výlet do Británie. Bůh ví, jak velmi jsem si to přál, ale byl jsem zadržen Duchem Svatým, který mi učinil zřejmým, že pokud opustím svůj post, budu zodpovědným za to, co se stane.“ (43)

Patrikův intenzivní duchovní život i oddanost svěřenému úkolu ho přiváděly často do situací, kdy byl vystaven nejen nebezpečí fyzickému (35), ale také útokům duchovním: „Nemine den, abych se nepotýkal s krutým protivníkem, který se snaží

podkopat moji víru, stejně jako čisté ideály, ke kterým jsem se celoživotně zavázal pro Krista mého Pána.“(44)¹⁰³

Z uvedeného můžeme usoudit, že Patrik na své duchovní cestě došel určitých mystických zkušeností. Kromě těchto, ne zcela obvyklých duchovních zážitků, se však Patrik potýkal také se zcela lidskými strastmi, jako např. se svou vlastní lidskou slabostí (44), s nepochopením ze strany druhých, zvláště svých spolubratří kněží (46), nebo se zradou svého dobrého přítele (32). Velkou ránou pro něj byl také útok Corotica a jeho vojáků na Patrikovy novokřtěnce. Všechny tyto lidské zkušenosti však dokázal přijmout a nechal se jimi přetvořit podle Boží vůle.

Jednou z nejdojemnějších pasáží Patrikových Vyznání je připravenost podstoupit mučednictví: „Ten, který zná skrytá místa srdce, dobře ví, že jsem připraven a více než svolný, abych prolil svou krev pro něj – tak, jako to dopřál jiným, kteří ho milují.“ (57). „I kdyby to mělo znamenat, že budu zbaven pohřbu a moje tělo bude strastiplně roztrháno psy nebo divou zvěří, prosím Ho, aby mě nechal prolít svoji krev pro Něj.“ (59) Přestože toto velké Patrikovo přání nebylo nakonec vyplněno, stojí jako velký vzor světce a žijícího mučedníka na počátku dějin irské církve.

ŽIVOT POSTAVENÝ NA KRISTU – SPRITUALITA SV. KOLUMBÁNA

Sv. Kolumbán (543 – 615) je pravděpodobně nejlépe zdokumentovaným raně irským světcem.¹⁰⁴ Jeho spiritualita je typická pro keltské mnišství. Je přísně asketická, ale přesto v ní nenacházíme jednoduché interpretace nebo pelagiánské představy o samospasitelnosti. Namísto toho Kolumbán připomíná svým mnichům, že je „plané, když je víra okrášlena prostracemi a stejně tak je plané pouhé umrtvování těla“.¹⁰⁵

---

¹⁰³ Ve Vyznáních zmiňuje také příhodu ze svého mládí, kdy se cítil být fyzicky napaden Satanem. „Té samé noci, když jsem spal, Satan mě prudce napadl. Budu si to pamatovat až do konce života. Cítil jsem, jako by ohromný kámen padl na mě, takže jsem nemohl pohnout ani svaem...“(20)

¹⁰⁴ Základním zdrojem informací o Kolumbánovi jsou jeho vlastní spisy a životopis napsaný jeho učedníkem Jonášem z Bobbia.

¹⁰⁵ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 27.

Jeho řeholní pravidla jsou beze sporu náročná, ale musíme je chápat v kontextu doby. Jsou psána formou meditace nad ctnostmi a neřestmi a smrtelným životem. Obsahují typické keltské důrazy, které však nemají představovat nějakou formu sebeodmítání nebo sebepokoření pro ně samotné. Spíše je zde zřejmé usilování o křesťankou pokoru, které lze dosáhnout skrze nabídnutí sebe sama zcela do služby Kristu:

„Dobry mnich musí vždy umírat sám sobě, aby mohl žít v Kristu“. Je to ve vyprázdnění sebe sama, ve kterém se mnich učí pravé moudrosti. Musí se naučit být pokorným tak, jako Kristus byl pokorným až k smrti (Fil.2,5-8); až skrze tento akt pokory objeví pravou rozvahu.¹⁰⁶

Kolumbán často vyzýval své mnichy, aby postavili svůj duchovní život na skále, kterou je Kristus. V jednom ze svých kázání vyslovuje modlitbu: „Kéž Kristus vtiskuje stále svoji podobu do nás tak, jak to dělá, když říká: „Svůj pokoj vám dávám, svůj pokoj vám zanechávám.“¹⁰⁷ Příkladem blízkého vztahu s Kristem, plného středověké citlivosti a mystiky, ale také vědomí vlastní slabosti a závislosti na Boží milosti je modlitba, kterou sám sestavil:

„Pane, prosím tě ve jménu Ježíše Krista, tvého Syna a mého Boha, dej mi takovou lásku, jež nezná pádu, aby moje lampa mohla být roznicena Tebou a nepoznala pohasnutí, aby mohla hořet pro mě a druhým dávala světlo. Rač, Kriste rozlítit naše lampy, náš nejdražší Spasiteli, aby zářily stále ve Tvém chrámu, a přijaly ustavičný oheň od Tebe, věčného Světla tak, aby naše temnota mohla být prozářena a světská temnota, aby byla z nás vymýcená...“

Kolumbán strávil více jak dvacet let co by „poutník pro Krista“. Své pojetí poutnictví vyjadřuje v následujícím kázání: „Zabývejme se tedy nebeskými věcmi, nikoli pozemskými, a jako poutníci ať stále vzdycháme a toužíme po své vlasti. Cíl

---

¹⁰⁶ Dobry morální život podle něj vyžaduje rozvahu a umírněnost. Proto umrtvování těla musí být pečlivě vyrovnáváno s patřičným duchovním postupem; neboť „pokud je abstinence postrčena přes rozumnou míru, stane se neřestí a ne ctností; neboť ctnost udržuje a zachovává mnohé dobré věci.“ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s.28.

¹⁰⁷ CAREY, J. *King of Mysteries; Early Irish Religious Writings*, s. 25.

cesty je to, co poutníci hledají a po čem touží; je to konec naší cesty, tj. konec života, nač bychom měli neustále myslet...Když tedy jsme na cestách jako poutníci, jako pocestní, jako hosté tohoto světa, nezaplétejme se do žádných pozemských tužeb a chtíčů, ale naplňme své mysli nebeskými a duchovními věcmi; naším mottem je verš: Kdy se smím ukázat před Boží tváří?¹⁰⁸

Přesto, že našel přízeň na čtyřech královských dvorech, Kolumbán zůstal stálým ve vedení života plného sebeobětování a poutnictví pro Krista. On i jeho mniši postavili před sebe model Krista, pokorného a poslušného. Jeho spisy vypovídají dodnes o síle jeho osobnosti, ale také o jemném a vřelém vztahu ke Kristu, kterým se nechal plně přetvořit.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 47.

¹⁰⁹ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 29.

2) MYTOLOGICKÁ DIMENZE

Křesťanství v Irsku navázalo nejen na předkřesťanský systém vzdělávání, ale také na irskou literární tradici. I když existovalo určité napětí mezi oběma tradicemi, sladily se brzy a fungovaly vedle sebe za vzájemného obohacování. Díky klášterním písařům se nakonec dochovalo množství předkřesťanské mytologie.¹¹⁰

Zároveň však nelze celou věc zjednodušovat. Většina písemností mluví o pohanství s otevřeným nepřátelstvím, raduje se z jeho pádu a přestože můžeme najít některé prvky ze staré tradice, jsou vždy tyto důsledně podřízeny autoritě nového náboženství.

Pravdou je, že Irové byli zruční kompilátoři; snažili se vždy spojit a propojit starou tradici s novým učením. Byli schopni vymýšlet celé nové příběhy a předělávat staré, aby mohli začlenit sebe a své předky do dějin spásy a propojit své dějiny s Biblickými příběhy. Je tu patrná snaha uzavřít vše do jednoho nenarušeného celku, navázat na starou tradici a nevyklouzat, co není nutné.

Mezi typická témata staré irské mytologie patřila hrdinná literatura. Patřily sem také mýty o původu a příchodu Irů nebo historie jednotlivých míst. V pozdějším období (9. – 11. stol) vznikají literární díla bohatá na imaginativní prvky; dobrodružná (plavby), fantastická (vize) a také poučná (homilie) literatura.

Z křesťanské tradice je možné uvést především práce hagiografů, jež zpracovávali díla věnovaná irským světcům. Tito v jejich dílech často nahradili staré irské hrdiny. Zde představím podrobněji dva z nich: sv. Patrika a sv. Brigitu.

---

¹¹⁰ Přestože tito písaři nemuseli právě sympatizovat se vším, co bylo v pohanské tradici obsaženo, měli natolik velkorysý přístup, že chtěli staré dědictví ochránit pro další generace. Tak připsal mnich, jenž zapsal „Příběh o dobytčím nájezdu“ z Ulsterského mytologického cyklu, na konec svůj posudek k tomu, co zapsal: „Já, jenž jsem zapsal tento příběh, nebo spíše tuto pověst, nepřikládám víru v různé příhody, jež se zde vyskytují. Neboť některé věci v ní jsou démonským klamem, jiné básnickovým výplodem; některé jsou pravděpodobné, některé nepravděpodobné; zatímco jiné, jsou určeny k potěšení bláznivých lidí.“ O RÍORDÁÍN, J.J. *Irish Catholic Spirituality. Celtic and Roman*, s. 21.

I. PŘEDKŘESŤANSKÉ MÝTY

MÝTY O STARÝCH IRSKÝCH HRDINECH

Ve Fenianském cyklu, zachycujícím tradici z období krátce před nebo během přechodu irské společnosti ke křesťanství, se nachází „Dialog dvou starých mužů“. Rámec celého vyprávění tvoří dialog mezi Patrikem, co by představitelem křesťanství a Cailtem, jedním z Finnových společníků, jenž zastupuje starou pohanskou mytologickou tradici. Tito dva muži reprezentují také dialog mezi dvěma kulturními a náboženskými tradicemi. Patrik opakovaně vyjadřuje potěšení nad starými příběhy, které mu Cítem vypráví a vyjadřuje žádost, aby byly zapsány.¹¹¹

Irové chovali hlubokou lásku ke své mytologii a předkům. Proto se snažili zahrnout je nějakým způsobem do nové tradice a staré hrdiny „pokřesťanštit“. Vznikly proto mnohé nové příběhy, v nichž staří hrdinové předpovídají příchod sv. Patrika, nebo se s ním dokonce osobně setkají, aby se mohli dát od něj pokřtít, a to i přesto, že jsou ve skutečnosti už několik staletí po smrti.

Také v tomto příběhu Patrik slibuje Cailtemu, Finnovi a dalším starým hrdinům místo v nebi. Ke konci příběhu se však charakteristiky obou hlavních představitelů změni. Patrik se dostane do konfliktu s Ossianem, Finnovým synem, v otázce, jestli staří irští hrdinové mohou dojít spásy. Ossian zastává názor, že mohou, protože jinak by byl Bůh špatným soudcem. Vždyť sám Finn by byl s Bohem daleko velkorysejší. Patrik naopak zastává přísné stanovisko a odsuzuje staré hrdiny do pekel, protože si užívali života a nehledali Boha.

Kladou se tu do kontrastu hodnoty starého pohanství vycházející z lidské přirozenosti - láska, hrdinství a války starých irských hrdinů, a naproti tomu „nudný“ náboženský život mnichů a kleriků. Objevuje se tu rovněž něco z antiklerikálních nálad, možná vycházejících ze situace a doby, ve které byl příběh sepsán. Zdá se

---

¹¹¹ Tím má být zřejmě ospravedlněn jejich zápis v době, kdy křesťanství co by oficiální náboženství, již plně převládalo v zemi.

však, že autor, ač pravděpodobně sám mnichem, dává nepřímo za pravdu Ossianovi a staré irské tradici.

MÝTUS „O SUVERENITĚ“ ZEMĚ

Staré národy žily v mnohem bližším kontaktu s přírodním světem. Uvědomovaly si proto mnohem lépe vzájemnou závislost a propojenost světa lidského a přírodního. „Dobré vztahy“ spolu s porozuměním přírodnímu světu byly otázkou přežití. A tak zkušenost mnoha generací dala vyrůst zdravé úctě k přírodě. Nešlo tu o ekologickou citlivost v našem slova smyslu; předkřesťanský mýtus považoval samu zemi za posvátnou.

Mýtus „o suverenitě“ země se odráží ve starém irském rituálu korunovace krále. V něm se král rituálně „ženil“ čili vstupoval ve svazek se zemí a z tohoto vztahu, byl – li udržován v rovnováze, vzešel potomek – úroda. Když král vládl moudře a spravedlivě, lidé i země vzkvétali, když však jednal nespravedlivě, dal se očekávat hlad, neúroda a celkový chaos v přírodě v podobě různých pohrom. Král byl na základě toho považován za nehodného setrvat déle ve svém úřadu.

Rituál posvátného sňatku krále a země je předkřesťanského původu; ovšem koncept o propojenosti světa přírodního se světem lidí se udržel a přenesl i do křesťanského Irska. O tom vypovídají některé křesťanské zdroje, například legendy o svatých. Svatí byli vnímáni jako osoby schopné skrze moc modlitby ovlivnit chod přírody. To se projevovalo takovými schopnostmi jako bylo odehnání zlého počasí, předcházení ohni, zlepšení úrody nebo odehnání démonů přinášejících nemoci.¹¹²

Přírodní pohromy byly naopak někdy vnímány jako odplata za hřích. Tento druh chápání koresponduje s mýtem, v němž špatná vláda krále přivodívala chaos. Přírodní svět pod Boží autoritou podporoval světce stejně tak, jako kdysi podporoval krále, nebo v biblické tradici proroka Eliáše.

Toto chápání nám přibližuje jedna z křesťanských legend, která mluví o důsledcích, jež měly pro zemi „hřích a faleš“ lidí: „Všichni svatí přišli do

---

¹¹² LOW, M. The natural world in early Irish Christianity. In *Celts and Christians*, s. 183.

Kolumbova Durrow, aby se postili proti Bohu.¹¹³ Byli rozzuřeni na Všemocného, protože jejich kajícíci, které nechali postit o chlebu a vodě, jako pokání za jejich hříchy, zemřeli do jednoho. Anděl přišel, aby pokáral svaté za jejich zlost nad tím, co se zdálo být Boží nespravedlností. „Nedivte se, že chleba a voda nemohou dnes udržet při životě vaše kajícíci“, řekl nebeský posel, „plody a rostliny země byly zničeny, takže v nich není síla, aby někoho udržely (při životě). Faleš a hříchy lidí oloupily zemi s jejími plody o jejich sílu. Až lidé budou poslušni Boží vůli, rostliny země získají zase svojí původní sílu.“¹¹⁴

Mýtus o suverenitě přetrval v určitých formách - zvláště v lidovém prostředí v příbězích, slavnostech a sezónních událostech, jako jsou např. poutě na posvátná místa.¹¹⁵ Tyto souvisely s vírou v posvátnost některých míst (hory, prameny, ostrovy, stromy, hroby a „lože svatých“), jež byly v pohanském pojetí původně obývány lokálními duchy a bohy. Pokřesťanštění se většinou uskutečnilo postavením kostela či kaple na místě původního přírodního kultu. Místo bylo dodatečně spojeno s postavou některého světce a vznikla legenda, jež měla vysvětlovat původ vzniku kultu tohoto místa v souladu s křesťanskou tradicí.

II. DÍLA VĚNOVANÁ IRSKÝM SVĚTCŮM

Memoranda – byly dokumenty, jež zaznamenávaly tradici a legendy vážící se k zakladatelům kostelů, klášterů a k význačným mužům. Ty se později staly základem irských *Acta sanctorum*.

Acta sanctorum tvoří vlastní literární druh. Zpravidla jsou dobrým pramenem o době, ve které vznikly, nikoliv pro dobu, o které píší. Konečná editační práce byla učiněna v pozdním středověku; zpravidla stavěly na textech psaných v kláštřech

---

¹¹³ Půst proti Bohu zde implikuje starou irskou praxi „půstu dlužníků“; půst měl napomoci dosáhnout zadostiučinění při nespokojenosti v soudní při.

¹¹⁴ WHELAN, D. Celtic Spirituality: A Holy Embrace of Spirit and Nature. In *Celtic Threads*, s. 18.

¹¹⁵ Viz Rituální dimenze.

desátého, jedenáctého a dvanáctého století; občas se však opírají o ještě starší útržkovité záznamy.

Acta zaznamenávají také historii legendy a kultu světce. Obvykle v křesťanské hagiografii stejně jako v pohanské mythologii, legenda následovala kult. Světcův příběh býval tvořen institucí, v níž byl uctíván. Nakonec, bylo to v zájmu instituce demonstrovat svatost světce, který plnil roli patrona této instituce. Bylo také důležité zaznamenat výsady nebo povinnosti ve vztahu k místnímu státu. Životopisy svatých byly jakoby chartami raných irských kostelů.¹¹⁶

Důležité bylo také propojit každého světce s co možná největším počtem dalších významných světců, protože tím získával na významu a prestiži. Vznikaly tak celé synkretistické kompilace, v kterých skoro všichni známí zakladatelé klášterů či kostelů, byli nějakým způsobem spolu příbuzní, v přátelských vztazích, žáci a učitelé, následovníci, povázání skrze křest, požehnání či jinou událost a všichni dohromady tvořili virtuální společenství pod vedením sv. Patrika.

Hlavní zájem pisatele však byl v dokázání světcovy svatosti a ta se měřila mírou zázraků, které vykonal. Každá komunita se snažila dokázat, že jejich světec nebyl o nic horší, než světci jiní. Proto se ke každému světci musela přidat pěkná řádka anekdot, které byly buď invencí autora, nebo si je vypůjčil přímo ze životopisů dalších světců. Nacházíme tak stejné zázraky, opakované u mnoha různých světců, bez větších obměn a bez jakékoliv snahy o originalitu.¹¹⁷

Obecně vzato, základ informací pro životopisy světců, psaných několik staletí po jejich smrti, přišel skrze ústní předávání – klášterní tradici nebo populární legendu. Legenda náleží do oblasti folklóru, kde je předávání faktu vysoce nevypočitatelné. Navíc lidová tradice často přeměnila osobnost světce do té podoby, jak ji chtěla vnímat. Ze světců se tak často stali prvoplánově vykonavatelé zázraků. Legendy bývaly obecně hlavním základem pro vznik hagiografických textů.

---

¹¹⁶ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 299.

¹¹⁷ Tamtéž

CHARAKTERISTIKA IRSKÝCH SVĚTCŮ

Charakteristika irských světců v legendách jim přiřazuje mnohé atributy, které původně vlastnili staří irští hrdinové nebo druidové. Hrdinství, kterého mohli nyní dosáhnout, byl boj proti nepřátelům církve a také boj s vlastním tělem a přirozeností. Opakovaně se objevuje motiv vyhraněné askeze, kdy se zdá, jako by se pisatelé předháněli, kdo vykreslí svého hrdinu v přísnějším světle.

Např. sv. Maedoc, „podivuhodný muž mocných skutků se plných sedm roků postil v Drumlane, bez mléka či piva, bez masa či koláčů, jen s trochou suchého chleba a troškou mléka každou třetí neděli, leže na holé zemi nebo na tvrdém kameni, bez jakéhokoli přístřešku či ošacení s výjimkou kůží divokých neochočených zvířat, neustále přeřkáváje své žalmy a hymny a modle se horlivě k Bohu; neboť denně odříkával třikrát padesát žalmů na chladných lepkavých kamenech...“¹¹⁸

Podle starých vyprávění nosili irští světci a křesťanští misionáři berle¹¹⁹ a zvonce; ty byly odznakem jejich (duchovní) moci. Obojí bylo používáno při vyzvedávání církevních důchodů, k zaklínání oponentů, administraci významných přísah a nebo při konání zázraků. Mnohé z těchto berel a zvonců se zachovaly a byly uctívány jako posvátné relikvie.¹²⁰

Dědictví, které irští světci zdělili dokonale po druidech, je schopnost žehnat a nebo také proklínat. „Zdá se, že bylo považováno za nebyvalé sebeovládání, jestliže světec nevyzkoušel svoje zaklínací schopnosti při sebemenší provokaci.“¹²¹ Nejznámější je velká zaklínací bitva mezi světcem Rudanem a králem Diarmaitem, která skončilo zničením Tari, královského sídla. Kletby a požehnání, které se dědily z generace na generaci, byly nazývány *fácbála* a byl to pozůstatek po světcích. Analisté zaznamenávali předpokládané naplnění kleteb po mnohé generace.

---

¹¹⁸ DE WAAL. *Svět byl stvořen celý*, s. 37.

¹¹⁹ Berle irských světců nevypadaly jako klasické biskupské berle; šlo o jednoduché tyče s hákem na konci. PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae*, s. 176.

¹²⁰ Tamtéž, s. 177.

¹²¹ PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae*, s. 168. Zajímavé také je, že si irští kompilátoři dali záležet, aby tato praxe byla vysloveně obhájena v irských kánonech, a to díky příkladům sv. Petra a Pavla v Písmu, a sv. Tomáše v jeho apokryfních dílech.

Přesto se však v legendách o světcích objevuje také mnoho pozitivního. Dobrým lidem světec nikdy neublíží, obávat se ho museli jen zlosynové. Kromě toho světci často přicházeli na pomoc potřebným, přimlouvali se za ně a byli štědrými dárci chudých. Jejich laskavost se projevovala také ve vztahu k okolnímu stvoření, např. ke zvířatům.

Irští světci bývali v dobrých vztazích také s nebeskými bytostmi a tyto jim přicházeli na pomoc, kdykoliv bylo toho třeba. Dělali jim společnost především na cestách: „Když Abban vyplul na moře, anděly bylo jasně vidět po jeho boku. Jindy na pevné zemi, když padla noc a bylo tma a zima a Abban se svými druhy se nemohli hnout na krok cesty, dostavil se k nim anděl s jasnou svíčkou a doprovázel je, dokud nedorazili do svého kláštera.“¹²²

Mnoho příhod o světcích se váže k zázrakům, které je provázely: Rozbité předměty byly zázračně spraveny; plášť rozpůlený po způsobu sv. Martina zázračně učiněn opět celým; jídlo, které bylo sněžené, se znovu objeví nedotknuto. Ruce požehnané světce se stanou zručnými, přestože se předtím neučily řemeslu. Nůž požehnaný světce nemůže zranit atd.¹²³

Kolem některých světců se projevovaly neobvyklé skutečnosti, jako byla nepochopitelná záře, světelné sloupy nebo oheň, který však neublížil. Někdy jsou zase světci zázračně přemístěni z jednoho místa na druhé v neuvěřitelně krátké době. Tyto příhody se vážou např. k životu sv. Brendana, sv. Brigity nebo sv. Columby.¹²⁴

Naskýtají se nám zde dvě možná vysvětlení. Buď tito světci přebrali v populární legendě magické schopnosti, jež byly tradičně připisovány božstvům a druidům nebo na své duchovní cestě postoupili natolik daleko, že byli skutečně účastni „božích zázraků“. Myslím, že obě vysvětlení jsou možná, a proto ponechávám interpretaci těchto úkazů otevřenou.

---

¹²² DE WAAL. *Svět byl stvořen celý*, s. 116.

¹²³ PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae*, s. 185 – 187. Někdy mohou být tyto „zázraky“ vysvětleny zcela přirozenou cestou; tak například vytvoření plamene z kamene nebo dvou kousků dřeva.

¹²⁴ Tamtéž, s. 139, 186.

VZTAH IRSKÝCH SVĚTCŮ KE STVOŘENÍ

Motiv, který se opakovaně objevuje v lidové tradici a křesťanských legendách, je možnost dosáhnout původního souladu ve stvoření skrze usilování o svatost. Často se objevuje myšlenka přátelství mezi zvířaty a lidmi; zvířata ukazují světcům místo, kde se mají usadit, nosí jim potravu, nebo přenáší věci, divoká zvěř se chová krotce apod. Blízký vztah mezi zvířaty a světci je typickým zvláště v příhodách o poustevnících.¹²⁵

Vypráví se o přátelství sv. Ciarána s kancem, jezevcem a liškou. Tato zvířata mu činila skutečné společníky a dokonce se v legendě podřizují mnišskému způsobu života. Lišku to ale časem omrzí a dostane chuť na Ciaránovi boty, protože ji chybí masitá strava. Ukradne boty, ale Ciarán za ní pošle jezevce, který ji dovede zpět. Liška činí pokání a je opět přijata do společenství malé „mnišské komunity“.¹²⁶

O sv. Mochuovi, současníku sv. Columby, se v legendě říká, že žil ve své poustevně bez jakéhokoliv světského majetku kromě tří tvorů, kohouta, myši a mouchy. Každý z těchto tvorů měl nějaký úkol. Kohout se modlil za světce o půlnoci matutinum; myš hlídala jeho spánek a nedala mu spát více jak 5 hodin denně; moucha chodila podél řádek v žaltáři a ukazovala, co se má předčítat. Po čase však všechna tři zvířata zemřela. Mochuta napsal tehdy sv. Columbovi na Ionu a stěžoval si na smrt svých pomocníků. Sv. Columba mu odpověděl: „Bratře, nesmíš se divit smrti zvířat, která jsi ztratil; neštěstí nikdy nepřichází než tam, kde je nějaké bohatství.“¹²⁷

Velmi známým je příběh o sv. Kevinovi a kosu: Jednou v postní době se sv. Kevin modlil ve své chýšce v údolí Glendalough „křížovou vigilií“. Jak se tak modlil, usadil se mu na ruce kos, vystavěl si v ní hnízdo a snesl vejce. Světec byl tímto

---

¹²⁵ Za legendou se může často skrývat skutečné rozumné chování lidí, žijících blízko přírodě, kteří se z ní dokázali učit. Např. následování zvířete, kance či jelena při hledání vhodného místa na usazení, což je častým motivem irských legend, bylo velmi moudré, protože mohlo dovést hledajícího k zdroji vody. DE WAAL. *Svět byl stvořen celý*, s. 73.

¹²⁶ Tamtéž, s. 74.

¹²⁷ Tamtéž. Tento příběh měl zřejmě zdůraznit askezi a odpoutanost od veškerého majetku, o kterou usiloval poustevnický život. Přesto nám také přibližuje něco z vlídného sdílení života mezi světcem – poustevníkem a živými tvory – společníky v jeho osamělosti.

natolik dojat, že trpělivě a laskavě setrval na místě a ruku ani nezavíral, ani nevtahoval dovnitř, dokud se mláďata nevyklubala a plně nevyvinula.¹²⁸

Tento příběh, jež měl zřejmě původně za účel oslavit hrdinství světce a jeho schopnost vydržet neuvěřitelně dlouho křížovou vigilií, nám odkrývá něco z hodnot a ideálů, jež byly vlastní buď samotnému světci, nebo pisateli jeho legendy. Důraz na trpělivost a jemnost poukazují, že zde jde skutečně o více, než jen duchovní hrdinství. V Kevinově životě se totiž opakovaně objevuje motiv láskyplného vztahu ke stvoření.

Jeho latinský životopis např. popisuje, jak se hejna ptáků usazovala na Kevinově ramenou a rukách, když stál klidně a modlil se pod stromem. Když mu podle legendy Bůh nabídl, že přesune horu, pod níž v údolí ležel Kevinův klášter, ten namítl: „Nepřeji si, aby Boží stvoření bylo přesunuto kvůli mně...a navíc, všechna živá stvoření na této hoře jsou mými společníky, milí a mě blízcí, a ti by byli zarmoucení nad tím, co jsi právě řekl“ Tyto příběhy opakovaně propojují svatost s pozitivním a ohleduplným vztahem ke stvoření.¹²⁹

Podobných legend je mnoho a zdá se, že korespondují do určité míry s příběhy zaznamenanými u některých dalších křesťanských světců, např. sv. Františka z Assisi. Můžeme proto věřit, že některé z příběhů skrývají v sobě pravdivé jádro a nešlo v nich nutně o autorovu fantazii. Pravdou, kterou se nám snaží tyto legendy zpřístupnit je, že tito světci byli natolik proměněni modlitbou, že se v nich obnovil správný řád stvoření. Slovy ctihodného Bédi: „Čím věrněji se člověk podřídí svému Stvořiteli, tím více znovu získá ztracenou vládu nad stvořením.“¹³⁰

---

¹²⁸ DE WAAL. *Svět byl stvořen celý*, s. 75.

¹²⁹ LOW, M. *The natural world in early Irish Christianity*, s. 193.

¹³⁰ PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hibernia*, s. 147.

III. IRŠTÍ NÁRODNÍ SVĚTCI – PATRIK A BRIGIT

Protože bych chtěla na konkrétním příkladě přiblížit některé prvky irské křesťanské mytologie, rozhodla jsem se představit pro názornost v krátkosti dva irské národní světce – sv. Patrika a sv. Brigit, tak jak vystupují v legendárním podání.

SV. PATRIK – APOŠTOL IRŮ

Sv. Patrik je tradičně považován za irského národního světce¹³¹ a apoštola Irů.¹³² Během staletí se na jeho postavu „nabalilo“ množství příběhů a vznikly rozsáhlé legendy. Nejznámější legendou o sv. Patrikovi je Vita Sancti Patricii - „Život svatého Patrika“ od Muirchu, pocházející snad ze 7. století. Tato legenda líčí Patrika jako hrdinu, jenž překonává všechny své nepřátele jak bojovnou výmluvností, tak i magickou silou.¹³³

Snad nejznámější příhodou je epizoda, kdy Patrik přes královský zákaz v předvečer slavnosti na královském sídle v Taře zapálí velikonoční oheň na vrcholku Slane (naproti Taře). Tímto skutkem krále Laogairea rozzuří a ten za ním pošle své bojovníky. Patrik se díky litaním nazývaným „Jelenův křik“¹³⁴ dostane se svými druhy nepozorován všemi zálohami v podobě stáda jelenů, a tak unikne.¹³⁵

Patrik se pak ještě mnohokrát dostane do konfliktu s druidy, kteří odmítají přijmout nové náboženství. Vícekrát se s nimi utká v poměrování duchovních sil na způsob starozákonního Eliáše a Bálových kněží. Jeho moc se však vždy ukáže být větší. Když druidové způsobí, aby sněžilo, sv. Patrik znamením kříže chumelenici rázem zastaví. Když oni zahalí kraj tmou, světec obratem ruky přivolá slunce. Někteří

---

¹³¹ Navzdory tomu, že byl původem Brit, tedy cizinec

¹³² O Patrikovi se dovídáme nejlépe z jeho vlastního životopisu tzv. Vyznání a Dopisu Corotoicovým vojákům. Tyto texty vyznívají velmi střízlivě a jsou považovány za věrohodné.

¹³³ BOTHEROYD, S.:BOTHEROYD, P. *Lexikon keltské mytologie*, s. 366. To je poněkud v rozporu s vlastním líčením Patrikovým, kde on sám vystupuje jako člověk pokorný, křehký, s neustálým vědomím vlastní slabosti a závislosti na Bohu.

¹³⁴ Jde o známou modlitbu raně irské církve, jež bývá nazývána take „Pancíř sv. Patrika“. Uvádím ji v plném znění v kapitole o Emocionální dimenzi.

¹³⁵ BOTHEROYD, S.:BOTHEROYD, P. *Lexikon keltské mytologie*, s. 367.

z nich se pod váhou jeho znamení a výmluvnosti slova obrátí na křesťanství, zatím co jiní volí raději dobrovolnou smrt, než by se podřídili novému učení.¹³⁶

Zvláštní je, že se tento mytologický Patrik nebojí v legendách postavit ani samotnému Bohu. Na hoře Croagh Patrick v hrabství Mayo se rozhodne postit po čtyřicet dní „bez jídla a bez nápoje“, aby dosáhl Božího souhlasu pro svou žádost, kterou je povolení soudit Iry v den posledního soudu. Na hoře je obtěžován démony v podobě černých ptáků, kteří na něj útočí. Patrik je zaháněn zvukem svého zvonce a nakonec dosahuje u Boha příslibu, že mu v jeho žádosti vyhoví.

Jednou ze známých příhod z Patrikova života je také příhoda o jetelovém trojlístku, na němž se sv. Patrik snažil vysvětlit princip sv. Trojice.¹³⁷ Další příhoda vypráví, že prý měl světec vyhnat z Irska hady. To má však zřejmě symbolický význam, neboť podle vědců hadi v Irsku nikdy nežili. Had měl zřejmě symbolizovat především pohanství a moc druidů, která byla sv. Patrikem zlomena.

V těchto krátkých ukázkách jsem se pokusila přiblížit mytologického Patrika tak, jak byl vykreslen v legendárním podání. I když jsou tyto často v rozporu s vlastním líčením Patrikovým, přibližují nám irskou narativní tradici a literární vkus.

SV. BRIGITA – MATKA GAELŮ

V sedmém století nacházíme v irské provincii Leinster významný klášter Kildare.¹³⁸ Jednou z pozoruhodností tohoto kláštera bylo, že jeptišky z Kildare měly po způsobu vestfálských panen udržovat posvátný oheň, který hořel neustále na vyhrazeném místě v klášteře.¹³⁹ Zakladatelka kildarského kláštera sv. Brigita¹⁴⁰ je nejznámější irskou světicí a svým významem se často blíží sv. Patrikovi.¹⁴¹

---

¹³⁶ BOTHEROYD, S.; BOTHEROYD, P. *Lexikon keltské mytologie*, s. 367.

¹³⁷ Božské triády však byly mezi Kelty známé už dávno předtím, a tak zřejmě nebylo těžké tento princip pro ně pochopit. V každém případě se trojlístek stal jedním z irských národních symbolů.

¹³⁸ Název v irštině *Cell-dara* znamená „kostel dubu“. Původ tohoto názvu se odvozuje od posvátného dubu, který zde původně stával; podle záznamu bylo možné vidět zbytky kmene tohoto stromu ještě v desátém století.

¹³⁹ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 357. Giraldus Cambrensis poznamenal, že v době jeho návštěvy v Kildare (12. století), ustavičný oheň (*ashless fire*) byl stále hlídán dvaceti jeptiškami, udržován vějíři nebo měchy a obklopen hrazením, do něhož žádný muž nesměl vstoupit.

V polovině sedmého století vytvořil jistý Cogitos dílo, jež se stalo základem hagiografie o sv. Brigitě.¹⁴² Podle názoru historika Kenneye je však Brigita v jeho díle silně zmytizovaná a přebrala mnohé aspekty keltské bohyně stejného jména, jež byla zřejmě spojována s ohňovým kultem.¹⁴³ Pro ilustrování tohoto názoru uvedu některé prvky z Brigitiny legendy.

Brigita¹⁴⁴ byla dcerou druida a křesťanské otrokyně. Narodila se při východu slunce, ani uvnitř, ani vně domu, ale na jeho prahu. Dům, ve kterém přebývala, údajně vzplanul vzhůru do nebe. Oheň a světelné sloupy ji provázely celý život, např. když se při pasení krav přiblížila ke kravinci, ten začal hořet. Měla také moc nad živly; např. svůj mokrý plášť si pověsila na sluneční paprsek, aby uschl, vykázala krupobití z pole, na kterém lidé sklízeli úrodu, a na její povel utichla bouře i uhasil se požár.

Projevovala se také jako velká pomocnice chudých a utlačených, uzdravovala nemocné a svým dechem oživovala mrtvé. Známa je také svou štedrostí; věci, které darovala druhým byly často zázračně nahrazeny. Po celý život zůstala pannou a byla nazývána druhou matkou Kristovou.¹⁴⁵

Sv. Brigita prý vlastnoručně upletla „kříž sv. Brigity“ pro svého umírajícího otce, aby mu pomocí něho vysvětlila křesťanské poselství spásy. Tento kříž,¹⁴⁶ připomíná svým tvarem svastiku - starý indický sluneční symbol. Nakonec můžeme dodat, že svátek sv. Brigity 1. února koresponduje se starým keltským svátkem Imbolg, jedním

---

¹⁴⁰ Viz také Sv. Brigita na v dějinném přehledu.

¹⁴¹ Byla zvláštní ochránkyní provincie Leinster, ale její úcta se vázala k celému Irsku.

¹⁴² Nemáme evidenci o silné historické tradici v pozadí Brigitiných skutků. Cogitos žil přibližně sto let po Brigitině smrti (mezi lety 524 – 528), a proto mohl těžko zachytit fakta z jejího života. To, co nám předkládá, je série příběhů vázaných k zázrakům vykonaných touto sveticí tak, jak se udržely v lidové tradici. Jejich jádro je zřejmě založeno na populárních legendách a mýtech. KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 357.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Jméno pochází ze sanskrtského *Bhargas* – vznešená. Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž. Označením „matka Kristova“ se zřejmě nemyslí matka ve smyslu fyzickém, ale osobním; Brigita byla natolik blízká Synu Božímu, jako by byla jeho vlastní matkou.

¹⁴⁶ Dodnes se zachoval v Irsku zvyk, že se „kříž sv. Brigity“ splétá z trávy o jejím svátku 1. února.

ze čtyř hlavních svátků keltského roku, jenž byl spojován s pastvou dobytka.¹⁴⁷ Kromě toho Brigit bylo jméno mezi Kelty obecně známé bohyně.¹⁴⁸

R. A. S. Macalister zastává názor, že v Kildare bylo už v pohanských dobách kolegium kněžek, které opatrovaly posvátný věčný oheň a které uctívaly bohyni ohně Brigit. Hlava kolegia byla považována za vtělení bohyně, a proto nesla její jméno. Jedna z představených tohoto kolegia zřejmě přijala křesťanství a změnila pohanskou svatyni na křesťanský klášter. I když toto byl sám o sobě odvážný krok, nemohla zcela vystoupit z ustanovení a tradice, jež se vázaly k pohanské instituci představené v Kildare. Ty byly hluboce zakořeněny v lidové paměti a tak se jméno i úcta k bohyni vztáhly na ni.¹⁴⁹

A tak není divu, že se sv. Brigita těšila tak veliké oblibě mezi irskými svatými. Slovy jedněch starých irských litaní: „Ona je prorokyní Kristovou, ona je královnou jihu, ona je Marií Gaelů.“¹⁵⁰

IV. DALŠÍ LITERÁRNÍ DRUHY

Literatura desátého a jedenáctého století vykazuje mnohem bližší vztah mezi oblastí světskou a duchovní. Nyní se zřejmě dostává literatura mezi širší vrstvy. Dřívější vzdělanci používali latinu, své vzdělání získávali z Bible, od církevních otců a od klasických autorů starověku. Později se začíná mnohem více uplatňovat domácí irština a vlastní tvůrčí práce Irů, jejich představivost a fantazie. Z literárních druhů tohoto období představím krátce tři: plavby, vizionářskou literaturu a homilie.

---

¹⁴⁷ Sv. Brigita je patronkou dobytka a zemědělců.

¹⁴⁸ Podle Cormacova glosáře nacházíme odkazy na to, že byla trojice bohyní, z nichž každá nesla jméno Brigit. Byly to dcery hlavního boha Dagdy a každá měla pod svým patronátem určitou oblast života. Jedna z nich byla patronkou básníků, další měla na starost léčení a třetí měla patronát nad kováři. Není bez zajímavosti, že se sv. Brigita stala také velkou patronkou básníků a vzdělců.

¹⁴⁹ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 357.

¹⁵⁰ Tamtéž.

CESTOPISY A PĽAVBY

Jedním z nápadných prvků keltské mentality byla zaujatost vším, co souviselo s tajemstvím a „oním světem“. Pocit, „že zde nemáme trvalý domov“ a citlivost pro pomíjivost života. Toto téma se nejvýrazněji projevuje v literárním žánru *echtrae* (dobrodružství) aneb *voyage tales*, „plavby“ nebo „cestopisné příběhy“.¹⁵¹ Cílem těchto cest nebo plaveb je „země zaslíbená“, korespondující s irskou mytologickou „zemí věčného mládí“. Tato země bývala hledána na západě, mezi ostrovy v Atlantiku. Měla mít podobu ráje a člověk, který se tam dostal, nestárnul, ale zůstal věčně mladý.

Nejznámější z těchto plaveb je **Brendanova plavba** pocházející z devátého nebo desátého století, psaná v latině jako *Navigatio Brendani*.¹⁵² Popisuje plavbu opata Brendana a jeho dvanácti společníků - mnichů, při které se snaží objevit zaslíbenou zemi.¹⁵³ Tento druh literatury znovu popularizoval asketický ideál mnicha - poutníka, ale posunul ho z roviny tvrdé disciplíny do roviny dobrodružství a kouzel.¹⁵⁴

VIZIONÁŘSKÁ LITERATURA

Realita onoho světa, posledního soudu a nebe a pekla tvoří náplň literárního druhu, který se nazývá „vizionářská literatura“. Dochovala se nám některá díla v staré irštině nebo latině. Mezi ně patří např. „Fursova vize“, která údajně spustila popularitu vizionářské literatury v Evropě. Zdá se, že tento literární žánr byl obecně typický pro období raného středověku, ale Keltové se svými „vizionářskými schopnostmi“ a smyslem pro fantazii v něm zřejmě našli velkou zálibu.¹⁵⁵

Jednou z nejranějších a nejlepších vizí je *Fís Adomnáin* - **Vize sv. Adomnána**, pocházející z 12. století. Jejím obsahem je vylíčení nebe, barvitě popisuje nádheru

---

¹⁵¹ Tyto příběhy míchají dohromady mýtus, magii, poezii spolu s náboženským učením. Motiv plavby a hledání „zaslíbené země“ je znám ještě z doby předkřesťanské

¹⁵² Existuje podobné dílo z doby předkřesťanské, které se nazývá Branova plavba.

¹⁵³ Dílo je mimo jiného cenným dokladem o dobových liturgických zvyklostech, neboť popisuje, kterak mniši při plavbě dodržují modlitbu kanonických hodin nebo slaví mši sv.

¹⁵⁴ HUGHES, K. *The Irish Church in Early Irish Society*, s. 233.

¹⁵⁵ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s.733.

chórů andělů a ráje, které jsou následovány nejhroznějšími útrapami při líčení pekla. Přestože nás tyto vize zásobují především velkou dávkou bujné autorovy fantazie, nabízí nepřímo i určité teologické učení a umožňují nahlédnout do dobových představ o možnostech spásy. Je zajímavé vidět, komu se podaří uniknout peklu. Jsou to asketové, ti, kteří konali pokání a ti, kteří vytrpěli mučednictví (během vikingských útoků). Také lidé, kteří žili bezstarostně v hříchu, praktikovali však lásku k bližnímu, uniknou pekelnému ohni a budou vysazeni na opuštěném ostrově v moři.¹⁵⁶

HOMILIE

In Tenga Bithnua, neboli v překladu „**Stále nový jazyk**“ je homilie, jež měla sloužit jako meditace k velikonoční vigílii. Vznikla v druhé polovině 9. nebo počátkem 10. století. Toto dílo směřuje dohromady vzdělaneckou tradici, apokryfy, legendy i vlastní spisovatelovy představy.¹⁵⁷ Snahou autora je předat posluchačům formou meditace nad významem Kristova vzkříšení souhrn dobového vědění a představ. To se dotýká Boha a jeho stvoření, počátku a konce světa, nebe a pekla.

Dílo začíná příběhem stvoření z Genesis, které se četlo na počátku dlouhé série čtení během velikonoční vigílie. Podle této homilie lidé nebyli stvořeni pouze z prachu země, jak o tom referuje text v Genesis, ale také z větru, vzduchu, ohně, slunečního svitu, z hvězd, soli, kamenů, jílů a květin. Poezie a teologie jsou zde kombinovány dohromady se starověkými představami o fyziologii, např. s teorií o čtyřech, šesti, či osmi základních prvcích či živlech.¹⁵⁸

To, co nás možná při četbě tohoto textu zaujme, je důležitost, která je přikládána symbolu kruhu. Podle tohoto spisu všechno bylo vytvořeno v kruzích či okruzích.

---

¹⁵⁶ HUGHES, K. *The Irish Church in Early Irish Society*, s. 232.

¹⁵⁷ Autor se v něm snaží demonstrovat svoje tradiční znalosti včetně znalosti hebrejštiny, jejíž podoba je však už nesrozumitelná.

¹⁵⁸ LOW, M. The natural world in early Irish Christianity. In *Celts and Christians*, s. 188 Tento text zřejmě odkazuje na příbuznost lidských bytostí s ostatními stvořeními. Člověk zde tedy není vnímán izolovaně, ale v rámci a ve vztahu ke stvoření. Obojí pak náleží Bohu, který přichází v Kristu se svou zachraňující mocí. Také některé další raně irské texty vykazují silný smysl pro propojenost člověka s přírodou (např. Známa báseň „Jsem větrem na moři“).

Okruh či kruh je tvar, čili látka, „ze které byl stvořen celý svět. Neboť to je kulatý okrouhlý tvar, který Bůh stvořil jako první, coby tvar vhodný pro celý svět“¹⁵⁹

Možná právě tento text nám může dát impuls k pochopení významu kruhu, který se tak často vyskytuje mezi keltskými náboženskými symboly a v neposlední řadě i na typickém keltském kříži. Kruh také dobře rezonuje s keltským celistvým přístupem k světu. To je ostatně vidět i na tomto textu, který se snaží zahrnout co nejvíce z autorova poznání do jednoho – s křesťanstvím propojeného komplexního celku.

I když ve výběru materiálu pro svoji homilii zabloudil daleko od kanonických textů, přesto pisatel nabízí duchovní učení. Svoji náboženskou meditaci proložil zajímavostmi a představami, jež vzbuzují obdiv a lásku u posluchačů a promlouvají k běžnému člověku, pro kterého je fantazie stejně důležitá jako literární pravda.¹⁶⁰

---

¹⁵⁹ CAREY, J. *King of Mysteries; Early Irish Religious Writings*, s. 80.

¹⁶⁰ HUGHES, K. *The Irish Church in Early Irish Society*, s. 232. K této homilii se ještě vrátím v kapitole o doktrinní dimenzi.

3) DIMENZE DOKTRINÁLNÍ

Irové se během staletí vyvarovali formálních herezí, za současného tolerování široké názorové plurality na interpretaci některých prvků věrouky. Např. Věřili či doufali ve spásu pro svoje pohanské předky, což vysvítá z dochované literatury, navzdory učení “extra ecclesiam nulla salus” („mimo církev není spásy”).¹⁶¹ V tomto pohledu vlastně předběhli církevní učení o mnohá staletí.

Vzhledem k tomu, že staré keltské pohanství zahrnovalo přírodní kultury, byla značná důležitost přikládána přírodnímu světu. Také Bůh byl často vnímán skrze působení přírodních živlů. Nedá se však říci, že by v raně irském křesťanství docházelo k zbožšťování přírody či ztotožnění světa s Bohem, tzv. pantheismu. Můžeme však cítit vliv pohanského dědictví v náboženské citlivosti a poměrně silný důraz na imanentní stránku Boha.

Typickým tématem v období raného středověku byl vztah stvoření a Stvořitele. Oslavné hymny na Stvořitele a úžas nad stvořením jsou jedním z typických znaků raně keltské spirituality. Objevuje se tu rovněž jinde nezaznamenaný zájem o stvoření z vědecko–teologického pohledu.

Důležité bylo také téma Kristova vykupitelského díla. Zdá se, že v keltském chápání nebyla přirozenost považována za zcela zkaženou prvotním hříchem, jako např. u Augustina. Nicméně Kristovo vykupitelské dílo bylo nezbytné k tomu, aby se ukázala a mohla projevit původní dobrota stvoření, jež byla zastíněna hříchem.

Z raně irské církve se nám dochovalo množství biblických komentářů, které dosvědčují intenzivní zájem o studium Bible. Tyto komentáře jsou často, na rozdíl od dobových trendů, interpretovány literárně spíše než alegoricky, což mělo za následek možná přízumnější, ale snad také střízlivější výklady. I přesto, že Irové projevovali velký zájem o apokryfní texty, v zásadních otázkách víry si vždy uchovali ortodoxní pohled.

---

¹⁶¹ KEALLY, S. P. An Irish Theology. In *Soundings in Irish Spirituality*, s. 14.

I. BŮH A JEHO POJETÍ V KELTSKÉM KŘESŤANSTVÍ

BOŽÍ BLÍZKOST A IMANENCE

V Patrikovské legendě od Tireachána přibližně z poloviny 7. století se objevuje krédo, které se svým pojetím velmi liší od klasického nicejsko-cařihradského vyznání. V této legendě se Patrik setkává se dvěma irskými princeznami u pramene Clebach a jedna z nich, mythologická Ethne Alba, se zeptá sv. Patrika na křesťanského Boha. Ve svých otázkách přitom vychází ze svého vlastního pojetí božství:

Kdo je Bůh a kde sídlí?

Má tvůj Bůh syny a dcery? Je On nepomíjející a je krásný?

Sídlí v nebi, nebo na zemi? V mořích, řekách, horách a údolích?

Řekni nám, jak vypadá? Je mladý, nebo starý?

Jak ho lze milovat, jak ho lze nalézt?

Sv. Patrik jim odpovídá:

Náš Bůh, je Bůh všech lidí, Bůh nebe a země, moří a řek;

Bůh slunce a měsíce a všech hvězd; Bůh vysokých hor a hlubokých údolí,

Bůh nad nebem a v nebi a pod nebem.

On má své sídlo v nebi a zemi a moři, a ve všech věcech, které jsou v nich.

On inspiruje všechny věci. On dává všem věcem život.

On předčí všechny věci. On podporuje všechny věci.

On dává světlu slunce svítit, On posiluje světlo měsíce pro noční strážné;

On učinil prameny v zemi a suché ostrovy v moři;

a hvězdy dal do služby větším svítelnám.

On má Syna, jež je spolu - věčný s ním a stejné podstaty s ním.

Syn není starší než Otec, ani není Otec starší nežli Syn.

A z nich vychází Duch Svatý. Otec, Syn a Duch Svatý jsou nerozděleni.¹⁶²

---

¹⁶² O'DUINN, S. *Where Three Streams Meet; Celtic Spirituality*, s. 70.

Tento druh kréda mohl být velmi dobře srozumitelný a souznít s myšlením Patrikových posluchačů; Bůh nebyl vzdálen, ale blízký, přítomný v okolním světě, tak, jak ho byli tito lidé zvyklí vnímat před přijetím křesťanství. Odkazy na přírodní svět souzněly s jejich náboženskou citlivostí, neboť příroda byla podle pohanského pojetí posvátná, prostoupena božstvím a nebo přímo obývána lokálními bohy.

Přestože křesťanství zdůrazňovalo oddělenost Boha a světa, uchoval se zřejmě mezi keltským lidem silný pocit pro svátostnost přírodního světa, jakožto zjevovatele Boží mocí a slávy. Stvoření bylo chápáno jako zjevení Boží přítomnosti. Také výše uvedené krédo naznačuje Boha přítomného ve světě, věčně, stále tvořícího, spíše než Boha vzdáleného na obloze, s velkým prázdným prostorem mezi Bohem a jeho stvořením.¹⁶³

PANENTHEISMUS – BOŽÍ PŘÍTOMNOST V JEHO STVOŘENÍ

Smysl pro Božskou imanenci ve stvoření byl tak silný, že se někdy pohybuje na hranici **pantheismu**. V pantheismu se svět ztotožňuje s Bohem a toto pojetí vede k zbožštění a uctívání přírody. Je zřejmé, že pojetí Boha, jež bylo vlastní pohanským Keltům, ovlivnilo také způsob vnímání Boha v křesťanském pojetí.

Podle keltského pojetí pulzovalo celým vesmírem božství, což se projevovalo v nejrůznějších úkazech v přírodním světě. Pozorování kosmu a přírody bylo proto velmi důležité, neboť zjednávalo přístup k bohům. Keltové byli přesvědčeni, že Bůh vložil do světa řád, který ho nejen drží pohromadě, ale v němž má každý živel a tvor své nezastupitelné místo.¹⁶⁴

Přírodní svět byl tedy součástí náboženské citlivosti Keltů a skrze svět přirozený, viditelný se zjevovala Boží moc a sláva. To je velmi dobře zjevné na úloze, kterou v raně irských náboženských textech a modlitbách zauímají přírodní živly. Například

---

¹⁶³ WHELAN, D. Celtic Spirituality: A Holy Embrace of Spirit and Nature. In *Celtic Threads*, s. 16.

¹⁶⁴ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý; znovuoobjevení keltské tradice*, s. 66.

v modlitbě „Pancíř svatého Patrika“¹⁶⁵, modlíci se vzývá ku pomoci vesmírné živly jako jsou slunce, měsíc, oheň, vítr, moře, země a skály.¹⁶⁶

Tento přístup a pojetí přírodních živlů v nás může vzbuzovat dojem uctívání přírodních sil. Při pozornějším pohledu však zjistíme, že živly jsou v této modlitbě zcela jasně dány do služeb a pod svrchovanou vládu Boží. V „Pancíři“ totiž můžeme zaregistrovat určitou posloupnost ve vzývání duchovních mocností. Počíná se vzáváním Nejsvatější Trojice, následuje vzývání Krista, poté nebeských mocností, jež zahrnují anděly a svaté; až po těchto přichází na řadu přírodní živly.

Nahlédneme-li pak také do raně irské „Knihy řádu stvořených věcí“¹⁶⁷ zjistíme, že pořadí přesně odpovídá dobře propracované hierarchii stvořených věcí uvedených v této knize. V rámci této hierarchické posloupnosti, vlastnily přírodní živly svoji vlastní suverenitu a moc, která však přesto byla plně dána do služeb „Pána stvoření“. Stejným směrem ukazuje také titul *Dé Dulig* - „Bůh živlů“, jenž byl v raně irských textech často používán.¹⁶⁸

Zdá se, že si Keltové potrpěli na přesně stanovenou hierarchii, o čemž ostatně svědčí i pro ně věčně důležitá otázka výše „osobní cti“ a „statusu“. Uspořádání raně irské společnosti nám rovněž přibližuje model přísně hierarchizovaný, kde však každý, i malý král, měl nad svým kmenem plnou pravomoc. Zdá se tedy, že analogicky bylo uplatněno podobné hierarchizování a princip autonomie na svět stvořených věcí včetně přírodních živlů.

Podle mého vlastního zkoumání i zkoumání dalších autorů,¹⁶⁹ se však v irských pramenech nikdy nezaměňuje Bůh a přírodní svět. Bůh je do přírodního světa zapojen, jakožto jeho Stvořitel a Správce. Jedná skrze všechno, co vytvořil, zároveň

---

¹⁶⁵ Tuto modlitbu uvádím a rozebírám v kapitole o emocionální dimenzi.

¹⁶⁶ Dalšími příklady personifikace přírodních sil můžeme najít také v Blathmacově básni o ukřižování, na začátku Adomnánova práva neviných, nebo v Irsku oblíbeném biblickém zpěvu *Benedicite*. (Daniel, 3, kapitola).

¹⁶⁷ Více k této knize viz následující kapitola o Boží transcendenci.

¹⁶⁸ LOW, M. The natural world in early Irish Christianity. In *Celts and Christians*, s. 181.

¹⁶⁹ Např. DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 69.

respektuje řád stvořených věcí, který sám vložil do stvoření.¹⁷⁰ Jasně rozlišení na stvoření a Stvořitele přitom zabraňuje jejich ztotožnění.

Nemůžeme tedy mluvit o pantheismu, tj. ztotožnění Boha se světem, ale spíše o pantheismu – tedy o Boží udržující přítomnosti ve světě.¹⁷¹ V tomto pojetí je: „Bůh ve všech věcech a všechny věci jsou v Bohu; přesto Bůh je zároveň nad svým stvořením, zcela přesažený, nikdy jim není omezen a nemůže být pochopen.“¹⁷²

Někteří autoři se domnívají, že teologickou základnu pro „keltskou spiritualitu“, zdůrazňující Boží imanenci, vybudoval **Jan Scotus Erigueana**¹⁷³. Jeho hlavní dílo *De naturae divisione* tvrdí, že Bůh je ve všech věcech a je jejich pravou podstatou. Celý svět je podle něho teofanií čili vyjevením Boha. Věci nejsou vůči Bohu ničím vnějším, protože „činit“ znamená pro Eriguenu totéž co „být“.¹⁷⁴

Imanentní vnímání Boha, které zdůrazňovalo Boží přítomnost v jeho stvoření, bylo v raných irských textech často vyvažováno také odkazy na Boží transcendenci, přesažnost a neuchopitelnost. Podívejme se nyní, jakou máme v dochovaných textech evidenci o transcendentním vnímání Boha.

BOŽÍ VZNEŠENOST A TRANSCENDENCE

Již jsem se výše zmínila o knize nazývané „Kniha řádu stvořených věcí“ (*Liber de ordine creaturarum*), pocházející ze sedmého století. Jejím námětem je snaha ukázat, že všechny věci byly stvořeny podle určitého řádu a že Bůh jedná v uměřené míře ve všech svých dílech.

---

¹⁷⁰ viz. kapitola O zázracích v Písmu svatém ve stejné dimenzi.

¹⁷¹ Podle tohoto pojetí Boží aktivita neskončila stvořením světa, ale jeho aktivní přítomnost je v určitém smyslu nezbytná pro samotnou existenci stvoření. Boží energie udržuje a zachovává všechny věci a všechny bytosti.

¹⁷² Allchin, A.M. Creation and Resurrection. Str. 112.

¹⁷³ Jan Scotus Erigueana (810 – 877). Významný teolog raného středověku. Pocházel z Irska; později působil ne dvoře frankého krále Karla Lysého jako hlava dvorní školy v Laonu. Přispěl především překlady některých neoplatoniků (např. Pseudo – Dionýsia), z řečtiny.

¹⁷⁴ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 66. Není bez zajímavosti, že Eriguenovo dílo bylo několikrát obviněno z pantheismu. Na druhou stranu Eriguena ve svém díle neustále zdůrazňoval nemožnost poznání Boha a je jedním z představitelů tzv. negativní teologie.

Už první kapitola knihy začíná stanovením základního odlišení mezi Bohem a stvořením: „Všechno, co je v našich myslích, směřuje k potvrzení jednoho základního rozdílu: mezi Bohem a věcmi; a nebo jinými slovy, můžeme rozlišovat mezi Stvořitelem a stvořením.“¹⁷⁵ Autor dále pokračuje v soupisu jež naznačuje, že Bůh je mimo všechny limity; nemůže být uchopen žádným stvořením ani pochopen intelektem.

V dalších kapitolách kniha uvádí různé stupně v rámci stvoření: nejvýše jsou spořádané zástupy andělů (duchovní stvoření), pak následují vyšší nebesa, nižší nebesa, ďáblové, zemské skutečnosti, lidská stvoření.¹⁷⁶ Avšak před vším tímto je v první kapitole chvála Bohu – jako tvůrce všehomíra. Typické zde je, že zatímco stvoření může být popsáno, sečteno a uspořádáno podle určitého klíče, to nemůže být učiněno o Bohu; je možné ho pouze chválit.¹⁷⁷

V hymnech a přírodní poezii sepsané v Irsku před rokem 1100 je Bůh často vzýván jako *Fí secht nime*, to je „král sedmi nebi“.¹⁷⁸ Toto označení zřejmě mělo navozovat myšlenku vládce nebeského dvora, s jeho různými stupni duchovních bytostí a andělů. Jiné označení *Airdrí nime*, „nejvyšší král nebe“ zase mohlo dobře korespondovat s postavou „nejvyššího krále“ v Irsku.

BŮH JAKO STVOŘITEL A DÁRCE ŘÁDU

Velmi častým titulem, který je opakovaně užíván pro Boha v raných písemnostech je *Dúilem* čili „Stvořitel“. Jeho role, co by Tvůrce světa a vesmíru je zdůrazněna napříč literaturou. „On je Králem nebe a země, řídí Slunce na jeho denní cestě po obloze, řídí pohyby moře. Celý svět, skrze svoji vlastní existenci, potvrzuje Božství.“¹⁷⁹

---

¹⁷⁵ O'LOUGHLIN, T. *Journeys on the Edges*, s. 73-74.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 72.

¹⁷⁷ Tamtéž. 73.

¹⁷⁸ MEEK, D. *The Quest for Celtic Christianity*, s.99.

¹⁷⁹ CAREY, J. *King of Mysteries; Early Irish Religious Writings*, s. 22.

Složitost vesmíru a jeho nevyzpytatelná tajemství, plnila mysl lidí v raném středověku úžasem a ten se stával prvním krokem k pochopení transcendece. Odpovědí na toto podivuhodné Boží dílo se stávala chvála Stvořitele. Tak jako Židé ve svých žalmech, také Irové vyjadřovali chválu Tvůrci v nádherných kredálních hymnech. Jedním z nich je raně irský hymnus **Saltair na Rainn**.

Můj král, král nejvyššího nebe,
bez pýchy a bez holedbání,
stvořil svět v jeho přirozenosti –
můj král stále žijící, povždy vítězný.

Král nad stvořením, na které slunce dolů shlíží,
král nad hlubinami oceánu,
král jihu, severu, západu i jihu,
proti němuž žádná vzpoura neobstojí.

Král tajemství, který byl a který je,
před stvořením, před věky,
král stále žijící, věrné podoby,
král bez počátku a konce...¹⁸⁰

„Myšlenka že svět byl uveden do existence, abychom se jeho studiem mohli poučit o charakteru Stvořitele, je mocnou koncepcí mnoha z těchto raných irských spisů“¹⁸¹ Tuto skutečnost dobře vyjadřuje také sv. Kolumbán v jednom svém výroku: „Chceš-li poznat Stvořitele, snaž se pochopit stvoření.“¹⁸² Správné pochopení věcí ve stvoření mělo vést k správným vztahům v rámci stvoření. A úžas nad stvořením měl

---

¹⁸⁰ CAREY, J. *King of Mysteries*, s. 98.; překlad autorka.

¹⁸¹ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 61.

¹⁸² CAREY, J. *King of Mysteries*, s. 23. Možná k našemu překvapení můžeme v tomto nádherném chvalo zpěvu objevit zakomponované mnohé poznatky z přírodního světa. Naskýtá se nám tu opět souvislost s pohanskou minulostí; druidové měli bohaté znalosti z oblasti přírodního světa a zbožnost se snoubila s věděním a naopak.

vést k úctě a k chvále Stvořitele, jehož při vším vědění „nelze pochopit.“ Slovy jednoho z posledních kánonů ze Saltair na Rann:

Všichni početní tvorové boží –
drazí a důmyslní, mohutné množství –
potom co byli všichni správně utvořeni,
ani jednoho z nich nedovedu pochopit...

Můj králi tajemnosti, spravedlivé slávy,
kdekoliv už sídlíš nad světem ve svém stvoření,
silný a slavný – v mém životě
nemohu dělat nic, než Tě chválit.¹⁸³

Domnívám se tedy, že keltští křesťané si byli ve svém pojetí Boha vědomi reality obojího: jak Boží blízkosti a imanence, tak Boží nedostupnosti a transcendence. Obojí brali vážně a v této schopnosti vnímat harmonizující jednotu na pozadí vzájemných protikladů, tkví jedinečnost jejich přístupu. Vzniká tu totiž prostor pro tajemství, jímž je Bůh sám; blízký a přitom neuchopitelný.

Přestože tedy můžeme cítit v keltském křesťanství do určité míry vliv pohanského dědictví ve vnímání Boha, je toto vnímání již plně christianizováno. Kromě toho je silně trojiční, což je možné vnímat na mnoha modlitbách z raného období.¹⁸⁴ Rovněž v keltském náboženství často vystupovali bohové v trojiční formě, takže tento prvek křesťanské nauky dobře korespondoval s domácí tradicí, a proto ho nebylo obtížné přijmout.¹⁸⁵

---

¹⁸³ CAREY, J. *King of Mysteries*, s. 23.; překlad autorka.

¹⁸⁴ Více k tomuto tématu v Emocionální dimenzi.

¹⁸⁵ Trojiční formu božstev je možné přičítat indoevropskému dědictví Keltů

II. ROLE KRISTA CO BY VYKUPITELE STVOŘENÍ

Podívejme se nyní, jakou roli přikládalo keltské křesťanství postavě Krista. V dochovaných modlitbách, ale také dalších textech jako byly např. homilie, můžeme vnímat silný důraz na Krista, především na jeho nezastupitelnou roli co by prostředníka a vykupitele.

Už jsem se zmínila na jiném místě¹⁸⁶ o irské homilii nazývané *In Tenga Bhitnua* - „**Stále nový jazyk**“. Tato homilie, jež byla používána o vigiliu na Bílou sobotu, spojuje do vzájemného vztahu události stvoření a vykoupění. Za východisko si bere 1. kapitulu Genesis, jež se četla na začátku dlouhé série čtení při této vigiliu. Z ní také čerpá základ pro vztah stvoření a Krista v jeho vtělení a vzkříšení.

Podle tradice obsažené v této homilii, vtělením se Bůh sjednotil, nejen s lidským tělem, ale také se všemi prvky, z nichž je lidské tělo složeno. Každý materiál a prvek obsažený v přírodě, byl obsažen také v těle, které Kristus vzal na sebe. Skrze přijetí lidského těla, stal se Kristus příbuzným s každým člověkem a také s celým stvořením.

Autor homilie pokračuje myšlenkou, v níž Kristovým vzkříšením dochází k vykoupění jak lidstva, tak i celého stvoření: „S ním celý svět znovu povstal: vždyť přirozenost celého stvoření byla v těle, které Ježíš vzal na sebe. Neboť kdyby Pán toto nezosnoval, kdyby netrpěl pro Adamovo pokolení a kdyby znovu nevstal po smrti, celý svět by byl zničen spolu s pokolením Adamovým při posledním soudu; všechny věci by zmizely bez naděje na obnovení.“¹⁸⁷

Text homilie zdůrazňuje roli Kristova vtělení a vzkříšení, avšak tato moc se neomezuje pouze na lidský svět, ale zahrnuje celé stvoření, zvířata, rostliny, živly i neživý svět. Člověk zde není vnímán izolovaně, ale v rámci a ve vztahu ke stvoření. Obojí pak náleží Bohu, který přichází v Kristu se svou zachraňující mocí.

Pro takovéto chápání Kristova vykupitelského díla, jež se zdá být širší, než v tradičním teologickém pojetí, můžeme najít podklady v listě Římanům: „*Celé*

¹⁸⁶ V kapitole Mytologická dimenze.

¹⁸⁷ ALLCHIN, A. M. Creation and Resurrection in early Welsh poetry. In *Celts and Christians*, s. 111.

tvorstvo toužebně vyhlíží a čeká, kdy se zjeví sláva Božích synů. Neboť tvorstvo bylo vydáno marnosti – ne vlastní vinou, nýbrž tím, kdo je marnosti vydal. Trvá však naděje, že i samo tvorstvo bude vysvobozeno z otroctví zániku a uvedeno do svobody a slávy dětí Božích. Řím. 8, 19 -21.

Základním rysem „keltské teologie“ byl zájem o přírodní svět a chápání člověka v kontextu stvoření. Kristus nepřišel proto, aby ukázal zkaženost padlého světa, ale aby znovu vysvobodil svět i člověka z otroctví a spoutanosti hříchem. Kristus přichází, aby rozptýlil stín, který na stvoření vrhal nepřítel, a proto „Světlo Kristova vzkříšení umožňuje původní slávě stvoření, aby opět zazářila.“¹⁸⁸

Podobný vztah mezi Kristem a stvořením lze vidět také v případě modlitby „Pancír sv. Patrika“.¹⁸⁹ V této modlitbě je vzýván Kristus ve všech jeho projevech: narození, křtu, smrti a pohřbu, vzkříšení a jeho příchodu při posledním soudu. Po odstavci, který se vztahuje k nejdůležitějším událostem z Kristova života, následuje další, který obsahuje vzývání vztahující se k přírodnímu světu a živlům v něm působícím. Na konci modlitby se modlící obrací opět na Krista a počátek i konec modlitby jsou ohraničeny trojičním vzáváním Boha.

Zdá se, že vzývání Krista a přírodních sil není v této modlitbě ve vzájemném protikladu a naprosto se nevyklučují. Naopak, ve světle Kristova vtělení a vykoupení, je ještě více utvrzena „vlastní moc“ živlů a prozářena „jejich sláva“.

Je to On - Kristus, kdo dává celé modlitbě i každému vzávání Boží moci smysl, a to ať už se projevuje v Kristově vtělení, vzkříšení, nebo v působení přírodních živlů. Kristus je svorníkem mezi světem Božským a lidským, mezi lidmi, přírodou a Bohem. Skrze moc svého vtělení a vzkříšení uvádí celé stvoření „do slávy Božích dětí“. Můžeme tedy konstatovat, na základě výše uvedeného rozboru a také na základě studie spirituality raných irských světců,¹⁹⁰ že raně irské křesťanství bylo silně kristocentrické a chápalo Krista jako prostředníka a vykupitele celého stvoření.

---

¹⁸⁸ O'DONOGHUE, N. D. St Patrisk's Breastplate. In *An Introduction to Celtic Christianity*, s. 60.

¹⁸⁹ Jde o modlitbu, které se věnuji více v Emocionální dimenzi; tam ji také uvádím v plném znění.

¹⁹⁰ O tom se více rozepisuju v Emocionální dimenzi.

III. PŘIROZENOST STVOŘENÍ A TEOLOGIE ZÁZRAKŮ

Zájem o přírodní svět a vědění s ním spojené, byly v keltské tradici výrazně propojeny s náboženskou citlivostí. Toto dědictví se uchovalo i po přijetí křesťanství a můžeme ho vnímat např. v knize „**O zázracích v Písmu Svatém**“. Autorem knihy byl Augustin, irský mnich píšící kolem roku 655 v Lismorském klášteře.

V tomto díle se autor snaží podat přirozené vysvětlení pro zázraky v Bibli. Vychází ze svědectví knihy Gn, 2,1-3, kde se mluví o dokonaném stvoření po šesti dnech. Na základě toho dochází k závěru, že Boží tvoření musí být dokonáno v souladu s přírodou a nemůže proto docházet k porušování jejich zákonitostí.¹⁹¹

Od momentu, kdy bylo jeho dílo utvořeno, Bůh nepřestal nikdy vládnout nad svým stvořením; ovšem nyní už ne jako Tvůrce, ale jako Správce svého díla.¹⁹² Může proto rozvíjet vnitřní potenciál věci, který do nich vložil už na počátku, jakožto Tvůrce. Proto jsou zázraky v Písmu možné a dokonce přirozené, neboť při nich dochází k rozvinutí latentního potenciálu, který nebyl před tím zřejmý, ale Božím spravováním se uskutečnil. Zázraky jsou už připraveny ve stvoření, pouze čekají na to, aby byly zjeveny.

Augustin uvádí mnoho příkladů a podle výše zmíněného schématu je vysvětluje. Např. v případě proměnění vody ve víno v Káně Galilejské: voda je základem jak vody, tak vína, které z ní vzniklo. Voda se díky Kristově působení projevila v jiné podobě, než je pro ni obvyklé díky tomu, že Tvůrce zjevil jednu z jejích skrytých možností. Autor to vyjadřuje takto: „Skrze tyto neobvyklé skutky spravování, kdy se věci objeví skrze vůli a moc Správce v jiné podobě, než je u nich obvyklé, ukazují se našim zrakům zázraky, o kterých mluví Písmo.“¹⁹³

---

¹⁹¹ Boží tvoření v rozmezí 6 dnů neznamena pro autora přesný časový úsek, neboť Bůh stvořil celé své dílo v jediném okamžiku mimo čas a prostor. Vyjadřuje spíše určitou posloupnost vyprávění. To co autor ve svém díle zdůrazňuje je dokonanost Božího díla.

¹⁹² Autor zde velmi pečlivě rozlišuje Boží činnost při stvoření a po stvoření: Bůh je činný stále; ovšem při stvoření jako Tvůrce, nyní jako Správce svého díla.

¹⁹³ CAREY, J. *King of Mysteries; Early Irish Religious Writings*, s. 53.

Toto dílo nám z teologického pohledu přináší několik důležitých myšlenek. O stvoření se zde mluví v relacích dobře dokonaného díla; zdůrazňuje tedy původní dobrotu stvoření, vycházející z dokonalé práce jeho Tvůrce. Vložený potenciál je přítomen od počátku (řekli bychom přirozená milost) a může být dále Božím působením rozvíjen (nadpřirozená milost). Výsledek takového působení jsou zázraky, které jsou však vlastně zcela přirozené, neboť nenarušují přirozený řád věcí.

Navíc v tomto konceptu spatřuje J. Carey něco, co bychom mohli dnešním jazykem pojmenovat ekologickou citlivostí nebo úctou ke stvořenému řádu. Zahrnuje vizi přírodního světa v harmonickém celku, jehož integritu nechce ani Bůh narušovat. Svým laskavým přístupem však zároveň rozvíjí přirozený vnitřní potenciál ukrytý ve stvoření a vede ho tak k jeho hlubšímu uskutečňování.¹⁹⁴

Zbožný autorův racionalismus a zaujatost pro vysvětlení přírodních zákonitostí jde zároveň ruku v ruce s uctivým smyslem pro tajemství. Proto poznamenává: „Naše poznání je pouze částečné, zatímco jsme v tomto světě; ale až dospějeme do světla Otce Světél, už nebude ničeho ve stvoření, co bychom nemohli pochopit.“¹⁹⁵

Tato kniha raného irského křesťanství spojuje velmi dobře dohromady starou keltskou tradici a učení nového náboženství. Láska k přírodě a zároveň láska k vědění se tu pojí s úctou před tajemstvím Božího nevyzpytatelného díla a řádu vloženého do stvoření. A tak ukončím tuto kapitolu komentářem O'Donoghue, podle něhož vložili Keltové přírodní svět do středu procesu svojí konverze: „Tak, jak se křesťanství zasnoubilo s Logem v Helenismu a s autoritou a právem v Římě, tak se zasnoubilo s přírodním světem, na všech jeho různých úrovních, ve světě keltském“.¹⁹⁶

---

¹⁹⁴ CAREY, J. *King of Mysteries; Early Irish Religious Writings*, s. 51.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 23.

¹⁹⁶ LOW, M. The natural world in early Irish Christianity. In *Celts and Christians*, s. 178 – 179.

IV. VZTAH K PÍSMU V RANÉM IRSKU

Studium Bible bylo horlivě uskutečňováno v raně irských klášterech a podle odborníka na rané irské období Jamese Kenneye, všechna ostatní studia, zahrnující církevní otce, byla chápána jako doplňková k čtení a vykládání Písma. Rovněž učitelé a vykladači Písma byli drženi ve veliké vážnosti.¹⁹⁷

V jednom kázání z 11. století jsou tito připodobněni k sv. Tomáši apoštolovi: „Tomáš, jehož jméno znamená „propast vědění“, představuje vzdělané učitele, které Církev následuje.“ Text dále mluví o jejich úloze v církvi: „Stejně tak, jako hlava je bez užitku, nemá-li zuby, které rozžvýkají stravu pro části těla, stejným způsobem je Církev bez užitku, nemá-li své mudrce. Oni vysvětlují čisté mystérium Písma pro věřící.“¹⁹⁸

Samo Písmo bývá v raných irských textech často nazýváno „tělem Kristovým“. Komentátoři Písma svatého chápali „tělo Kristovo“ ve třech různých významech: první z nich byl fyzický, Kristus ve svém lidství, narozený z Panny Marie; druhý význam se vztahoval na svatou Církev, dokonalé společenství věřících, jejichž hlavou je Kristus sám; třetí význam je Písmo svaté, protože „Písmo je čisté mystérium Kristova těla a krve ve vyprávěné podobě.“¹⁹⁹

Můžeme předpokládat, že skrze mnichy a duchovní poznamenalo Písmo také životy prostých věřících. Důležitým mediem k zprostředkování Písma prostým lidem byla kázání. Ta byla nezbytným a pravidelným programem v dobře organizovaných klášterech. Kázání věřícímu lidu bylo v raně irské společnosti považováno za jednu ze základních povinností církve.²⁰⁰

---

¹⁹⁷ MC NAMARA, M. *The Bible in Irish Spirituality*, s. 35.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tento výklad se nachází v homilii určené k oslavě Zeleného čtvrtku a je uveden jako vysvětlení slov: „Toto je moje tělo.“ MC NAMARA, M. *The Bible in Irish Spirituality*, s. 34.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 45. Také Brehonské zákony považovaly za povinnost církve kázání a obětování. O tom ostatně mluví i text z *Leabhar Breac*, knihy z jedenáctého století, jež uvádí v rámci homilie o svátku sv. Michaela: „Tři obcerstvení mají být vykonána o slavnostech svatých světců a spravedlivých: první je slavení a kázání slova Božího; druhé je oběť těla a krve Kristovi na úmysl za křesťanský lid; třetí je dávání jídla a oblečení chudým a potřebným, velikého Pána živlů.“

IRSKÉ BIBLICKÉ KOMENTÁŘE

Je odhadováno, že mezi lety 650 až 850, více jak polovina latinských komentářů byla sepsána irskými vzdělanci nebo jejich studenty.²⁰¹ To dokazuje intenzivní studium Bible v raném Irsku. Irské glosy z let 800 – 850. nalezené v Milánském kodexu, C301, ukazují, jaký byl postoj irských vzdělců k biblickým interpretacím: „Je to literární smysl, jež je pro nás nejvíce žádoucí, aby byl pochopen.“²⁰² Další interpretace neměly být v rozporu s tímto základním historicko-literárním významem. Přesto se v pozdějších staletích začal více užívat také alegorický přístup.²⁰³

Zdá se, že literární přístup v interpretování Písma dosáhl Irska skrze pelagiánské vlivy. Sám Pelágius²⁰⁴ totiž napsal komentáře na Pavlovy epištoly a ty jsou, kromě jednoho nebo dvou textů, čisté od heretického učení. Kladou však silný důraz na morálku, což zřejmě zapůsobilo na irské vzdělance, vycházející z domácí asketické tradice. Je však třeba rovněž podotknout, že irští vzdělanci, přestože používali Pelagiovy komentáře, zamítli Pelagiovy heretické principy a zdůrazňovali nutnost Boží milosti pro spásu.²⁰⁵

John Ó Ríordáin se v jedné ze svých knih věnuje úvaze, proč byl v Irsku tak silný důraz na literární čtení Písma. Překvapuje ho, že při keltské kreativní představitosti, nebyl tento tvůrčí potenciál použit i při biblických interpretacích. Dochází nakonec k závěru, že za tím zřejmě byla snaha předejít příliš bujným výkladům, které by keltská představitost byla schopná rozvinout²⁰⁶

---

²⁰¹ KEALLY, S. P. An Irish Theology. *Soundings in Irish Spirituality*, s. 11.

²⁰² MC NAMARA, M. The Bible in Irish Spirituality. In *Irish Spirituality*, s. 41.

²⁰³ Na křesťanském západě byl v raném středověku více používán alegorizující výklad.

MC NAMARA, M. The Bible in Irish Spirituality, s. 38.

²⁰⁴ Pelagius (354 – 420/440), původce pelagianismu, hereze, jež popírala dědičný hřích a potřebu Boží milosti pro spásu. Zdůrazňoval význam svobodné vůle a vlastního úsilí při uskutečňování spásy.

Pocházel pravděpodobně z Británie.

²⁰⁵ MC NAMARA, M. The Bible in Irish Spirituality, s. 40.

²⁰⁶ O RÍORDÁIN, J. J. *The Music of What Happens*, s. 76.

VZTAH PÍSMO A ORTODOXIE

V raném Irsku bylo Písmo důsledně považováno za zdroj a normu ortodoxie. To potvrzuje i sv. Kolumbán, který na základě pečlivého studia Písma v irských kláštorech obhajoval pravověrnost učení irské církve. Podle něj, nikdo, ani papež, neměl monopol na interpretaci víry, neboť: „Jednota víry přináší také jednotu moci a práva v celém světě v takové moudrosti, že by měla být dána svoboda pravdě všemi lidmi.“²⁰⁷

Podle Kolumbánova pojetí shoda křesťanského myšlení založeného na pečlivém studiu Písma mohla být jediným konečným soudem v doktrinálních otázkách. Takováto shoda čili konsenzus, oficiálně vyhlášen autoritou všeobecného sněmu, mohl už pouze interpretovat, nikoliv přidat k učení, jež bylo obsaženo v Písmu.²⁰⁸

Z toho je patrná zásadní úloha, kterou dostalo Písmo v raně irské církvi v oblasti nauky. Vypovídá to také o chápání církve a její autority k výkladu, která nebyla ztělesňována toliko papežem. V tomto pojetí byla Pravda zjevena skrze Písmo všem, kdo ji byli ochotni naslouchat. Takovýto přístup přirozeně vedl k větší otevřenosti k různým interpretacím, ale také k většímu důrazu na vlastní studium Písma.

V pozdějším období (10. – 11. století) se do Irska začaly více dostávat také apokryfní spisy a zdá se, že pozornost irských vzdělanců byla k nim často přitahována. Důvodem mohlo být, že na rozdíl od Písma, byly tyto spisy dostupné také v irských překladech. Navíc jejich svěží styl zřejmě více apeloval na irskou imaginaci. Apokryfní texty se hojně využívaly v literárních dílech, jako byly hymny, homilie a další. Protože však byla tato díla užívána spíše pro účely pastorační než naukové, nepoznamenala nějak znatelně pravověrnost křesťanské doktríny.

---

²⁰⁷ MC NAMARA, M. The Bible in Irish Spirituality, s. 43.

²⁰⁸ Tamtéž.

4) SOCIÁLNÍ A ORGANIZAČNÍ DIMENZE

Hned při prvním pohledu nás na keltské církvi zaujme neobvyklá církevní organizace, jež se tu v období raného středověku rozvinula. Zatímco na kontinentě se záhy prosadil diecézní model, keltská církev přešla velmi brzy na model jiný - monastický, jež byl výhradně postaven na kláštorech. Toto uspořádání, které se prosadilo koncem 6. století, vydrželo až do století 12., kdy došlo k celkové reorganizaci a reformě irské církve.

Obecně vzato lze však říci, že se raně irská církev nezabývala příliš organizačními záležitostmi. V tom byla její slabina i síla. Uchovala si sice díky tomu lidský prvek, postrádala však strukturu, která by jí zajistila větší trvalost. Pocit, „že zde nemáme trvalý domov“ a citlivost pro pomíjivost života ji vedly k větší horlivosti a rozvinutí fenoménu poustevnictví a poutnictví, které byly často překvapivě spojeny s apoštolátem a misionářským zápalem.

I. MONASTICKÁ CÍRKEVNÍ STRUKTURA

Během své mise v 5. století zavedl sv. Patrik v irské církvi diecézní systém podobný tomu, jenž se vyskytoval na kontinentě. Kolekce kánonů z Prvního synodu sv. Patrika v polovině 5. stol. nám poskytuje obraz mladé církve s ještě neustálenou organizací. Je však zřejmé, že v tomto období byla autorita odvozována od biskupa a že diecéze byla jednotkou v rámci církevní organizace.

Brzy však můžeme pozorovat velmi odlišnou situaci; v polovině šestého století už máme co do činění s církví postavenou na klášterní organizaci. To znamená, že se v mezidobí – zhruba od konce pátého do začátku sedmého století - odehrál poměrně rychlý přechod z diecézní církevní struktury na klášterní. Je bez pochyby, že tu hrály důležitou roli sociální a historické faktory.

DŮVODY PRO ROZŠÍŘENÍ MNIŠSTVÍ V IRSKU

Christianizace Irska proběhla v době, kdy se vlna mnišského hnutí šířila z Egypta, Palestiny a Malé Asie do západní Evropy.²⁰⁹ Mnišský ideál přišel do Irska zřejmě s Patrikovou misí a našel širokou odezvu u domácího obyvatelstva. Sám sv. Patrik zmiňuje ve svých písemnostech, že „mnoho synů a dcer irských předáků se stali mnichy a pannami pro Krista.“²¹⁰ Během dalšího století se mnišský život rozšířil a v polovině šestého století dochází v Irsku k jeho nebyvalému rozvoji.

Dr. Kathleen Hughesová se snažila najít vysvětlení pro rozvoj klášterů v Irsku a nachází ho v uspořádání raně irské společnosti. Irsko bylo v době příchodu křesťanství barbarským územím, nedotčeným římskou civilizací a organizací.²¹¹ Nebyla tu žádná města a území bylo rozdělené na malá kmenová království. Kláštery se tak staly prvními předchůdci měst, které založili až Vikingové v 9. a 10. století.²¹²

Dalším z možných důvodů byl zřejmě důvod ekonomický. Diecéze, jež vznikly v pátém století, byly nutně omezeny ohledně dotací.²¹³ Kláštery měly oproti diecézím větší možnosti rozvoje a růstu. Mohly se k nim přidat celé rodiny se svým majetkem a těžit tím zároveň z klášterních zisků.²¹⁴ Nezřídka se proto stávalo, že byly kláštery založeny mocnými rodinami, které pak dosazovaly své členy za opaty. Nebylo výjimkou, že všichni opati jednoho kláštera patřili k jedné rodině. Tím se udrželo dědictví v rámci rodiny.²¹⁵

Kláštery měly téměř neomezené možnosti ohledně růstu a podle toho se také rozvinuly. Je těžké odhadnout, kolik mnichů bývalo v jednom klášteře; prvotní komunity musely být poměrně malé, navzdory tvrzením o opaku; např. sv. Finnian

---

²⁰⁹ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 8.

²¹⁰ Tamtéž, s. 10.

²¹¹ Na kontinentě se diecézní systém rozvinul na základě struktur, které vybudoval římský vládní byrokratický systém; sídlo diecéze a biskupa bývalo většinou ve městech a pod jeho správu se přiřadilo okolní území.

²¹² WALSH, J. R.; BRADLEY, T. *A History of the Irish Church 400 – 700*, s. 72.

²¹³ Jejich příjmy pramenily z pozemků, jež původně patřily pohanským svatyním, které byly nahrazeny křesťanskými kostely.

²¹⁴ Irské dědičné právo zadržovalo půdu v rodině a opati se zřejmě řídili rovněž tímto sekulárním právem.

²¹⁵ WALSH, J. R.; BRADLEY, T. *A History of the Irish Church 400 – 700*, s. 73.

z Clonardu měl mít podle tradice 3000 učedníků.²¹⁶ Když se kláštery rozrostly jak v hospodářském smyslu, tak v počtu členů tvořících klášterní komunitu, staly se jakýmsi „mikrokosmy celého státu“²¹⁷ V období míru a prosperity se v nich setkávala domácí a evropská kultura a „nejlepší z irské tradice“ bylo dáváno do služeb „novému králi“, Kristu.

Mnoho autorů se také shoduje, že irské kláštery navázaly na dědictví původních druidských škol. „Keltský svět vždycky přikládal velkou váhu svým školám vzdělanosti, moudrým mužům, poradcům a hrdinným bojovníkům. Nové klášterní základny apelovaly na tento aspekt keltské představivosti a mladí mužové, dychtiví napodobovat hrdinství svých předků, se shromažďovali v kláštorech.“²¹⁸

Navíc zakladatelé irského mnišství dovedli dobře podchytit irský válečnický instinkt a snažili se ho přetvořit do služby křesťanským ideálům. Namísto bojování ve fianně – irské armádě, dali se mladí muži do náboru „milita Christi“ za účelem boje proti ďáblu a hříchu.²¹⁹

POSTAVENÍ OPATŮ versus BISKUPŮ

Je zřejmé, že v míře, v jaké se rozrůstaly irské kláštery, získávali na moci opati těchto klášterů. H.Conolly konstatuje nově vzniklou situaci následovně: „Opat se stal administrativní hlavou církve a centrem moci v samostatném rozlehlém systému, který měl ve svém základu velkou klášterní rodinu.“²²⁰ Opatova pravomoc se nevztahovala pouze na lidi uvnitř klášterního ohrazení, ale i okolí, odkud přicházeli lidé do kláštera navštívit bohoslužby, žádat duchovní pomoc a radu, nebo za účelem pokání. Můžeme konstatovat, že s rozvinutím církevní struktury postavené na kláštorech, získali opati některé, především administrativní, funkce, které byly jinde

---

²¹⁶ CURRAN, M. *Early Irish Monasticism*, s. 11.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 9.

²¹⁹ Představa duchovního boje a křesťanského bojovníka nebyla vyhraněná pouze Irům; objevuje se také v dílech Jana Cassiana. Zdá se však, že našla v Irsku silnou odezvu. Není divu; už ve starověku se antičtí autoři zmiňují o Keltech, jakožto „vždy nadšených do boje, bez ohledu na to, kdo měl být nepřítelem“. Tamtéž.

²²⁰ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 10.

v církvi vyhrazeny biskupům.²²¹ Vzájemný poměr mezi postavením opatů a biskupů vyjadřuje jeden historik takto: „Biskup stál v podobném vztahu ke své diecézi jako nižší král ke svému kmeni; ale opat, hlava veliké klášterní parochie, byl jako král nad králi.“²²²

Přesto se nikdy nekonalo žádné formální zneuznání biskupské funkce nebo role episkopátu. Biskupové byli dále drženi ve vysoké vážnosti a měli jasně vymezené povinnosti a pravomoci, které náležely jen jim samotným. Řehole sv. Patrika, pocházející asi z 9. stol., zdůrazňuje postavení a roli biskupa v církvi i společnosti. Tato pravidla stanovují, že každý kmen má mít svého biskupa. Jeho povinností je ordinovat kněze, konsekrovat kostely, dávat duchovní rady vládcům a poskytovat duchovní péči rodinám.²²³

POSTAVENÍ KNĚŽÍ

Kněží měli vážené postavení v raně irské společnosti a byli chráněni zákonem.²²⁴ Byli vyloučeni z povinností platit daně a účasti na vojenské službě.²²⁵ Řehole sv. Patrika stanovuje jasně povinnosti každého kněze. Těmi bylo: udělování křtů a svátosti oltářní, přímluvy, mše, denní oficium a modlitba žaltáře. Z těchto služeb mohl být kněz částečně uvolněn, pokud se věnoval vyučování, duchovnímu vedení nebo svěcení.²²⁶ Čím větší byla důstojnost kněze, tím větší byla povinnost vůči němu. Naopak kněz, který nebyl schopný obětovat mši a modlit se kanonické hodiny,

---

²²¹ Samozřejmě se vyskytovaly případy, kdy byla role biskupa a opata spojena v jedné osobě. Jindy byl biskupem některý z členů klášterní komunity; ještě jindy zastával tuto funkci člověk mimo klášter, který mohl naopak hrát důležitou roli v rámci daného kmene. VOPATRŇÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 42.

²²² CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 9.

²²³ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 70.

²²⁴ Kněží byli chráněni tzv. „Patrikovým zákonem“ jež zakazoval zabít klerika.

²²⁵ Podobným výsadám se těšili v starověké keltské společnosti druidové a není pochyb o tom, že kněží přebrali v mnohém jak funkce druidů, tak jejich materiální statky. PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae: volume one*, s. 165.

²²⁶ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 70

si nemohl také dělat nároky na úlevy, stejně jako neměl nárok na poctu vykazovanou kněžskému stavu.²²⁷

LAICI

Laici tvořili od nejranějších dob důležitou součást teologického kontextu irské církve, skrze účast na životě klášterů. Tyto kláštery nebyly světem uzavřeným sám do sebe, ale otevřenou rozvětvenou rodinou s vlastní hierarchií, z jejíhož dobrodiní mohli čerpat lidé z širokého okolí. Skrze zájem a zapojení klášterů do hmotného a duchovního prospěchu lidí a také skrze klášterní školy byl udržován stálý kontakt mezi klášterní komunitou a okolním světem.

Laici se rovněž hojně podíleli na chodu a hospodaření kláštera.²²⁸ V irštině se jim říkalo „*manaig*“ a byli pevnou a podstatnou součástí klášterní rodiny.²²⁹ Bez ohledu na různá povolání a zaměstnání, která vykonávali, tyto lidi spojovaly společné hodnoty. A tak se klášter časem stal „centrem místního státu, s velkým počtem laických nájemců, kteří společně s mnichy a duchovními vytvářeli klášterní komunitu, „*muintir*“.²³⁰

II. IRSKÉ KLÁŠTERY

Kláštery bývaly obehnané okrouhlým valem z důvodu bezpečnosti podobně jako jiná sídla na irském území ve stejném období. Sestávaly ze seskupení chatrčí okolo kostela. Budovy zahrnovaly kuchyň, jídelnu, knihovnu s písárnou, prádelnu, dům pro hosty a cely mnichů. V rámci kláštera býval také hřbitov, kde bývali pohřbíváni mniši a někdy také místní panovníci.²³¹

---

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Patřili sem jak lidé starající se o zemědělství, tak také řemeslníci, umělci, písaři, vzdělanci a studenti klášterní školy.

²²⁹ Toto je odlišné např. od kontinentálních benediktinských klášterů, kde laici, i přes svoji účast na chodu kláštera, zůstávali vně klášterní komunity.

²³⁰ CURRAN, M. *Early Irish Monasticism*, s. 11.

²³¹ WALSH, J. R.; BRADLEY, T. *A History of the Irish Church 400 – 700*, s. 73.

Cely bývaly postaveny ze dřeva nebo proutí a byly přenosné. Když nebylo k dispozici dřevo, stavěly se cely kamenné. Obvykle míval každý mnich svoji vlastní celu, v některých klášterech však byly cely sdíleny více mnichy. Nacházíme zvláštní cely pro mnichy, askety a osamělé anchority. Zdá se, že také kajícíci mívali vyhrazené zvláštní místo, oddělené od ostatních mnichů.²³²

HIERARCHIE A DENNÍ REŽIM

Vedení každého kláštera bylo přísně hierarchické. Vrchní autoritou byl opat, kterému byla vykazována absolutní poslušnost. Ten měl poradní sbor ze starších mnichů, nazývaných senioři a k ruce asistenta v podobě vice-opata, jenž měl na starost disciplinu v klášteře. Dalšími osobami v klášteře byli: novicmistr, osoba, starající se o hosty a o kontakt s vnějším světem, kuchař, učitelé a laici, kteří se starali o hospodářství a půdu.

Každodenní život mnichů byl určován mnišskými pravidly²³³ a vyznačoval se velkou přísností. Největší část dne trávili mniši na modlitbách; především společnou modlitbou ale také soukromou kontemplací. Zbytek času rozdělovali mezi manuální práci, studium, jídlo a spánek. Mniši museli vystačit s minimem spánku a nikdy neměli více než 2 jídla denně. V přísnějších klášterech se podávalo jen jedno jídlo okolo třetí hodiny odpoledne. K tomu se přidávaly četné posty. Pro mnichy starší a nemohoucí byly tyto přísné normy upraveny.

V mnišských řeholích se často mluví o trojnásobném rozdělení dne na modlitbu, studium a manuální práci. Od všech mnichů se očekávala fyzická práce, většinou na klášterním hospodářství. Nejběžnějšími pracemi v okolí kláštera bývaly krmení dobytka, sklízení úrody, mlácení obilí a jeho mletí na ručním mlýnku. Kláštery měly také své řemeslníky, mezi nimi zlatníky, písaře a iluminátory.

Velký důraz byl kladen na akademickou činnost. Novicové věnovali většinu svého času učení. Latina byla vyučována za účelem získání přístupu k svatým písmům.

---

²³² PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae; volume 1*, s.113.

²³³ Podrobněji se rozepíšu o mnišských řeholích v kapitole Etická dimenze.

Biblická exegeze byla považována za nejvyšší formu vzdělání. Kromě sv. Písma studovali irští mniši práce starých křesťanských autorů zvláště církevních otců. Rovněž antičtí autoři byli horlivě opisováni a studováni v irských kláštorech. Irové byli zručnými opisovači a každý klášter měl svoji vlastní písárnu čili skriptorium.²³⁴

TYPICKÉ ZNAKY KELTSKÉHO MNIŠSTVÍ

Jedním z typických znaků keltského mnišství byla kombinace apoštolského a poustevnického ideálu. Irští mniši, zatímco hledali pokoj v klášteře a usilovali o zdokonalení v asketismu, byli zároveň připraveni věnovat se pastorační a misionářské práci.²³⁵

Dalším velmi typickým znakem je důraz na přísnost a asketismus, jenž nemá srovnání jinde v Evropě. Zároveň byla tato přísná disciplína kombinována intenzivním studiem. Tím dostaneme zcela unikátní kombinaci. Kromě toho irské kláštery byly originální co do důležitosti, jež byla přiřazena funkci opata v irské církvi.

Kláštery přispěly velkou měrou k rozvoji keltského křesťanství. Zde se odehrávalo setkání mezi původní domácí tradicí a křesťanskou tradicí západní Evropy. Toto setkání má pozitivní a kreativní znaky; Irové to, co přijali, dokázali přetvořit a přispěli tím západnímu křesťanství novými formami křesťanského života, literatury a umění.²³⁶

---

²³⁴ WALSH, J. R.; BRADLEY, T. *A History of the Irish Church 400 – 700*, s. 77.

²³⁵ Je možné, že tento trend v Irsku byl ovlivněn příkladem sv. Martina z Tours. Sv. Martin (315 – 397) pocházel z Gálie a ve svém životě dokázal spojit ideál mnišského života (žil jako poustevník a později sám založil první klášter v Galii) s životem veřejným – v r. 371 byl zvolen biskupem ve městě Tours. Tento světec se v raném středověku těšil veliké oblibě po celé Evropě a zřejmě také v Irsku. VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 79; 102.

²³⁶ CURRAN, M. *Early Irish Monasticism*, s. 11.

III. POUŠTNÍ TRADICE

V dějinách církve dochází k rozvoji pouštní tradice po vydání Ediktu milánského v roce 315. Touto událostí se otevřely brány církve širokým masám lidí a to zákonitě vedlo k poklesu vysokého standardu křesťanského života, jenž byl do té doby často spojen s utrpením a mučednictvím. Mnoho lidí, znechucených tímto poklesem, odešlo na poušť, aby se v pustině mohli oddat duchovnímu zápasu o věrohodné žití křesťanského poselství. Ve čtvrtém století proto dochází k dramatickému nárůstu pouštního mnišství v Egyptě, Sýrii a Palestině.

Pouštní tradice dosáhla Irska velmi brzy, odhaduje se, že před koncem pátého století. Přispěly zřejmě k tomu kontakty, které irská církev měla s církvemi v Galii a Británii.²³⁷ Někteří vědci se dokonce domnívají, že pouštní tradice byla do Irska přinesena samotnými egyptskými mnichy.²³⁸ Pro přítomnost egyptských mnichů v raném Irsku by mohl také mluvit fakt, že byla zaznamenána překvapivá podobnost mezi irskými a egyptskými klášterními zvyklostmi.²³⁹

POUŠTNÍ TRADICE V IRSKÉ CÍRKVI

Poustevníci a anchorité²⁴⁰ byli poznávacím znamením keltské církve téměř od jejích nejranějších dnů. Přinejmenším od šestého století hráli významnou roli v mnišském hnutí a angažovali se při zakládání všech velkých klášterů. Důraz na asketismus a hrdinné hledání svatosti, jež jsou typické pro pouštní tradici, byly přitažlivé pro Iry a měly hluboký vliv na rozvoj keltského křesťanství. Mnoho irských světců se rozhodlo následovat příkladu „pouštních otců“ a odešli do opuštěných míst

---

²³⁷ Tam byla pouštní tradice známá díky Athanásiově „Životu sv. Antonína“ a spisům Jana Cassiana.

²³⁸ Kniha z Leinsteru obsahuje zajímavou poznámku, že sedm egyptských mnichů bylo pohřbeno v Díseart Ulaid, které se nachází v severní irské provincii. Také Misál ze Stowe, nejstarší misál irské církve, referuje o egyptských poustevnících čtvrtého století.

LOSACK, M. The Bible, the Desert and the Celtic Tradition. In *Celtic Threads*, Str. 56.

²³⁹ Tyto zvyklosti zahrnují např. zpívání žalmů, známé jako „tři padesátky“, jež je charakteristické pro obě zmiňované církve. Tamtéž.

²⁴⁰ V Irsku nalézáme dva druhy poustevnictví; poustevníky, kteří žili v naprosté pustině daleko od lidí a anchority, kteří žili sice osaměle, ale v blízkosti kláštera či komunity. Výraz poustevnictví zde používám souhrnně pro obě tyto kategorie. GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 99.

na venkově, v lesích či horách, nebo na pustých ostrovech, kde hledali blízkost Boží a uskutečňovali své povolání k svatosti. Z Catalogu Sanctorum se dozvídáme, že převážná většina irských světců třetí generace (598 – 665) dosáhla svatosti v osamělosti – tedy jako poustevníci.²⁴¹

Jedním z nejobdivuhodnějších míst uskutečnění pouštní tradice je klášter na Skellig Michael při jihozápadním pobřeží Irska. Je vzdálen asi 12 km od pobřeží a je přístupný zpravidla pouze v letním období za příznivého počasí. Podle legendy ho založil v šestém století sv. Fionan. Místo mohla obývat malá komunita mnichů, podle dochovaných staveb lze předpokládat, že jich bylo 12. Jejich obživu tvořilo jen to, co vypěstovali na své malé zahrádce a ulovili v moři. Toto místo bylo obýváno až do 12. století, kdy bylo opuštěno; dodnes však zde lze shlédnout kamenné cely, zachované téměř ve své původní podobě.

Další významnou postavou v pouštní tradici byl sv. Edna, který založil klášter na Aranských ostrovech v první polovině šestého století. Byl znám pro přísnost a disciplínu svých klášterních pravidel. Byl ovlivněn sv. Martinem z Tour, Davidem z Walesu a Ninianem z Whithornu. Všichni tyto praktikovali přísnou formu asketismu, typickou také pro egyptskou tradici.

V šestém století založil sv. Kevin v pohoří Wicklow na místě zvaném Glendalough klášter; předtím zde žil osaměle jako poustevník. Živil se jen tím, co našel v lese: „ořechy stromů a rostliny země a čistou vodu k pití; a neměl postel kromě polštáře z kamene a neměl nad sebou přístřeší a kůže divokých zvířat mu sloužila jako oděv“.²⁴² Dodnes je možné vidět v Glendalough pozůstatky jeho cely a klášter, který zde založil, došel v pozdější době velikého věhlasu.

Pouštní učení a praxe přísného asketismu poznamenaly výrazně také reformní hnutí Céili Dé v 8. a 9. století. Zakladatelé tohoto reformního hnutí, sv. Maelruan z Tallaght a Aengus Culdee, se snažili navrátit k ideálům raných irských světců a k přísnosti asketické praxe, která časem upadla tak, jak kláštery získaly moc a

---

²⁴¹ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 100.

²⁴² DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 37.

bohatství. Podobně jako pouštní hnutí v Egyptě, Sýrii a Palestině v čtvrtém století, Céili Dé reforma reagovala na zesvětštění církevního života, jež mělo za následek úpadek duchovního života v kláštorech.

Popularitu poustevnického života v Irsku dosvědčují i poznámky Bedy a Alcuina; ti mluví o Anglosasech, jež opustili svoji vlast za účelem následování poustevnického života v Irsku.²⁴³ Ještě ve dvanáctém století byl poustevnický způsob života stále populární ve Walesu. „Nikde“, říká Giraldus Cambrensis, „nenaleznete poustevníky a anchority, kteří by praktikovali větší abstinenci a vedli více duchovní život“.²⁴⁴

Anchorité byli mniši, kteří nežili v naprostém opuštění; jejich cely bývaly obvykle v blízkosti kláštera, ze kterého pocházeli, a byl i nadále udržován kontakt s klášterní komunitou. Také lidé zvenčí mohli k nim přicházet s prosbou o radu a pomoc. Ovšem „ve většině případů byl poustevnický život považován za tak obtížný podnik, že byl dovolen pouze po prožití mnoha let v komunitě a se svolením opata.“²⁴⁵

Stávalo se také, že mniši jinak žijící v klášterní komunitě, zatoužili po období osamocení a příležitosti k intenzivnější kontemplaci a přísnějšímu umrtvování. Často býval za tímto účelem zvolen ostrov nebo místo na pevnině, opuštěné, ale ne příliš vzdálené od kláštera. V Irsku se takovýmto místům říkalo „dísert“ a tento název se dochoval na mnoha místech jako památka dodnes.²⁴⁶

POUSTEVNICTVÍ A APOŠTOLÁT

V keltské poustevnické tradici existovala propojenost mezi poustevnickým ideálem a apoštolským úsilím. Tak jako v jiných oblastech keltského křesťanství, existovala i zde pružná přizpůsobivost, spolu s vědomím propojenosti mezi dvěma ideály. Mniši se po nějaké období svého života nebo na jisté roční období stahovali

---

²⁴³ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 99.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 101.

²⁴⁵ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 36.

²⁴⁶ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 100.

do samoty, aby se později opět vynořili a zapojili do aktivnějšího života. „Kontemplativní život a pastorační úsilí šly ruku v ruce.“²⁴⁷

O velkých apoštolech a misionářích irské církve je zaznamenáno, že k stylu jejich působení a života patřily i pobyty v samotě na opuštěných místech. Např. sv. Kolumbán strávil mnoho času organizací klášterů, které založil v Burgundsku, a kázáním na misiích. Přesto se pravidelně, zejména v předvečer velkých svátků vracíval do jeskyně, kde se o samotě modlil. Někdy tam zůstal po delší období, občas i padesát dní a déle.²⁴⁸

„Fursej, poté co deset let kázal v Irsku, „neschopen snášet davy, které ho obklopovaly“, se s několika bratřími stáhl na ostrov, později však odešel do východní Anglie, kde založil klášter, dokud konečně neodešel do Galie „s touhou opustit všechny světské starosti“. Jeho život sestává ze dvou nebo tří delších úspěšných období pastoračního působení, následovaných vždy obdobími odloučenosti.“²⁴⁹

Z těchto příkladů je vidět, že aktivita a kontemplace byly udržovány ve vzájemném napětí. „Keltská tradice měla vpravdě vždy jasno o roli a významu osamocenému životu, ať už po nějakou část roku, anebo po jisté období v životě. Základním principem totiž je, že období aktivity ve světě je v životě možné jen tehdy, je-li živeno obdobími samoty a mlčení.“²⁵⁰

IV. POUTNICTVÍ

Pozorujeme-li vývoj poutnictví v keltské církvi, setkáme se s jedním z nejvíce mimořádných aspektů keltského mnišství. Nešlo tu o poutnictví krátkodobé, ale poutnictví, jakožto celoživotní program, jež mělo za výsledek fenomén známý z církevních dějin pod názvem „iroskotská mise.“ Poutníci, tzv. peregríni,²⁵¹

---

²⁴⁷ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 37 – 38.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 38.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 45.

²⁵¹ Slovo peregrinatio obsahuje exil a neustálé putování světem. Tamtéž, s. 46.

pocházeli většinou z irských klášterů a k nim se přidávali další z Walesu, Skotska a Cornwallu. Tento fenomén, který dovedl intenzitu zasvěceného života do extrémů, nemá jinde v západním křesťanství obdobu.²⁵²

Poutě mnichů nebyly konány na pokyn opata, ani nešlo o nějakým způsobem formalizovanou instituci; mniši se vydávali na pouť na základě vlastního přesvědčení a pro „čistou lásku k Bohu.“ Sv. Kolumbán podal klasickou definici putování, když označil křesťany jako „hospites mundi“, „hosty světa“, a odchod do exilu „hledáním místa vlastního vzkříšení“

Nešlo tu o putování bez cíle, ale také to nebyla cesta na přesně stanovené místo. Sv. Kolumbán, když se vydával na cestu z Bangoru, připomíná slova, která Bůh řekl Abrahámovi: „*Odejdi ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce do země, kterou ti ukážu*“ (Gn, 12, 1). Řečeno slovy dobového irského kázání, poutník měl „opustit svoji zemi a svoje místo, svoje bohatství a svoje pozemské radosti pro Pána stvoření a odejít na dokonalé putování následuje Ho“.²⁵³

Důvody pro cestu do exilu mohly být samozřejmě různé: někteří odešli hledat samotu, někteří odešli za účelem pokání – pravděpodobně pokání uloženého zpovědníkem, někteří odcházeli z misionářského nadšení. Ale hlavním důvodem bylo „být poutníkem pro Krista“.²⁵⁴

Bývalo pravidlem, že ten, kdo se jednou rozhodl odejít na pouť pro lásku k Bohu, už se neměl vracet zpět.²⁵⁵ Motiv touhy po domově a návratu do rodného Irsku se objevuje často v básních z 11. a 12. století. Některé z nich jsou připisovány samotnému sv. Kolumbovi. Jeho životopisec, sv. Adomnán, zaznamenal bolestivost tohoto odloučení: „Je to jako loučení duše a těla, když člověk opouští své blízké a svoji zemi a odchází do cizí a daleké země, do exilu a trvalého putování.“²⁵⁶

---

²⁵² DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 46.

²⁵³ Tamtéž, s. 45.

²⁵⁴ O sv. Kolumbovi poznamenává jeho životopisec: „Odplul z Irsku do Británie, neboť toužil stát se poutníkem pro Krista.“ O'RÍORDÁÍN, J.J. *Irish catholic spirituality*, s. 42.

²⁵⁵ Např. jedním z předpisů Sinchelovi školy bylo: „poutnictví bez návratu“. PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae: volume one*, s. 123.

²⁵⁶ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 49.

I když to původně nebylo cílem peregriků, brzy začalo docházet k tomu, že se měnili v misionáře hlásající evangelium. Jejich poselství bylo často podloženo svatým životem, a proto jim lidé byli ochotni naslouchat. A tak v pozoruhodně krátké době po tom, co sami přijali víru, stali se irští mniši hlasateli evangelia v celé západní Evropě.

Propojenost exilu a misie má ovšem v irské tradici hluboké kořeny. Do Irska přinesl evangelijní zvěst člověk, který sám poznal tíži exilu – sv. Patrik. Tak jako se on po své nedobrovolné zkušenosti s otroctvím stal dobrovolným exulantem a misionářem pro Krista, tak se jeho následovníci o dvě století později dostali do role Kristových apoštolů a hlasatelů evangelia.

Jednou z jejich předností i slabostí bylo, že postrádali řeholní předpisy a organizaci. To jim zajišťovalo naprostou svobodu ohledně pohybu: „Mohli jít kamkoli a žít kdekoli“ Byli s to žít se „jedině bylinami země a vodou a přespávat v jeskyních“ řečeno slovy jedné irské litanie ke svatým z osmého století.²⁵⁷

Když mniši našli vhodné místo k usazení, vztyčili nejdříve dřevěný misijní kříž a pak postavili poustevnické chýše; později byly tyto nahrazeny stavbami dřevěnými nebo kamennými. Kostel zpravidla nesl jméno svého původního zakladatele nebo některého irského patrona. Dodnes existuje po Evropě přes dvě stě padesát míst připomínajících jména keltských světců - mnichů, kteří sem přišli jako první.²⁵⁸

Jiný druh organizace v irské církvi a některé zvyklosti, které si irští mniši donesli s sebou na kontinent, vedly někdy k nedorozuměním nebo dokonce sporům s místní hierarchií. Spory vznikaly především ohledně zakládání nových klášterů na území patřící pod jurisdikci místních biskupů. To vedlo také ke konfliktu galských biskupů se sv. Kolumbánem. Roku 603 byl proto předvolán na biskupský synod. Kolumbán se nedostavil, ale odpověděl dopisem, v němž místní biskupy žádá, „aby mu dovolili

---

²⁵⁷ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 53.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 53. Zakladatelé se potom často odstěhovali jinam a pokračovali v zakládání dalších osad, až se nakonec uchýlili na odlehlé místo, kde zůstali na modlitbách a rozjímání do své smrti.

mezi sebou žít jako cizinci pokornému a chudému pro Krista“ . Dále pokračuje: „Kéž nás Galie všechny přijme bok po boku, jako nás jednou přijme nebeské království.“²⁵⁹

Tzv. „iroskotská mise“ měla mnohé pozitivní dopady na kontinentální církevní praxi. Mezi jiným zavedli irští mniši nově praxi soukromé zpovědi. Zasloužili se také o zvýšení standardu duchovního života v místních církvích, rozvoj pastorální péče a všeobecné šíření vzdělanosti. Mnohým z nich byly svěřeny významné duchovní funkce, později byli povoláváni za účelem vyučování na královské dvory.

Časy se však měnily a ideál potulného mnicha se postupně měnil v ideál stálého klerika. „Heroický, svobodný, krajně individualistický keltský monasticismus byl vystaven výzvě řehole sv. Benedikta s jejími ideály stálosti, vyrovnanosti, umírněnosti a především společného života komunity. Tato řehole začala nabývat v celé Evropě rozhodující vliv.“²⁶⁰

Také církevní autority se později snažily ztlumit nadšení irských mnichů pro poutnictví. O skepsi k poutnictví se vyjadřuje např. báseň z 12. století:

Odejít do Říma, to mnoho trápení, málo zisku;

*krále, jehož tam hledáš, nenajdeš, nepřineseš-li ho v sobě.*²⁶¹

Dvanácté století představuje konečné odmítnutí peregrinálního způsobu života. Dokládají to mnohé písemnosti z tohoto období. Např. příhoda ze života sv. Mochudy, který se chtěl oddat poutnictví, ale nakonec byl v tomto svém úmyslu odrazen radou sv. Comgalla. Závěr příběhu je shrnut v básni:

Je dobré, by klerik zůstal na jednom místě a konal posvátnou modlitbu hodin.

*To ďábel je lstivý, kdo klade nepokoj člověku do srdce.*²⁶²

V keltské církvi přesto nikdy zcela neopadl zájem o poutnictví. Ve své dočasné a krátkodobé podobě se dále rozvíjelo a ve 12. století zaznamenalo v Irsku nemalý rozvoj.²⁶³

---

²⁵⁹ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 53.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 55.

²⁶¹ Tamtéž, s. 48

²⁶² DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 56.

²⁶³ K poutnictví viz také kapitola Rituální dimenze.

5) DIMENZE ETICKO - PRÁVNÍ

Keltsko – křesťanský svět měl vysoce propracovanou oblast eticko-právní. Podle uznávaného historika Kenneye, mělo irské právní myšlení silný smysl pro povinnost.²⁶⁴ Ve svých eticko – právních kompilacích vycházelo často ze zásad starého irského práva tzv. Brehonských zákonů. Regulativní a morální charakter měly také mnišské řehole, kterých se nám z raného Irska dochovalo několik.

Nejtypičtějším produkty tohoto období jsou však irské penitenciáře a kanonické kompilace. Irští misionáři přinesli tyto knihy sebou na kontinent, kde se těšily nebývalé oblibě a častým opisům. Předpokládá se rovněž, že to byli irští mniši, kdo zavedli na kontinentě novou praxi v oblasti pokání, a sice soukromou zpověď.²⁶⁵

I. IRSKÉ SVĚTSKÉ PRÁVO A JEHO VLIV NA CÍRKEVNÍ ZÁKONODÁRSTVÍ

Světské právo upravovaly tzv. **Brehonské zákony**, jež vycházely ze zvykového práva starověkých Keltů. Tyto zákony ovlivnily v mnohém nejen církevní zákonodárství, ale také irské penitenciáře. V penitenciářích se kladl důraz na různé stupně zodpovědnosti penitentů a podle toho se přiřazovaly odpovídající normy pokání. Tyto normy zřejmě vycházely z principu náhrad škody, jež byly v Brehonských zákonech jasně vymezeny podle statusu soudních stran a podle míry poškození.²⁶⁶

Také např. pohostinství, jež se stalo jednou z typických známek irského křesťanství, vycházelo z keltské tradice. Podle zákona měl každý člověk nárok

---

²⁶⁴ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland; volume One. Ecclesiastical*, s. 237.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 238.

²⁶⁶ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials and their significance for the sacrament of penance today*, s. 3.

požadovat pohostinství od osoby stejně nebo výše postavené. Neposkytnutí pohostinství bylo chápáno jako velmi těžké provinění.²⁶⁷

Ještě s jedním zajímavým prvkem se setkáváme v keltském legislativním systému. Je to opatření nazývané „půst dlužníků“²⁶⁸ Tohoto opatření se používalo, když některá osoba odmítla ctít princip náhrady. Poškozený tehdy mohl podstoupit „půst dlužníků“ před obydlím svého protivníka. Tento druh půstu byl držen ve veliké úctě, skýtal značnou morální moc a nutil protivníka, aby souhlasil se správnou právní náhradou.²⁶⁹

VZTAH STARÉ A NOVÉ TRADICE

Křesťanství přineslo některé nové hodnoty a zásady, jež byly postupně včleňovány do původní keltské tradice. O vzájemném vztahu domácí a křesťanské tradice mluví Prolog k právní sbírce **Senchas Már**, jenž byl sepsán v 9. stol. V něm se mluví o propojení obou tradic na velkém sněmu, kde se setkala irská knížata se sv. Patrikem. Příběh je zřejmě smyšlený, ale dobře nám přibližuje přístup, který byl zvolen pro sjednocení vzájemného zákonodárství. Jeden ze zúčastněných, dvorní básník Dubthach, vyjadřuje tento přístup takto:

„Duch Svatý mluvil a prorokoval skrze ústa spravedlivých mužů, kteří první obývali Irsko, tak jako promlouval skrze ústa velkých proroků a patriarchů v ustanoveních Starého Zákona; neboť přirozený zákon došel k mnoha věcem, o kterých Písmo nepojednává.“ A proto bylo rozhodnuto, aby „cokoliv není proti Božímu slovu....nebo proti svědomí věrných, bylo zakódováno do soudního systému...celý přirozený zákon byl přijat, kromě toho, co se dotýkalo víry, a to, co k ní náleží.“²⁷⁰

---

²⁶⁷ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 4.

²⁶⁸ Praxe „půstu dlužníků“ se velice podobá indické praxi „sedět dharnu“.

²⁶⁹ Na tomto základě můžeme vidět, že instituce účelového půstu byla blízka irskému myšlení ještě před příchodem křesťanské asketické teologie. To může také pomoci vysvětlit zápal pro používání kajících postů, které irští mniši tak často praktikovali. CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 5.

²⁷⁰ CAREY, J. *King of Mysteries; Early Irish Religious Writings*, s. 143.

Přijetím křesťanství byla přiřčena konečná autorita Písmu Svatému a na něj se odvolávala jak světská, tak církevní moc. „Ve skutečnosti, díky touze rané irské církve legalizovat vše ve světle Písma, byla dána příliš důležitá pozice Starému Zákonu v západní církevní legislativě.“²⁷¹

ZÁKONY SVĚTCŮ A CÁIN

Z raného Irska se nám dochovaly zmínky o zvláštním druhu zákonů, pro které se používalo označení cáin; to znamená „zákon“ nebo „pravidlo“. Tyto zákony se většinou pojily se jmény známých světců a šlo zřejmě o zvláštní výsady, jež byly těmito světci zavedeny. Oengusovo martyrologium zmiňuje čtyři irské cáin. Byly to: Patrikův zákon, který zakazoval zabít duchovního, Adomnánův zákon,²⁷² který vylučoval ženy z vojenské služby a chránil děti a duchovní, Dáírův zákon, který zakazoval krádež dobytka a Zákon neděle,²⁷³ který zakazoval práci v neděli. Tyto zákazy platily pro celé Irsko.²⁷⁴

Ve skutečnosti bylo více těchto cáinů a někdy se používalo tohoto označení k zesílení „práva světců“. Jednalo se o práva, která zaručovala sociální výhody či status určité skupině lidí nebo celé společnosti. Z vděčnosti za tyto inovativní zákony a sociální dobrodiní z nich plynoucí, byli obyvatelé Irska nebo dotyčného kmene povinni platit poplatky danému světci, nebo jeho následovníkovi v podobě opata kláštera, jenž byl světcem založen.²⁷⁵

---

²⁷¹ MC NAMARA, M. *The Bible in Irish Spirituality*, s. 43. Tak si lze také vysvětlit přítomnost některých prvků hebrejského práva, týkajících se např. desátků či prvotin úrody, jež se dostaly do irského zákonodárství.

²⁷² Podle historických záznamů měl Adomnán vyhlásit tento zákon, známý také jako „Zákon o nevinných“ v roce 697. KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 246.

²⁷³ Tento zákon pochází z devátého století a je součástí Brehonských zákonů. Měl zajistit dodržování nedělního klidu a vznikl na základě tzv. „dopisu z nebe“, jež se objevil v Irsku asi v osmém století. Ovlivnil především Céli Dé reformátory, kteří lpěli na přísném dodržování nedělního klidu.

²⁷⁴ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 69.

²⁷⁵ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 237.

II. MNIŠSKÉ ŘEHOLE

Keltské mnišství nepodporovalo stereotypy a každý jedinec i mnišská komunita šli svou vlastní cestou. Ze staré irské církve se nám dochovalo osm řeholí; čtyři z nich jsou z ranějšího období a datují se před rok 800. Tyto kladou důraz především na evangelijní ctnosti. Pozdější řehole obsahují podrobnější a propracovanější pravidla pro uspořádání života. Pochází většinou z 9. století a jsou ovlivněny spiritualitou Céili Dé.²⁷⁶ Ve svých názvech se odvolávají k jménům slavných světců z raného období. Ve skutečnosti pochází z období pozdějšího a mohou se odvolávat spíše na tradici žitou v komunitě, kterou světec založil.²⁷⁷

Irské mnišské řehole nemají v sobě nic ze systematičnosti, se kterou byla zpracována například Řehole sv. Benedikta. Souzní mnohem více s asketickou praxí egyptského monasticismu. Většinou se skládají ze sbírky porůznu sesbíraných příběhů, které zachycují názory různých svatých mužů; důraz je přitom často kladen na rozdílnost lidských osobností a tudíž na nutnost individuálního posuzování různých životních situací. Unikátnost životní zkušenosti každého lidského tvora je podstatný aspekt jejich přístupu k Bohu.

Řehole používají většinou formy prostých příkazů jako jsou tyto: „Zůstaň co nejbližší Kristu“, „Neusiluj o okázalou zbožnost.“, „Nebud' tvrdý a lakomý.“ Takovou je např. **Řehole sv. Comghalla**, pocházející z konce osmého století. Opakujícími se tématy této řehole jsou potřeba lásky, trpělivosti a pokory: „Tyto tři rady ať jsou vaším vodítkem; nedopusťte, aby vás cokoliv od nich oddělilo: jmenovitě trpělivost, pokora a láska Boží ve vašich srdcích.“²⁷⁸ „Toto je nejdůležitější v celé

---

²⁷⁶ Céili Dé bylo reformní hnutí, jež se vyskytovalo v irské církvi v období 8. a 9. stol.

²⁷⁷ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 469.

²⁷⁸ Řehole sv. Comghalla. O MAIDÍN, U. *The Celtic Monk*, s.32.

řeholi: milovat Krista, stranit se bohatství, zůstat nablízku nebeského krále a být laskavý ke všem lidem.“²⁷⁹

Řehole sv. Kolumbána je zřejmě nejkompexnější prací v této oblasti.²⁸⁰ Vychází pravděpodobně z jeho zkušenosti v irském klášteře v Bangoru. Tato pravidla, jež sepsal na přelomu 6. a 7. stol. pro své kláštery ve Francii, se zde udržela po 200 let, než byla nahrazena pravidly sv. Benedikta.

Pravidla začínají připomínkou starozákonního Deutoronomického přikázání: „Za prvé a přede vším jsme poučeni, že máme milovat Boha celým srdcem, celou myslí a celou silou a bližního svého jako sama sebe: pak přijdou na řadu naše skutky.“²⁸¹

Další aspekty duchovního života mnichů jsou popsány v následujících devíti kategoriích. Jsou to: 1) pokorná podřízenost starším; 2) udržování ticha a mluvení pouze s obezřetností; 3) střídmost v jídle a pití; 4) chudoba nejen v materiálních věcech, ale také ve všem, co ruší duši; 5) pomíjivost; 6) cudnost, zvláště v myšlenkách; 7) dlouhá sekce zabývající se zpíváním žalmů; 8) zdrženlivost; 9) umrtvování s dovětkem, že nic se nemá dělat bez konzultace s duchovním vůdcem.

Tato pravidla zaznamenávají principy asketického života: „skrze přísnou poslušnost má mnich ukazovat svoji lásku k Bohu a bližnímu; pouze skrze ticho dosáhne vzpomínky; má se umrtvovat tím, že bude jíst málo a chudě; má praktikovat chudobu, pokoru, zdrženlivost a uvážlivost.“²⁸²

I přes velkou přísnost své řehole, se Kolumbánus vždy snažil zachovat vyváženost a vyvarovat se duchovních excesů: „Mezi málem a přemírou je rozumná střední míra, která nás vždy volá zpět od přehánění na obou stranách... Pročež se musíme zdržet od obou extrémů podle rčení „drž se dál od pravé i levé strany.“²⁸³

Další řeholí raného Irska je **Řehole Mochutova** neboli **Carthagea**, pocházející z 9. stol. Tato mnišská pravidla jsou jedna z nejlepších, co se týče formy. Začínají

---

²⁷⁹ Tamtéž, s. 31.

²⁸⁰ Tuto řeholi tvoří dvě díla sepsaná sv. Kolumbánem; jsou to „Mnišská řehole“ a „Komunitní pravidla“.

²⁸¹ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 13.

²⁸² WALSH, J. R. and BRADLEY, T. *A History of the Irish Church 400 – 700*, s. 78.

²⁸³ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 16.

všeobecným úvodem a po té věnují jednotlivé oddíly různým službám v církvi a společnosti: biskupům, opatům, duchovním vůdcům, kněžím, členům Céilí Dé, studentům a nakonec králům.

Pravidla začínají evangelijním přikázáním o lásce k Bohu a bližnímu. Následují rady pro jednotlivé služby. Biskupové se „mají podřizovat Kristu, aby se také druzí mohli podřídit jim.“ Céilí Dé jsou výjimeční svým vznešeným povoláním; mají proto „držet vigilie, číst a modlit se, každý podle svých schopností.“ Králové mají být stálí, pravdiví, vzdělaní ve svých soudech, obezřetní vůči Bohu...neboť „pokud nenaplní jeho vůli, budou zbaveni Jeho království a potrestáni“.²⁸⁴

„Kněžství je velkou silou“, a proto mají kněží „působit na všechny svým slovem a svými skutky.“ Od opatů se očekávaly následující kvality: „pokorná trpělivost, mírnost, půst, almužny, stálost, štědrost a tichost.“ Jejich povinností je přivádět všechny k pravdě, ukazující pevnost, prostotu a spravedlnost ve svých skutečích“.²⁸⁵

Duchovní vůdce má zodpovědnost za osobu, která mu je svěřena; proto ji nemá zanedbávat, ale modlit se a postit za ni, neboť jinak bude zodpovědný za její selhání. Nemá brát dary od svých svěřenců, aby se ho tito nesnažili skrze ně ovlivnit; přijme-li nějaké, má je rozdat potřebným.²⁸⁶

Columbova řehole je datována do devátého století a byla zřejmě psána pro anchority.²⁸⁷ Dotyčnému je doporučováno, aby žil mimo komunitu, pokud ho jeho svědomí k tomu vybízí. Má mít svou vlastní poustevnu a zachovávat přísnou chudobu. Může jíst pouze, když je hladový, spát pouze, když je vyčerpán a mluvit pouze, když je to nezbytně nutné. Všechn přebytek má být rozdan potřebným. Jeho láska k Bohu a bližnímu se má projevovat zachováváním přikázání.²⁸⁸

---

²⁸⁴ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 73. - 74.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 75.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 76.

²⁸⁷ Anchorité byli mniši, jež se rozhodli pro život v naprosté osamělosti, modlitbě a odříkání. Žili v poustevnách, zpravidla nedaleko původního kláštera či komunity. Tento způsob života byl poměrně populární v období raného středověku.

²⁸⁸ O'DWEYER, P. *Towards a History of Irish Spirituality*, s. 71.

Výše uvedené jsou jen některé ze starých irských řeholí. Všeobecně vzato můžeme konstatovat, že mnišská pravidla bývala přísná, nebo přinejmenším přísnější, než v kontinentálních benediktinských kláštorech. Mnozí mniši se dobrovolně uchýlovali k dalším asketickým praktikám, které v řeholích nejsou popsány nebo vyžadovány. Na druhou stranu panovala v irských kláštorech poměrně velká tolerance a respekt k individuální cestě každého jedince.

Kromě toho sloužila k zajištění rozumné míry askeze povinnost konzultovat veškeré své duchovní úsilí a praktiky s duchovním vůdcem: „I když se ti třeba může zdát, že jsi velmi pevný, nebývá dobré být vlastním vůdcem.“²⁸⁹ Dodržování rad duchovního vůdce bylo považováno za důležitější, než dodržování samotné řehole. Díky tomuto si irské kláštery a život v nich vždy uchovaly lidský prvek, jenž respektoval individualitu přístupu ke každému mnichu.

INSTITUT ANAMCHARA

V raném Irsku nacházíme v souvislosti s mnišskou disciplínou a kající praxí důležitý institut zvaný anamchara. Výraz pochází z gaelštiny a v doslovném překladu znamená „přítel duše“ neboli „duchovní přítel“. Anamcharové byli lidé, jež nabízeli duchovní rady a vedení osobám, které vyhledaly jejich pomoc.

Vznik anamchara tradice má zřejmě dva zdroje; prvním je předkřesťanský institut druidismu. Druidové bývali považováni za moudré muže, a proto často zastávali funkci poradců panovníků. Druhým zdrojem je praxe východní církevní tradice, kde pouštní otcové praktikovali tzv. *exagoreusis*, to je „otevření srdce druhé osobě, jež mělo vést k vnitřnímu pokoji.

Z postavy „duchovního přítele“, jenž byl původně rádcem mocných, nebo duchovním učitelem mnichů se časem vyvinul zpovědník, jenž měl být odborníkem v oblasti duchovního života, hříchu a pokání. Můžeme předpokládat, že stál také u zrodu soukromé zpovědi.²⁹⁰

---

²⁸⁹ Řehole sv. Comghalla. DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 40.

²⁹⁰ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 15.

DUCHOVNÍ VEDENÍ V IRSKÝCH KLÁŠTERECH

Úkolem mnicha bylo podle sv. Kolumbána stát se podobou Krista. V tomto úkolu mu však bránily hřích a slabost; ty musely být překonány, aby mnich mohl uskutečnit svoje povolání. Důležitou roli v bitvě proti hříchu hrála identifikace jednotlivých slabých oblastí a jejich následné vyznání. Mladý mnich byl povinen během svého života vykonávat úplné a pravidelné zpovědi všech svých hříchů, ať už myšlením, nebo skutky.²⁹¹

Zpovědi a duchovní vedení mnichů bylo úkolem anamcharů. Bylo pravidlem, že každý mnich měl svého anamcharu, kterému se svěřoval se svým svědomím. Anamchara měl váženou pozici uvnitř klášterního systému a jeho rady byly brány natolik vážně, že měly přednost před dodržováním mnišské řehole. Zdá se, že postava a povolání anamchary bylo chápáno jak ve svém užším smyslu – duchovní vůdce, tak ve svém širším smyslu, člověk, který poslouchal zpovědi věřících.

Anamcharismus, ve smyslu duchovního vedení, mohli vykonávat i laici, ale pouze za dodržování velmi přísných zásad v duchovním životě.²⁹² „Vyhledej si toho, kdo tě bude nejméně šetřit,“ říká Tallaghtská řehole. „Když se sám vydáš souzení nebo povelům druhého, oheň, kterým se soudíš, tě bude pálit ostřeji.“²⁹³

Role „duchovního přítele“ však rozhodně nebyla soudní. Spíše byl vnímán jako vůdce, který měl pomoci individuálnímu člověku projít skrze všechny zkoušky duchovního života a který ho zároveň na této duchovní cestě doprovázel. Skrze probírání a odhalování kajícího svědomí se snažil poukázat na jeho slabá místa a poskytnout rady, jak s nimi nakládat. Opatření měla vést k duchovnímu uzdravení a postoupení ve vztahu ke Kristu.

Žádoucím byl pokorný a učený duchovní přítel. Tomu pak byly dány následující rady: „Děláš dobře, když napravuješ. Neděláš dobře, když káráš. Mysl se bouří proti

---

²⁹¹ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 14.

²⁹² O'FIANNACHTA, P. *The Spirituality of the Céili Dé*. s. 28

²⁹³ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 93.

výtkaám. Je však pokornou, pokud je usměřňována. Moudrost bez vzdělání je lepší než vzdělání bez moudrosti.²⁹⁴

Mnišské řehole a pozdější životy irských světců jsou obecně prosyceny radami, vztahujícími se k duchovnímu příteli. Carthageova řehole věnuje celou jednu část duchovním vůdcům: „Jsi-li něčím přítelem duše, nekupči s jeho duší. Nebuď slepcem vedoucím slepce, nedopusť, abys ho zanedbával.“²⁹⁵ Známymi jsou také tato přísloví: „Tak jako podlaha má být zametena každý den, tak má být duše vyčištěna každý den skrze zpověď“²⁹⁶. A nebo: „Člověk bez duchovního přítele je jako tělo bez hlavy“.²⁹⁶

Anamchara tradice vnesla do keltského chápání pokání důležitou myšlenku „uzdravujícího dialogu“. V tomto kontextu je také možno správně chápat veškerou penitenciální literaturu, kterou mnozí považují za mechanickou a neosobní. Autoři těchto děl psali v určitém dobovém duchovním kontextu, který zahrnoval také institut anamchary a jenž chápal uzdravující aspekt kajícího aktivity.²⁹⁷

III. PENITENCIÁŘE A KAJÍCÍ PRAXE

KAJÍCÍ PRAXE V OBDOBÍ RANÉHO STŘEDOVĚKU

Systém kající praxe měl předkřesťanský původ a spočíval ve veřejném vyloučení kajícího na určitou dobu z náboženských úkonů. Systém veřejného pokání později přebrala také církev. Byl dodržován přísněji ve východním než v západním křesťanství a je otázkou, jestli byl vůbec někdy dodržován na Britských ostrovech.²⁹⁸

V rané kontinentální církvi byla v otázce pokání klíčová důležitost přikládána momentu křtu. Křest byl chápán jako okamžik znovuzrození a vystoupení z duchovní smrti způsobené hříchem. Křestní milosti se přikládala taková váha, že po křtu už

---

²⁹⁴ Řehole Cummeana. In CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 16.

²⁹⁵ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 40 – 41,

²⁹⁶ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s.15.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 16.

²⁹⁸ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 238.

nebylo možné hřešit.²⁹⁹ Pro závažné hříchy se vžilo pojetí smrtelných hříchů a byly vyčleněny tři, jež patřily do této kategorie: byly to odpad od víry, vražda a smilstvo.

Při spáchání jednoho ze tří smrtelných hříchů bylo možno podstoupit veřejné pokání. To kajícího vylučovalo na několik let z církve a omezovalo ho ve veřejném životě, nehledě na to, že ho veřejně „znemožňovalo“. Navíc tento druh pokání bylo možno podstoupit jen jednou v životě. Do stavu kajících se proto často vstupovalo až na konci života, nebo se oddalovalo přijetí křtu, jež představovalo nemalé závazky. Kněží neměli k pokání vůbec přístup, zřejmě proto, že se od nich automaticky očekávala svatost života. Toto pojetí způsobovalo velkou propast mezi každodenními hříchy a hříchy těžkými.³⁰⁰

V sedmém století se objevuje v Evropě nový kající model, který byl všeobecně přijat. Byl to model, ve kterém bylo pokání soukromě uloženo zpovědníkem a uskutečněno rovněž soukromě kajícím. Pokání většinou spočívalo v modlitbě, umrtvování a konání dobrých skutků; míra byla určena podle množství a povahy hříchu a v souladu s tarify stanovenými v penitenciářích.

Dnes se většina historiků shoduje v tom, že objasněním tohoto náhlého prosazení nové praxe, jsou kající disciplína a penitenciáře, jež se dostaly díky iroskotské misi z keltské církve do církve římské – kontinentální.³⁰¹ Podle Loeninga bylo soukromé pokání původně čistě monastickou praxí, kterou irští a anglosaští misionáři rozšířili na laický svět.³⁰² Nová praxe zřejmě vznikla v Británii, odkud se dostala do Irska. Později se díky irským a anglosaským misionářům, jež vyráželi spolu na své poutě na kontinent, dostala do Evropy. Důležitou roli zde zřejmě hrála postava sv. Kolumbána a jeho učedníků.³⁰³

---

²⁹⁹ Drobné – každodenní hříchy byly odčiněny skrze modlitbu a pokání a byly chápány v kontextu modlitby otčenáše „odpusť nám naše viny.“

³⁰⁰ O'LOUGHLIN, T. *Journeys on the Edges. The Celtic Tradition*, s. 103.

³⁰¹ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 238.

³⁰² KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 239.

³⁰³ Přestože stále existují určité námitky proti této teorii, většina historiků se k ní přiklání. Zdá se to velmi pravděpodobné, neboť jedním z nápadných rysů irské mnišské církve v šestém a sedmém století byl důraz na vyznávání hříchů a skutcích pokání, jež stojí poněkud v kontrastu k laxnější křesťanské praxi na kontinentě. KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 239.

VZNIK A VÝVOJ SOUKROMÉ KAJÍCÍ PRAXE

Není možné přesně určit, kdy byl sepsán první penitenciář. Víme, že v polovině pátého století Patrik ve svém „Dopise Corotických vojákům“ veřejně odsuzuje jejich skutek a exkomunikuje je z církve, neboť nečinili pokání. Zřejmě se zde myslí na veřejnou formu pokání, jež byla běžná v prvních křesťanských staletích.

Koncem šestého století nacházíme v Irsku Finnianův penitenciář, který je už propracovanou příručkou pro pastorační účely. Můžeme se právem ptát, jak je možné, že došlo během o něco málo více než sto let k takovému posunu ve vnímání a praxi pokání. Historici se shodují, že jedním ze zásadních vlivů na rozvoj penitenciářů, mělo zřejmě mnišské hnutí, jež se ve čtvrtém století rozšířilo z východní církve do církve západní, a v Irsku zapustilo hluboké kořeny.

Irské mnišství bylo silně poznamenáno spisy Jana Cassiana.³⁰⁴ Cassian se ve svých spisech kromě jiného zabývá otázkou, co brání člověku k uskutečnění dokonalého svatého života. Odpověď, kterou nachází, je hřích. Protože bylo potřeba rozeznat tento prvotní zdroj, sestavil katalog hříchů a osmi hlavních neřestí, ve kterých se snaží analyzovat, z čeho který hřích vychází a co způsobuje utrpení duše. Pro svoje schéma používal analogie z tehdejší medicíny. Podle jeho chápání, každý jednotlivý hřích byl symptomem hlubšího neklidu – nesrovnalosti v člověku.

Chápání hříchu, jakožto nemoci duše, je velkou inovací v srovnání s chápáním patristickým. Tam byl hřích vnímán jako ztráta Boží milosti a následným pokáním mělo být vyslouženo odpuštění. Cassian měl jiné chápání: Je-li hřích nemocí, pak je ho třeba léčit. Používá proto modelu léčby na principu „léčby protikladu protikladem“. Tak, jako se např. na horečku používá studených obkladů, na hřích obžerství bylo dobré použít půstu.

---

³⁰⁴ Jan Cassian (360 - 435) významný teolog uznávaný jak východní, tak západní církvi. Strávil několik let u pouštních otců v Egyptě a Palestině a později zaznamenal vlastní zkušenost s mnišským životem ve svých spisech. Tyto spisy výrazně ovlivnily západní mnišství a čerpal z nich např. i sv. Benedikt při sestavování své řehole. R. 415 založil opatství sv. Viktora nedaleko Marseille v dnešní Francii. VOPATRŇ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 102.

Pokání tak nemělo být pouze trestem za spáchaný hřích, kterým by byla odčiněna urážka či zlý skutek, ale také léčbou, kterou by se v budoucnu předcházelo zlému jednání a léčil se špatný sklon dotyčného. Úlohu rozlišit povahu neřesti a hříchu a určit na ně odpovídající pokání měl duchovní vůdce.

Irská církev kladla vysoké požadavky na ideál mnišského života; od mnichů se očekávalo, že budou žijícími světci. Tyto vysoké ideály a požadavky na svatost vyžadovaly nutně také častou možnost pokání. Kající praxe spolu s praxí duchovního vedení, jež byly nezbytnou součástí mnišského života a klášterní disciplíny, se časem dostaly i mezi laiky, jež přicházeli s kláštery do styku.

PENITENCIÁŘE

Penitenciáře jsou nejtypičtějším představitelem etické dimenze a nové praxe pokání v období raného středověku. Zdá se, že nejranější penitenciáře pocházely z britské církve a byly tvořeny pro užívání kněží a mnichů.³⁰⁵ Mezi tyto patří Penitenciář sv. Davida a Penitenciář sv. Gildy. Tato díla byla zřejmě zachována a přenesena díky irským kopiím a opisům a stala se rovněž inspirací pro vlastní díla irských autorů.³⁰⁶

Pravděpodobně nejstarším původním irským penitenciářem je **Penitenciář sv. Finniana**.³⁰⁷ Tento penitenciář má mezi ostatními zvláštní pozici. Používá odkazy na Bibli, Cassiana a některé rané irské kánony, ale ve své podstatě je originální anebo spočívající na nám neznámých zdrojích. Sám autor říká, že následoval smysl v Písmu a mínění kteréhosi moudrého muže.³⁰⁸

Finnianův penitenciář lze označit za propracovanou pastorační příručku. Je rozdělen na dvě základní části; jedna se věnuje hříchům kněží, druhá laiků. Nezabývá se abstraktními problémy, ale konkrétními, zhruba padesáti, situacemi, vyžadujícími

---

³⁰⁵ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 239.

³⁰⁶ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 240.

³⁰⁷ Je zřejmě dílem „Venniana“, který podle odkazu sv. Kolumbána „konzultoval s Gildou Otázky ohledně disciplíny.“ V rané irské církvi jsou dva adepti na tohoto Finiana, oba dva významní světci: Finnian z Clonard a Finnian z Moville. KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 240.

³⁰⁸ Mohlo jít o sv. Gildu, známého světce britské církve 6. stol.

pokání, jež pokrývají široké spektrum hříchů. Ke každému hříchu je připsáno speciální „kající opatření“ s fixním množstvím modliteb, půstů a almužen.³⁰⁹

Udělovaná pokání se měla rozlišovat, podle postavení a statusu hříšníka, podle jeho úmyslu a stavu mysli, i podle rychlosti konaného pokání. Toto reflektuje vědomí, zřejmě získané dlouhodobou praxí, že různé případy se od sebe liší. Přestože jsou tyto případy v penitenciářích generalizovány a abstrahovány, napovídají nám, že byly ve skutečnosti sesbírány v rámci každodenní pastorační zkušenosti. Díky jeho vlídnému, vyčerpávajícímu, náročnému a detailnímu zpracování, stal se Finnianův penitenciář předlohou pro mnohé další.³¹⁰

Abychom pochopili správně penitenciáře i duch doby, který je utvářel, musíme se na ně podívat v kontextu doby a očima těch, kteří je sepisovali. Např. **Cummeanův penitenciář** začíná větou: „Lék pro záchranu našich duší“. Tento penitenciář, stejně jako mnohé další, uvádí kromě předepsaných hříchů a různých forem pokání také značné množství pozitivního učení, které dávalo celému dílu opodstatnění.

Nutnost individuálního rozlišování situací a přístupu ke kajícímu je hezky popsán v **Paenitentiale Bigotianum**: „Nechť se moc lékaře stane větší v míře, ve které horečka nemocného muže stoupá. Proto ať ti, kdo mají péči o uzdravení ran druhých, dávají dobrý pozor, jaký je věk a pohlaví hříšníka, jaké instrukce dostal, jaká je jeho síla, jakou nesnázi byl přiveden k hříchu, s kterým druhem vášně je sužován, jak dlouho setrval v hříšném opojení, jakým trápením a prací je postihnut a jak moc je odpoután od pozemských věcí.“ (Bi.1-2)³¹¹

Rozlišení hříšné oblasti v člověku, ale také jeho vlastních možností a schopností, bylo nezbytně nutné, měl-li penitenciář vést k účelu, ke kterému byl sepsán. Tím mělo být odkrytí problematické oblasti u daného člověka; jeho sklonu, slabosti, či

---

³⁰⁹ O'LOUGHLIN, T. *Celtic Theology*, s. 53.

³¹⁰ Další penitenciáře, jež vznikly v Irsku nebo pod přímým irským vlivem, jsou tyto: Cummeanův penitenciář, Starý irský penitenciář, Paenitentiale Bigotianum, Pseudo-Cummianův penitenciář a zejména Kolumbánův penitenciář, který měl vliv na další penitenciáře, vzniklé na kontinentě. Tyto vesměs vznikly mezi 7. a 9. stoletím. KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 241 - 243.

³¹¹ CONOLLY, H. *The Irish Penitentals*, s.17.

nesrovnalosti v jeho osobnosti. Smyslem bylo určit správnou diagnózu a léčit, ne usvědčovat člověka z hříchu.

Také **sv. Kolumbán** mluví ve svém **penitenciáři** o pokání jako léku, který přináší obnovení zdraví a Krista označuje za lékaře: „Různé druhy urážky vyžadují různé druhy pokání. A tak jako lékař předepisuje různé druhy léčiv pro různá onemocnění, tak duchovní doktor, musí používat různé léčebné kúry na odstranění různých zranění, onemocnění, bolestí a slabostí duše...které by navrátily duši k úplnému zdraví.“³¹²

Penitenciáře tak měly ve svém základu pozitivní poselství: identifikovat správně hřích, čili duchovní nemoc člověka, aby mohl být pak tento člověk uzdraven a navrácen k plnému duchovnímu zdraví. Pokání mělo vést k plnějším životu, ne ke zkroušenosti a strachu ze života.

Bohužel musíme konstatovat, že se v penitenciářích objevují také některé předsudky dobových církevních dokumentů, jako jsou velký důraz na sexuální hříchy a tendence vidět ženu jakožto zdroj veškerého pokušení. Dalším negativním důsledkem bylo, že zavedení penitenciářů mělo později za následek nárůst individualistického chápání hříchu. Hříšnost se stala soupisem s černými puntíky, které mohly být vykoupeny mechanickým aplikováním duchovních platidel.³¹³

Z pozitivních důsledků můžeme zdůraznit pastorální efektivnost, jež pomohla rozvinout hlubší chápání křesťanského učednictví jakožto životního procesu, a posunutí chápání hříchu ze zlé přirozenosti na nemoc, ze soudce na doktora. Zřejmě nejdůležitějším prvkem v nové praxi pokání však bylo uvedení tzv. „efektivního dialogu“ v kontextu duchovního přátelství. Základní myšlenkou nemělo být získání odpuštění na základě vykonané kající aktivity. Spíše, „praktikováním terapeutické oběti člověk rozpoznal ve svém srdci Boží povolání k odpuštění“.³¹⁴

---

³¹² O'LOUGHLIN, T. *Celtic Theology*, s. 58.

³¹³ Toto následně vedlo k rozvoji teorie o možnosti kupování odpustků a dalšímu zneužití v rámci dějin. O'LOUGHLIN, T. *Celtic Theology*, s. 65.

³¹⁴ CONOLLY, H. *The Irish Penitentials*, s. 15.

IV. CÍRKEVNÍ ZÁKONY – KANONICKÉ SBÍRKY

Tak jako jinde, také v Irsku byly církevní zákony schvalovány na biskupských a opatských synodech. Část těchto zákonů se nám dochovala tím, že byla včleněna do kanonické kompilace známé jako Hibernensis. **Collectio Canonum Hibernensis**, jak zní plný název této sbírky, se objevuje v 8. století v Galii a předpokládá se irský původ. Do Evropy se zřejmě dostala spolu s penitenciáři během iroskotské mise.³¹⁵

Oproti jiným kanonickým sbírkám daného období byla koncipována jako jakási referenční kniha na různé oblasti církevního života: učení církve, disciplinární otázky, pastorační péči nebo administrativní záležitosti. Tyto byly v Hibernensis rozděleny podle témat do šedesáti pěti hlavních kapitol a mnoha podkapitol. Ke každému tématu byly přiřazeny dekrety a usnesení vydané koncily a sněmy vážící se k danému tématu. Kromě církevních dekretů byly občas používány reference i na jiné zdroje jako např. biblické odkazy, práce církevních otců nebo známých světců.³¹⁶

Díky komplexnosti a praktičnosti svého zpracování byla sbírka Hibernensis používána v celé západní Evropě po čtyři staletí a využívána jako vzor a model pro pisatele jiných sbírek.

---

³¹⁵ KENNEY, J. F. *Early History of Ireland*, s. 248.

³¹⁶ Tamtéž.

6) RITUÁLNÍ DIMENZE

I. POZŮSTATKY POHANSKÉHO KULTU A RITUÁLŮ

Keltové byli duchovně citliví lidé, kteří nezavrhli víru a rituály původních obyvatel, ale spíše je ctili a postupně vstřebali do své vlastní kultury. Také do křesťanství si přinesli ze svého starého náboženství poznatky a praktiky, které se jim zdály být užitečné a slučitelné s novým náboženstvím. Musíme si uvědomit, že pokřesťanstění byl proces, ne jednorázová událost. V životopisech světců i v lidovém vyprávění tak můžeme nezdědka objevit pozůstatky starých pohanských kultů.

Například zvyk udržování posvátných ohňů v některých irských svatyních lze chápat jako pozůstatek slunečního kultu.³¹⁷ V Irsku byla údajně tři místa, kde se udržovaly ustavičné ohně: Cashel, Kildare a snad Durrow.³¹⁸ Se slunečním kultem zřejmě souvisela také zvyklost chodit *deisel* - za pravou rukou, čili ve směru slunečního pohybu; to přinášelo štěstí³¹⁹, zatímco chodit *tuathbel* - proti směru slunce neboli za levou rukou, přinášelo neštěstí.³²⁰

Vztah k pohanské minulosti lze vidět i v případě posvátných kamenů nebo stromů. Tyto byly později spojovány se světci, i když jejich kult byl zřejmě starší. Některé z nich však mohou skutečně zaznamenávat např. místo, kde došlo k mučednictví a nebo mít určitou souvislost se životem světce. Objevují se rovněž případy uctívání vodních zdrojů, jež bylo zřejmě pozůstatkem kultu posvátných studánek.

Pokřesťanstění se často uskutečnilo postavením kostela či kaple v blízkosti pramene a nebo připsáním vzniku pramene zázračnému působení světce.³²¹

---

³¹⁷ To samozřejmě nemluví nic proti tomu, že v starých časech byly velmi praktické důvody pro udržování „posvátných ohňů“ vzhledem k potížím při novém rozdělování.

³¹⁸ V Kildare byl udržován posvátný oheň až do r. 1220, kdy byl na nařízení arcibiskupa z Dublinu uhašen. PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae; volume One*, s. 141.

³¹⁹ Např. jít kolem posvátného kamene *deisel* mělo pojišťovat vítězství v boji.

³²⁰ PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae; volume One*, s. 135.

³²¹ Tamtéž, s. 150.

Můžeme konstatovat, že v lidové tradici se zachovaly také určité pozůstatky magického praxe. Úspěch, duchovní zisky a někdy i věčné spasení se odvozovaly od materiálních skutečností a přesného dodržení určitého rituálu. Důležitou roli zde hrálo číslo 3, které bylo posvátné už u starých Keltů, a jež bylo s přijetím křesťanství spojeno se svatou Trojicí. Proto se dané rituály často opakovaly 3x.

Živá byla také, alespoň podle legend soudě, tradice žehnání a proklínání. Podle tradice byla pravá ruka určena vždy k žehnání, zatímco levá k proklínání.³²² Požehnání mělo umožnit tomu, co bylo požehnáno, plně uskutečnit a rozvinout svůj vnitřní potenciál, zatímco prokletí bránilo tomuto rozvinutí a mohlo vést až k zániku.³²³

Zde je dobré poznamenat, že tyto praktiky se uchovaly především v lidové náboženské tradici a nepatřily do oficiální „výbavy“ církve. Setkáváme se s nimi především v legendách a lidovém vyprávění. Ovšem pohanský rituál nebo formule předcházely a v mnoha případech mohly ovlivnit korespondující křesťanské pozorování nebo vyjádření. Navíc mnohé z těchto zvyklostí a způsobů nemusíme považovat ani za nutně pohanské, ani za přímo nekřesťanské, ale za prostě lidské.

V čase přijetí křesťanství v Irsku existovalo už starodávné rozdělení roku na určitá období a svátky a toto bylo pevně zažito mezi lidem. Křesťanský liturgický cyklus se zařadil do stávajícího ročního cyklu a v mnohém ho obohatil, aniž by zcela nahradil nebo zrušil starou tradici. Např. o svátku Lughnasad (1.srpna) se tradičně konaly poutě na posvátné hory k počtě boha Lughy. Tento zvyk přetrval a jeho pozůstatek můžeme vidět na případě pouti, jež se konává koncem července na horu Croagh Patrick v západním Irsku dodnes.³²⁴

Podobně si uchoval svůj význam svátek Samain (1.listopadu). V keltské tradici spojován s obdobím návštěv duší ze záhrobí, dostal v křesťanském kontextu stejnou

---

³²² Tato praxe zřejmě pocházela od druidů a v lidovém pojetí ji často přebrali světci.

³²³ WHELAN, D. Celtic Spirituality: A Holy Embrace of Spirit and Nature. In *Celtic Threads*, s. 23.

³²⁴ Více k této pouti viz Croagh Patrick na konci této kapitoly.

náplň, ale v jiném pojetí. Zavedl se svátek Všech svatých a Dušiček a toto období bylo nadále spojováno s přímluvami za zemřelé.

II. IRSKÁ LITURGIE

SLAVENÍ EUCHARISTIE

V rané irské církvi se mše slavila o nedělích a slavnostech. Můžeme oprávněně předpokládat, že mešní liturgie sloužená v kláštorech byla otevřená také pro okolní lid. Je zajímavé, že větší kláštery mívaly na svém území více malých kostelů. Tyto snad byly užívány pro různé skupiny podle statutu a pohlaví: biskup a kněžstvo, mniši, laici, vdané ženy, řádové sestry a kajícíci.³²⁵ Během týdne býval dnem, vyhrazeným k slavení liturgie, čtvrtek.

Přijímání probíhalo pravděpodobně pod obojí způsobou pro všechny zúčastněné a lid měl svobodu v rozhodnutí, má-li přistoupit k přijímání, nebo ne. Vysoké standarty křesťanského života, tak jak jsou popsány např. v Penitenciáři sv. Finniana, vyžadovaly rozhodné zdržení se od přijímání v případě závažnějších hříchů. Přesto se dbalo na to, aby lid nebyl vyřazen od přijímání na příliš dlouhou dobu, a proto bývalo praxí zkracovat zadané pokání, co do času a zpřísnovat ho, co do intenzity.³²⁶

U mnichů se očekávala větší častost přijímání. Také časté zpovědi, jež byly součástí mnišské disciplíny, byly jednou z podmínek pravidelné účasti na přijímání sv. eucharistie. Mael Ruain, zakladatel Tallaghtského kláštera, trval na tom, že když někdo z mnichů nemohl v neděli přistoupit k přijímání eucharistie, měl tak učinit následující čtvrtek, protože by jinak „bylo příliš dlouho pro něj čekat bez sv. přijímání až do další neděle“.³²⁷

---

³²⁵ CURRAN, M. Early Irish Monasticism. In *Irish Spirituality*, s. 20.

³²⁶ Při snaze o nalezení vyváženosti mezi přísností a laxností, ustanovil „Druhý synod sv. Patrika“ (konal se pravděpodobně v sedmém století), že po prokázání pokání, má být kající opět přijat k plné účasti na přijímání a zvláště o Velikonoční vigili, protože „ten, kdo nepřijímá v tomto čase, není věřícím.“ Tamtéž.

³²⁷ O'RÍORDÁIN, J. J. *The Music of What Happens*, s. 79.

Podle O'Ríordáina byl v rané irské liturgii dodržován zvyk požívání neposvěcených darů. Ten spočíval v tom, že se po přijetí eucharistického chleba přijal ještě neposvěcený chléb a víno. Toto mělo symbolizovat sjednocení posvátného a světského, Božského a lidského prvku, během slavení sv. tajemství.³²⁸

Nahlédnout do liturgie tohoto období nám může pomoci **Stowe Missal**, datovaný kolem roku 800. Zachycuje liturgii, jež byla užívána v Irsku pravděpodobně v šestém a sedmém století. Rámec této liturgie tvoří římské ordinarium, do kterého byly vkládány mnohé modlitby, čtení, přímluvy a litanie.³²⁹

Pro představu přikládám krátkou ukázkou kajících litaní. Tyto litanie se používaly na začátku mše a měly plnit funkci kajícího obřadu. Charakteristická je pro ně úpornost, naléhavost a mnohočetnost proseb, což je typické pro domácí tradici a velmi odlišné od více strohého římského stylu:

My jsme zhřešili, Ó Pane. My jsme zhřešili.

Zachraň nás od našich hříchů. Zachraň nás!

Ty jsi vedl Noeho přes vlny potopy. Slyš nás.

Ty jsi povolal Jonáše zpět z hlubin slovem: Vysvobod' nás.

Ty jsi vztáhl svou ruku k Petrovi, když se potápěl: Pomoz nám, ó Kriste.

Ó Synu Boží, ty jsi ukázal úžasná díla Boží našim předkům, buď' milostiv nám v našem čase: Vztáhni svou ruku z výšin a vysvobod' nás.

Kriste, slyš nás! Kriste, milostivě nás vyslyš.

Litanie dále pokračovaly vzýváním Krista a svatých.³³⁰ Dalšími typickými domácími prvky jsou kající modlitby a vzpomínky na svaté. Jinak můžeme konstatovat, že v oblasti liturgie, stejně jako i v jiných oblastech života, byli Irové

---

³²⁸ Tento zvyk, jež se dodnes používá v některých ortodoxních církvích, byl podle O'Ríordáina praktikován jak sv. Columbou v šestém, tak Mael Ruainem v osmém století.
O'RÍORDÁIN, J. J. *The Music of What Happens*, s. 79.

³²⁹ Curran se domnívá, že základem irské eucharistie byla liturgie římská, která se dostala do Irska ve své nerozvinuté formě ještě v období počátku křesťanství, snad s Palladiovou misí v pátém století.
CURRAN, M. *Early Irish Monasticism*, s. 19.

³³⁰ O'LOUGHLIN, T. *Celtic Theology*, s. 137.

především eklektici; v jejich liturgických textech proto nacházíme směs různých elementů vzatých z římských, galikánských, španělských a dalších zdrojů.³³¹

Za specifický irský přínos západní liturgii můžeme považovat obřad žehnání velikonočního ohně o vigílii na Bílou sobotu.³³² Podle tradice se tento zvyk odvozoval od sv. Patrika,³³³ historicky ho lze doložit od 7. stol.³³⁴ Do Evropy přinesli tento zvyk irští mniši spolu anglosaskými misionáři.³³⁵

LITURGIE HODIN

V liturgických modlitbách tvořily žalmy důležitý prvek. Žaltář býval označován jako „tři padesátky“ (na trí cócait). Každodenní recitace „tří padesátek“ byla předepsána většinou mnišských řeholí a nacházíme ji i v soukromé zbožné praxi. Také žalm 118, nazývaný **Beati immaculati**, hymnus Hymnum dicat, některé formy vyznávání hříchů a loriky bývaly obvyklými modlitbami v užívání rané irské církve.³³⁶

Kolumbánova „Pravidla mnišského života“ uvádí podrobný návod ohledně dodržování modlitby oficia. Oficium bylo rozděleno do šesti modliteb. Den se započínal s matins, čili ranní modlitbou; následovaly tercie, sexta, nona, jež se konaly během dne, nešpory za soumraku a vigílie o půlnoci. Toto rozdělení je obvyklé a koresponduje se zvyklostmi v kontinentálních kláštorech; to co je u irské klášterní liturgie neobvyklé, je počet nočních modliteb a množství žalmů, které se během těchto modliteb musely přezpívat.

Přesto se formy liturgických modliteb mohly lišit a upravovat podle toho kterého klášteřa. Např. Muirchertach mac Olcobhair, představený z Clonfert, měl ve zvyku recitovat Beati (Ž118) dvanáctkrát namísto sto padesáti žalmů, protože věděl, že bylo

---

³³¹ CURRAN, M. Early Irish Monasticism. In *Irish Spirituality*, s. 19.

³³² Tento obřad nenajdeme v kontinentální liturgických knihách ze stejného období.

³³³ Podle legendy, zapálil sv. Patrik o velkonoční vigílii na vrcholku Slane naproti Hill of Tara velkonoční oheň, a tím rozzuřil krále i druidy, neboť tím porušil králův zákaz.

³³⁴ VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 95.

³³⁵ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 338.

³³⁶ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 90. O lorikách více v emocionální dimenzi.

více mnichů a kajících, kteří spíše znali Beati zpaměti než ostatní žalmy; také zavedl na konci každého Beati modlitbu Magnificat.“³³⁷

POSTOJE POUŽÍVANÉ PŘI MODLITBĚ

Modlitby mnichů, nejčastěji žalmy, bývaly obvykle doprovázeny různými gesty či postoji. Mezi nám známé můžeme uvést úklony, pokleknutí, prostrace a postoje s rozpaženými pažemi ve tvaru kříže, tzv. „křížové vigilie“.

Nejčastějším postojem bylo stání, s úklonami či pokleknutím na konci každého žalmu či modlitby. Praxe se však mohla velmi různit. Např. v učení Máel Ráaina z Tallaght čteme: „Slyšel jsem“, řekl Mael Dithruib, „že Dublinurovým zvykem při držení vigilií je říci sto padesát žalmů ve stoje s úklonou (s pokleknutím) na konci každého žalmu.“ „To není moje doporučení“, řekl Mael Ruain, „ale zpívat každou padesátku sedě a stoje střídavě. Když totiž kdokoliv zůstane sedět déle, usne: a když zůstane stát déle, bude unaven.“³³⁸

Prostrace, čili lehnutí tváří k zemi, byla hojně používána, stejně jako byla a je dodnes používána ve východním mnišství. Někdy je však těžké určit, zda irský výraz *slechtaim*, z latinského *flecto*, vyjadřuje akt prostrace v plné šíři nebo zda znamená pokleknutí na jedno či dvě kolena. Podle Tirechána³³⁹ byl to sv. Patrik, kdo zavedl tuto praxi. Při jedné příležitosti se totiž postil po tři dny a tři noci, kdy za soustavného klečení či prostrace odříkal kolem stovky modliteb.³⁴⁰

Tato praxe, běžná v raném Irsku, byla irskými mnichy a misionáři přinesena a praktikována také při jejich poutích na kontinentě. Jejich současníci si toho povšimli a někteří zaznamenali tyto pro ně nebývalé zvyklosti. Např. Wlahfrid Strabo, opat z Reichenau, napsal k roku 841: „Zatímco celá církev dodržuje praxi poklekání, ještě více muži irské národnosti (Scotorum natio) kladou důraz na zachovávání této praxe;

---

³³⁷ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 91. Žalm 118. byl v raně irské církvi velmi populární a mezi žalmy měl evidentně prominentní postavení.

³³⁸ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 91

³³⁹ Tirechán byl pisatelem jedné legendy o sv.Patrikovi; psal v sedmém století.

³⁴⁰ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 91.

mnozí z nich - někteří více, někteří méně, zachovávají praxi poklekání během dne nebo noci a tato jsou fixní a sčítají se. Jsou stálí v tomto cvičení ohýbání kolen, a to ne pouze z důvodu oplakávání svých minulých hříchů, ale také jako provádění své denní pobožnosti.³⁴¹

Kromě těchto obvyklých, i když v neúměrné míře praktikovaných postojů, používali irští mniši také zvyk modlit se s pažemi roztaženými do tvaru kříže. Pro tento postoj existuje dokonce zvláštní výraz *crossfigell*, což znamená „křížová vigilie“ nebo také „modlitba kříže“. Tento postoj byl praktikován buď v rámci obvyklé soukromé pobožnosti nebo jako součást pokání.³⁴²

Myšlenka „křížových vigilí“ vznikla pravděpodobně na základě starozákonního záznamu o Mojžíšově modlitbě s rukama roztaženýma na hoře nad bitvou, kterou vedli Izraelité s Amalekem.³⁴³ Tato myšlenka byla kombinována s myšlenkou na ukřížovaného Krista. Výraz „ukřížovat někoho“, jenž se objevuje v některých irských hagiografiích, odkazuje zřejmě rovněž na tuto modlitební praxi.

Z rané irské církve se nám dochoval záznam o praktikování jednoho dalšího zvláštního modlitebního rituálu, jenž nám může poněkud připomínat jogínská cvičení. Tento rituál se nazýval „Svatyně zbožnosti“ a používali ho v devátém století mniši z reformního hnutí Céili Dé. Rituál byl prováděn takto:

Člověk se obrátil tváří k východu a odříkal Otčenáš; poté „Bože, na pomoc mi pospěš“ s oběma rukama nataženýma k nebi. Na to udělal pravou rukou znamení kříže směrem k východu; stejný rituál předvedl směrem ke všem světovým stranám, poté v úkloně směrem k zemi a nakonec obrácen proti nebi.³⁴⁴

---

³⁴¹ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 92.

³⁴² „Křížové vigilie“ bývaly prováděny obvykle ve stoje, ale někdy se také, zřejmě z kajících důvodů, prováděly vleže, což bylo paradoxně jednodušší.

³⁴³ Důkazem toho je také popis, který používá Vise sv. Adamnána pro Mojžíšův postoj během bitvy; ten je označen jako „křížová vigilie“.

³⁴⁴ O'FIANNACHTA, P. *The Spirituality of the Céili Dé*. In *Irish Spirituality*, s. 29.

Tento rituál, jenž vycházel z konceptu šesti světových stran, byl zřejmě určitou reminiscencí na staré pohanské rituály používané starověkými Kelty.³⁴⁵

ŽEHNÁNÍ A KŘÍŽOVÁNÍ

„Znamenání se křížem byla nejbezprostřednější možnost, jak požádat o Boží ochranu“³⁴⁶ Tato myšlenka byla zřejmě blízká lidem raného středověku, nehledě na to, šlo-li o mnichy nebo laiky. Lidé dělali znamení kříže i nad tou nejobyčejnější činností během dne, aby zahnali zlo a poručili sebe i svou práci Bohu. „Bylo to velice přirozené u lidí, kteří žili ve světě vyvolávajícím pocit, že síly světla i tmy jsou vždy na dosah ruky...Protože nebezpečí_a nejistota byly všudypřítomné skutečnosti, byla stejně důležitá Boží ochrana.“³⁴⁷

O sv. Columbovi se říkalo, že často žehnal předměty, které mu lidé přinesli; většinou šlo o předměty běžné potřeby. Příhoda z jeho života popsaná sv. Adomnánem vypráví o tom, že jednou, když byl zabrán do opisování, požehnal nevědomky čísi nůž. Později si uvědomil co udělal, a proto vnesl prosbu k Bohu, aby tento nůž nikdy nikomu neublížil.³⁴⁸

Zvyk žehnání popsany v této legendě potvrzuje také Řehole sv. Kolumbána. Ta požaduje po mniších, aby používali žehnání nad věcmi denní potřeby: např. nad lžícemi, nad lampami, když je budou rozžítat, při zahajování práce nebo když budou někam vcházet a vycházet.³⁴⁹ Tento zvyk zaznamenali i současníci irských mnichů na kontinentě, jež ho chápali jako určitou výstřednost a extravaganci.³⁵⁰ Faktem je, že

---

³⁴⁵ Podle tohoto konceptu se Bůh ve své kreativní energii pohybuje v šesti směrech, což vyplývá z některých dalších raně irských textů, jako je např. „Pancíř sv. Patrika“. Tato Boží energie obklopuje osobu ze všech stran – severu a jihu, východu a západu, shora i zdola. Více k tomuto konceptu viz Emocionální dimenze. O'DUINN, S. *Where Three Streams Meet; Celtic Spirituality*, s. 78.

³⁴⁶ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 110.

³⁴⁷ Tamtéž.

³⁴⁸ To se údajně naplnilo a majitel nože s ním nemohl porazit svůj dobytek, neboť nůž následoval světcův příkaz. PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae: volume one*, s. 185.

³⁴⁹ O'RÍORDÁIN, J. J. *Irish Catholic Spirituality*, s. 36.

³⁵⁰ Na koncilu v Macon roku 627, byla vznesena obžaloba jistým Agrestiem proti Kolumbánovým učedníkům, kteří byli obviněny z příliš častého dělání znamení kříže nad věcmi denní potřeby a z vyslovování příliš mnoha požehnání při vstupování a opouštění různých míst. GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 338

časté a opakované žehnání mohlo v některých případech sklouzávat k užívání podobnému magickým praktikám. A je možné, že irští mniši měli se svým keltským magickým dědictvím k takovému počínání zvláštní sklon.³⁵¹

III. ASKETISMUS

V rané irské církvi nenajdeme mučednictví v literárním slova smyslu, alespoň ne v nejranějším období před příchodem Vikingů. Snad právě proto byly tak přesvědčivě přijaty jiné formy mučednictví ve formě askeze. Asketismus měl zřejmě silnou přitažlivost pro zanícený keltský temperament a je jednou z nejtypičtějších známek rané irské církve. Základním umrtvováním pro mnichy byla práce. Dále časté a přísné půsty; různě náročné a namáhavé postoje při modlitbách či umrtvování ve studené vodě.

STRAVA A PŮSTY

Klášterní strava bývala neobyčejně prostá a strohá. Pravidlem bylo, že se mniši zdržovali masitého jídla. Převážnou část stravy tvořila zelenina s chlebem, vejci a někdy rybami. K pití se používala voda, mléko nebo syrovátka. O svátcích se však dělaly úlevy a k pití bylo povoleno pivo či víno. Stejně platilo o masu, zvláště o slavnostech nebo při návštěvách vzácných hostů.

Sv. Kolumbán napsal ve svých mnišských pravidlech, že stejně „jako je třeba modlit se denně, je třeba i postit se denně“.³⁵² Retramnus, mnich z Corbie, poznamenal ve svém pojednání *Contra Graecorum opposita*, že „mezi Scotti, kteří žijí na ostrově Gubernia (rozuměj Iry), je zvyklostí v kláštorech postit se každý den

---

³⁵¹ Dodnes jsou v Irsku populární požehnání pro různé příležitosti. Tato drobná požehnání, vztahující se k nejběžnějším lidským činnostem, měla zajistit úspěch a štěstí.

³⁵² GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 97.

kromě neděle a svátků takovým způsobem, že žádné tělesné občerstvení nemá být pozřeno před nonou (15 hod) v létě a večerními chválami (18 hod) v zimě.“³⁵³

Kromě těchto každodenních půstů byly během roku drženy tři veliké - čtyřicetidenní posty: Jde o Eliášův půst v období adventu, Ježíšův půst v běžném postním období před Velikonocemi a Mojžíšův půst, který následoval po Svatodušních svátcích.³⁵⁴

Středa a pátek byly v rámci staré křesťanské tradice považovány za postní dny a půst o těchto dnech byl v Irsku dodržován dokonce i mimo kláštery. Uvedení této zvyklosti se podle tradice přičítá sv. Patrikovi. Přestože pro tento názor neexistují formální důkazy, mnohá fakta by tomu mohla nasvědčovat.³⁵⁵ *Superpositio* je termín, který byl používán pro dodržování vícedenních – dvou, tří až čtyř denních postů.³⁵⁶

ASKETICKÉ PRAKTIKY SPOJENÉ S MODLITBOU

V oddíle o liturgii jsem se zmínila o různých postojích, které byly praktikovány irskými mnichy během modliteb. Četnost a důkladnost těchto postojů, zvláště úklon a pokleknutí během modlitby, byly velmi častým způsobem umrtvování. Např. o jednom poustevníkovi z Clonard se říkalo, že činil sedm set poklon za den. Vůči takovým praktikám se ohradil i jinak přísný představený z Tallaght, Máel Rúain: „Mé slovo k tomu“, řekl, „že přijde čas před jeho smrtí, kdy nebude schopný ani jediné poklony“. To se také stalo.³⁵⁷

Dalším způsobem umrtvování byly dlouho držené „křížové vigilie“. Podle jistého penitenciáře, „křížová vigilie“ měla být držena na konci každé stovky žalmů, ale měla trvat jen tak dlouho „dokud nezačne být cítit únava“. Při závažnějších proviněních

---

³⁵³ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 97.

³⁵⁴ PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae*, s. 120.

³⁵⁵ V Irsku měla tato tradice velmi starý původ, budeme-li usuzovat z názvů, které se dochovaly ve staré irštině pro pátek a středu. Středa se nazývala cétaín, neboli „první půst“ a pátek oín diden, neboli „poslední půst“, „den posledního postu“. Toto označení se objevuje v irském glosu z osmého století. GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 97.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 97.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 92.

však byla tato doba prodloužena na dvojnásobné až čtyřnásobné recitování žalmu *Beati immaculati*, bez „spuštění rukou“. V jiném případě se mluví o době recitování padesáti žalmů, po kteroužto dobu kající „nesmí dovolit svým rukám, aby se dotkly jeho boků“; také „nesměla být používána podpora“.³⁵⁸

Pisatelé hagiografií zaznamenali v životopisech světců mnohé příklady modlitby s postojem ve tvaru kříže.³⁵⁹ Jedna příhoda vypráví o svatém Finnianu z Clonard, který poslal svého žáka biskupa Senacha, aby zjistil, co dělají lidé z jeho školy. Senach zjistil o původních Finnianových žácích různé, vesměs dobré věci. Jeden z nich, Colomb, byl nalezen s rukama roztaženými a s myslí ponořenou v kontemplaci a ptáci odpočívaly na jeho rukách a hlavě. Když to bylo sděleno Finnianovi, ten odpověděl: „Ruce tohoto muže mi podávají přijímání a budou obětovat v mých posledních dnech.“³⁶⁰

Když odhlédneme od historické nevěrohodnosti a poezie takovýchto příběhů, objevíme v nich sdělení toho, co bylo v dobových představách považováno za známku svatosti a dokonalosti: asketismus vyhnaný až do extrému.

UMRTVOVÁNÍ V CHLADNÉ VODĚ

Další zvláštní formou umrtvování bylo ponoření do potoka nebo vodní nádrže a setrvání v ní po delší nebo kratší dobu, za současného recitování žalmů nebo jiných modliteb. Podle gaelského hymnu ke cti sv. Patrika, připisovaného Fiaccovi, „ledová voda neodradila Patrika od strávení noci ve vodní nádrži“.³⁶¹ O stejné praxi se zmiňují i Patrikovy další životopisy. Přestože se můžeme domnívat, že šlo o invenci autorů z pozdějšího období, tyto poznámky dokládají módní představy hagiografů sedmého a následujících staletí.

---

³⁵⁸ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s.94.

³⁵⁹ Již jsem se zmínila o legendě o sv. Kevinovi, který údajně držel tak dlouho „křížovou vigilií“, že si mezitím kos vystavěl v jeho ruce hnízdo, snesl vejce a vyvedl z něho mladé.

³⁶⁰ Tamtéž; GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 94.

³⁶¹ Tamtéž, s. 95.

O značném počtu irských, skotských a velšských světců se nám dochovaly záznamy, že praktikovali asketické ponořování, spojené s modlitbou, většinou během noci: „O Sv. Iltudovi se říkalo, že horlivě bděl a postil se a bez ustání se modlil;“ a také „uprostřed noci před jitřními chválami se koupával ve studené vodě a setrval v ní tak dlouho, co by třikrát předříkal modlitbu Páně.“³⁶²

Také někteří anglosaští světcí sedmého a osmého století, kteří tuto praxi zřejmě přejali od Irů, praktikovali noční modlitby stojíce ve vodě, či přímo chladném Severním moři. Mezi nejznámější z nich patří sv. Cuthbert z Lindisfarne, Drithelm z Melrose, nebo Wilfried Aldhelm.³⁶³

Jeden z rituálů, který musel každý poutník v „Očistci sv. Patrika“ podstoupit a jenž byl povinnou součástí této pouti až do sedmnáctého století, bylo ponoření nahého kajícíka v jezeře, a to i během zimních měsíců. Dnes už tato praxe není součástí výše zmiňované poutě, i když i tak je přísná dostatečně.³⁶⁴

Veškerá asketická praxe a umrtvování, stejně jako časté a opakované úklony, bývaly odloženy během období mezi „dvěma Vánocemi“ (od svátku Vánoc do svátku Zjevení Páně) a mezi „dvěma Velikonocemi“ (od svátku Velikonoc až do následující neděle).³⁶⁵ Na závěr nezbyvá než konstatovat, že jsem zdaleka nevyčerpala všechny asketické praktiky irských „světců“, neboť, alespoň podle legend soudě, jich bylo mnoho, byly praktikovány s horlivostí a rozvíjeny s vynalézavostí.

---

³⁶² DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 37.

³⁶³ Během středověku se tento druh umrtvování objevuje v životopisech světců celkem často; v nich však bývala motivem snaha po ovládnutí tělesných žádostí; tento motiv se u keltských světců nevyskytuje. Zde bylo motivem asketické cvičení, které zároveň mělo podpořit sílu vykonávané modlitby. Podobné praktiky se také používaly jako pokání za velké prohřešky.

³⁶⁴ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 96. O pouti nazývané „Očistec sv. Patrika“ se zmíním více v další části této kapitoly.

³⁶⁵ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 94.

IV. POUTNICTVÍ

Jedním z typických znaků keltsko-křesťanské spirituality, jež spojuje lidovou předkřesťanskou tradici s mnišským duchem asketizmu, je fenomén poutnictví. Ten se projevoval v různých formách po celá staletí a je dodnes v Irsku velmi živým projevem náboženského života.

OČISTEC SV. PATRIKA – LOUGH DERG

Snad nejznámějším a dodnes hojně navštěvovaným poutním místem Irska s dlouhou tradicí je ostrov Station Island, uprostřed jezera Lough Derg, v hrabství Donegal. Toto místo bylo od nepaměti spojováno se sv. Patrikem,³⁶⁶ má dlouhou tradici³⁶⁷ a ve 12. století se o Lough Dergu mluví jako o vyhlášeném a i v Evropě známém cíli poutníků.³⁶⁸

Název užívaný pro označení této pouti je „Očistec sv. Patrika“, v angličtině „St. Patrick’s Purgatory“. Pout’ měla výrazně kající charakter a zahrnovala velmi přísná pravidla. Byla chápána především jako duchovní očista na konci života a příprava na přechod do věčnosti. Zřejmě ji absolvovali také lidé, kteří se dopustili zvláště těžkých prohřešků.

Pout’ trvala tři až pět dní (ve středověku snad dokonce patnáct), byla provázena postem a množstvím přesně předepsaných modliteb. Mimo to byla a dodnes je součástí poutě celonoční vigilie (poutník musí zůstat bez spánku 24 hodin). Tato vigilie byla spojená s rozjímáním nad vlastní hříšností a po ní měla následovat důkladná zpověď ve svátosti smíření.

Po celou dobu poutě (3 a více dnů) se kající postil; i dnes je v rámci poutě povolen pouze jeden kousek chleba za celý den. Kromě toho absolvuje poutník celý

---

³⁶⁶ Je pravděpodobné, že sv. Patrik skutečně v těchto místech, ať už přímo na ostrově, nebo v blízkosti jezera, trávil období na modlitbách a v pokání. Před jeho příchodem mohlo být toto místo spojeno s pohanskou svatyní. O’RÍORDÁÍN, J.J. *Irish Catholic Spirituality. Celtic and Roman*, s. 57.

³⁶⁷ Místo bylo užíváno od 6. století pro duchovní cvičení mnichů z nedalekého kláštera.

³⁶⁸ Nejranější psané záznamy o „Očistci sv. Patrika“ máme od Henryho z Sltrey, anglického benediktýna, z roku 1152. O’RÍORDÁÍN, J.J. *Irish Catholic Spirituality. Celtic and Roman*, s. 58.

pobyt na ostrově bos. Ve středověku bylo součástí poutě také ponořování do chladného jezera, jakožto projev pokání a snad také připomínka křtu.³⁶⁹

V rámci předepsaných modliteb bylo nutné absolvovat tzv. „zastavení“.

Šlo o kombinaci modlitby a pohybu, které se uskutečňovaly u tzv. „loží světců“.³⁷⁰

U těchto „loží“ se poutníci v kleče modlí předepsané modlitby a obchází je *deiseal*.³⁷¹

Celkem musel poutník projít během tří dnů devět „zastavení“.³⁷² Jedním ze zastavení během poutě je modlitba před křížem, kdy dotyčný obnovuje svoje křestní závazky a odříká se „těla, světa i ďábla“.

Ve středověku byla součástí poutě také návštěva „jeskyně“.³⁷³ Říkalo se, že kající, který se rozhodl v této jeskyni strávit noc, se musel během ní setkat s nejrůznějšími bytostmi z onoho světa (podsvětí). Byla to strašidelná zkušenost, a z tohoto důvodu nebyla návštěva jeskyně příliš doporučována. Při vytrvalém zájmu, platila pro uskutečnění přísná pravidla.³⁷⁴

Zajímavé je, že v určité zmírněné podobě probíhají tyto poutě v Irsku dodnes. Trvají tři dny a konají se pouze během letních měsíců – od května do září. Navzdory stále velké přísnosti je o ně veliký zájem a lidé přicházejí v každém věku, aby absolvovali tuto pouť, někdy i vícekrát za život. Zdá se, že tato asketická náboženská zkušenost, kterou člověk doslova „zažije na svém těle“, se stává dobrou alternativou, ke konzumním nabídkám doby a pomáhá lidem vykročit alespoň na krátké období z jejich každodennosti.³⁷⁵

---

³⁶⁹ GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands*, s. 96.

³⁷⁰ Na ostrově se nachází šest těchto loží, zasvěcených jednotlivým, zejména irským, světcům. Ve skutečnosti jde o pozůstatky kamenných mnišských cel z 9. stol.

³⁷¹ podle směru slunce.

³⁷² Ve starším období měla pouť trvat devět dní; zdá se proto, že tento počet dobře zapadá do počtu zastavení, pokud se každý den mělo uskutečnit jedno.

³⁷³ Údajně mělo jít o jeskyni, kde se sv. Patrik postil a modlil.

O RÍORDÁÍN, J.J. *Irish Catholic Spirituality. Celtic and Roman*, s. 58.

³⁷⁴ Tato praxe, po dnešního člověka možná poněkud nepochopitelná, rezonovala zřejmě s dobovými trendy: otázka pokání, zavržení a nebo spásy byla stěžejní pro lidi raného středověku. Příběhy a vize z posmrtného života, jež byli v té době populární i v literární podobě, měli zřejmě lidem přiblížit a připomenout potřebu včasného pokání.

³⁷⁵ Pro tuto kapitolu jsem čerpala, neuvádím-li jinak, z knihy: MC GUINNESS, J. *Sain Patrick's Purgatory: Lough Derg*. Dublin: The Columba Press, 2000.

CROAGH PATRICK

Dalším známým, svým původem starodávným a svou současností populárním poutním místem, je hora Croagh Patrick (764m n.m), při západním pobřeží Irska, poblíže města Westport. Podle legendy je to hora, kde se sv. Patrik postil čtyřicet dní, a kde byl napadán hejny černých ptáků – démonů. Na konci tohoto postu prý také vypudil všechny hady z Irska. Tato legenda je zřejmě dědictvím lidovým, dodnes se však na posvátnou horu konají poutě ve velikém počtu, vždy poslední neděli v červenci.³⁷⁶

K vrcholu vede několik cest a při některých z nich se zachovali kostely a kláštery z období středověku; ty pravděpodobně sloužily jako ubytovny pro poutníky. To dosvědčuje velikou popularitu této pouti a její dlouhou tradici. Předpokládá se, že křesťanská pout' na Croagh Patrick nahradila původně starší pohanský svátek Lughnasu.

Během výstupu na horu, jež často probíhá bosky, dodržují někteří poutníci zastavení u tzv. „loží svatých“, jež jsou představovány mohylami z kamení. Poutníci se u těchto mohyl modlí (např. 7 otčenášů, 7 zdrávasů a Věřím) a obchází je, (většinou sedmkrát), podle směru slunce čili *deiseal*. Tato zastavení jsou během výstupu na vrchol tři a váže se k nim přesný návod, jak mají být absolvována.

Rituály a modlitby používané při výstupu na Croagh Patrick byly zřejmě udržovány a předávány po staletí. Odborník na keltskou spiritualitu Sean O'Duinn považuje tuto pout' za jednu z nejdůležitějších v rámci „keltské zbožnosti“. Poutníci se připojují k tisícům dalších v modlitbě a askezi. Tyto pak používají „jako zbraň proti zlému na místě, kde sám velký hrdina sv. Patrik byl konfrontován s mocnostmi zla a zvítězil nad nimi.“³⁷⁷

---

³⁷⁶ Odhaduje se, že se pouti každoročně zúčastní asi 25 000 – 30 000 lidí, jak z Irska, tak jiných evropských zemí; podle: <http://www.croagh-patrick.com/history.html>.

³⁷⁷ O'DUINN, S. *Where Three Streams Meet*, s. 311.

7) UMĚLECKÁ DIMENZE

Podstatu umělecké dimenze v keltské tradici vystihuje velmi dobře Richardson, když říká: „Náboženství a umění bylo nerozlučně spojeno v kultuře keltského lidu. Ať už v pohanském nebo v křesťanském období, Keltové vyjadřovali svou víru v nadpřirozeno skrze umění.“³⁷⁸

Keltské umění si uchovalo svoje umělecké myšlení a dekorační vzory ze starověku. Když se setkalo s křesťanstvím, dalo se mu plně do služeb a jeho poselství vyjádřilo svými vlastními uměleckými prostředky. Byla pro něj typická jak určitá tajemnost, tak dokonalost a vysoká úroveň zpracování. Největšího rozvoje dosáhlo umění v Irsku v osmém století, a proto je toto nazýváno „zlatým věkem“ irského umění. Z tohoto období pochází nejlepší díla v oblasti kovotepectví a iluminace.

Deváté století spojené s vikingskými nájezdy znamenalo ránu pro umělce a řemeslníky. Kováři a pisatelé, obojí vysoce ceněni, museli čelit barbarskému ničení svých vzácných děl. Desáté století znamenalo úpadek těchto forem umění, jež byly předtím na vysoké úrovni. Většího prostoru se dostalo kameníkům, kteří se jali vytvářet známé keltské kříže. Tyto přetrvaly věky a staly se snad proto nejtypičtějšími ukázkami keltsko-křesťanského umění.

Pozornost si zaslouží také církevní architektura, jež se uplatnila především u klášterních staveb, kostelů a vysokých kruhových věží.

I. PŮVOD A ZÁKLADNÍ PRINCIPY KELTSKÉHO UMĚNÍ

Už od období starověku bylo keltské umění orientováno abstraktním směrem a nemělo zájem na realismu svého zpracování. Keltští umělci rozvinuli svoje vlastní metody dekorace, jež byly postaveny na semi-geometrických principech. Používali mřížování a kroužení, z nichž vznikly propojené vzory zákrut vytvářející dojem

---

³⁷⁸ RICHARDSON, H. Celtic Art. . In *An Introduction to Celtic Christianity*, s. 359

života a pohybu. Tak vzniklo lineární umění, s přísnou konstrukcí a plynoucím efektem.³⁷⁹

Toto umění je charakteristické úžasně volným a nevázaným použitím lineárních ornamentů, které je však těžké uchopit. Je pro ně charakteristická práce s elusí, jež balancuje na pomezí abstraktního s konkrétním. Typická je dvojznačnost, motivy mohou být interpretovány více různými způsoby, mění se a mizí, aby se zase objevily a v tom právě spočívá jejich bohatství.³⁸⁰

Tento keltský umělecký styl, typický pro umění laténské, zůstal v základě nezměněn až do období středověku. Zřejmě natolik odpovídal temperamentu a pohledu keltské společnosti, že uspokojoval široký všeobecný vkus.³⁸¹

Po konverzi ke křesťanství bylo keltské umění vynalézavě reinterpretováno a se zápallem použito pro potřeby církve. Kláštery se staly centry a dějišti keltsko-křesťanské kultury. Zde vytvářené umění mělo za účel podporovat modlitbu a kontemplaci a celé toto období je spojeno s hlubokou spiritualitou.³⁸²

II. KOVOTEPECTVÍ A ILUMINACE

Už od starověku zdokonalovaná zručnost v kovotepectví se dala po konverzi ke křesťanství plně do církevních služeb. Od šestého století dochází v Irsku k rozkvětu práce s kovem, jež se zaměřila na výrobu vzácných bohoslužebných nádob a relikviářů. Liturgické nádoby nalezené v Irsku patří mezi nejlepší díla svého druhu. Patří mezi ně stříbrný kalich z Ardagh z počátku 8. století a kalich z Derrynavlan, pocházející z přelomu 8/9. století.

Tyto kalichy mají spíše robustní tvar, jež je typický pouze pro Irsko, technicky však jsou dokonale zpracovány. Mají dvě ucha a připomínají svým tvarem byzantské modely. Podle historika Gaugauda měl tvar těchto bohoslužebných nádob reflektovat

---

³⁷⁹ RICHARDSON, H. *Celtic Art*, s. 368.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 372.

³⁸¹ Tamtéž, s. 369.

³⁸² Tamtéž, s. 373.

Kristův kalich použitý při Poslední večeři.³⁸³ Kalich z Ardagh je dnes možno vidět v Národním muzeu v Dublinu.³⁸⁴

Jako zcela nový druh umění se v období 6. - 8. stol. objevuje práce s iluminací vzácných knih. Umělci se zde inspirovali povětšinou z práce a motivů kovotepců a transponovali je do maleb. Tyto knihy, extravagantní ve svém uměleckém záměru a bohatě zdobené skoro mikroskopickými detaily, nemají jinde v Evropě obdobu a srovnání. Nadšení a neuvěřitelné umění pisatelů a umělců, podílejících se na jejich výzdobě, zrcadlilo víru a úctu k Písmu, jakožto slovu Božímu.³⁸⁵

Úcta k Písmu je nejlépe zřejmá na velkolepých opisech částí Bible, které se nám dochovaly: Cathach, Kniha z Durrow, Evangeliář z Lindisfarne a nejznámější Kniha z Kellsu. Tato úcta se plně projevuje i v použitých technikách, které jako by měly podtrhnout sdělované mystérium. Alice Curtaýne píše o Knize z Kellsu:

„Velká písmena jsou ztracena v takovém bohatství ozdob, že už nejsou čitelná; jejich identitu lze rozpoznat až na základě následujícího textu. Tato tajemnost měla být používána úmyslně, jako druh ochrany proti profánnosti. Velká písmena jsou ve skutečnosti používána jako mřížka před oltářem, druh symbolické zarážky vložené mezi vnitřní mystérium obětního místa a zástupu, který stál vně tohoto prostoru. Velká písmena jsou svědectvím tendence k mystifikaci, která je tak dobře známým rysem keltského myšlení – tendence všudypřítomná v tomto celkově mysteriózním umění.“³⁸⁶

Kniha z Kellsu, pochází z konce 8. století a je nejznámější iluminovanou knihou raně křesťanského Irsku. Obsahuje všechny čtyři evangelia a je nejznámějším a pravděpodobně také nejvzácnějším příkladem iluminační zručnosti irských mnichů. Má tři sta čtyřicet stran a každá strana je nějak barevně vyzdobena. Některé z těchto

---

³⁸³ Tento kalich údajně viděl galský biskup Arculf, který navštívil v 7. století Jeruzalém a popsal ho sv. Adomnánovi z Iony. VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 98

³⁸⁴ Tamtéž.

³⁸⁵ RICHARDSON, H. *Celtic Art*. In *An Introduction to Celtic Christianity*, s. 381.

³⁸⁶ O'RIORDÁIN, J.J. *Irish Catholic Spirituality*, s. 38 -39.

nádherných iluminací jsou přes celou stránku. Kniha z Kellsu se dnes nachází, spolu s knihou z Durrow (polovina 7. stol.), v knihovně Trinity College v Dublinu.³⁸⁷

Velšský cestovatel a kronikář z 12. století Giraldus Cambrensis spatřil roku 1185 v Kildare knihu, o které se předpokládá, že byla právě Evangeliářem z Kellsu. „Podívej se povrchně“, říká, „a mineš ho, unikne ti; podívej se pečlivěji, a on pronikne do tvého srdce“. „Objevíš spletité tvary, tak jemné a propracované, tak přesné a hutné, tak plné uzlíků a spojení, v barvách tak zářivých a živých, že bys řekl, že to byla práce andělů, a ne lidí... Co se mne týče, čím častěji tu knihu vidím a čím pečlivěji ji studuji, tím více mne jímá stále nový úžas a vidím víc a více divů...“³⁸⁸

MOTIVY POUŽÍVANÉ K DEKORACI

Proplétání a křížení jsou nejcharakterističtějšími motivy v keltské dekoraci. Irští umělci dosáhli v této oblasti skutečného mistrovství. Harmonie a pečlivost, s níž propracovali komplikované obrazce, bez toho, abychom v nich zaznamenali jakoukoliv chybu nebo zmatení, jsou vskutku neuvěřitelné. Nehledě na to, zda umělec pracoval s kamenem, kovem či maloval na pergamen, vždy vidíme precizní práci plnou plodné vynalézavosti a trpělivosti, s níž bylo dílo tvořeno.³⁸⁹

Záliba a umění v křížení čar byly natolik rozvinuty, že jsou často používány i pro vyobrazení živých bytostí: Jejich ruce, nohy, vlasy, brady apod. bývají splétány dohromady, aby tak vytvořily zajímavěji propracovaný obrazec. Časté je také proplétání některých zvířat, jako ptáků, labutí, čápů, kormoránů či hadů.

Scény ze zvířecího světa mají povětšinou ilustrativní funkci pro čtenáře. Mezi těmito zvířaty vynikají ptáci, konkrétně střízlík. Ten má symbolizovat Kristovu duši. Na některých z vysokých kamenných křížů se objevuje ve scéně u Kristova hrobu,

---

³⁸⁷ VOPATRŇY, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 98.

³⁸⁸ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý; znovuobjevení keltské tradice*, s. 10

³⁸⁹ John Westwood, který se věnoval studiu irských a anglosaských manuskriptů, se rozhodl spočítat počet křížení na malém poli jedné strany „Knihy z Armagh“. Na políčku zhruba 2x1,5 cm napočítal sto padesát osm křížení. □ Není proto divu, že podle tradice byla tato práce „dílem andělů a ne lidí“.

jak vstupuje do úst mrtvého Krista a vrací mu život. To zřejmě rezonuje se starou tradicí spojující ptáky s dušemi lidí.³⁹⁰

Slabým bodem keltského umění je znázorňování živých bytostí, zvláště lidí. Disproporce, jsou zde někdy tak výrazné, že postavy připomínají karikatury a někdy se lze domnívat, že to možná také bylo malířovým úmyslem. Zajímavé je, že Keltové téměř nepoužívali ve své dekoraci rostlinných motivů.³⁹¹

S nástupem křesťanství se do keltského zobrazování dostávají biblické motivy. Ty se uplatní později zvláště na kamenných křížích, jež se začaly stavět v 8. a 9. století.

III. KŘÍŽ A JEHO MÍSTO V KELTSKÉ CÍRKVI

V raném Irsku bývalo obvyklé, že poblíž každého kostela stával kříž. Stavění kamenných zdobených křížů se rozšířilo především v období osmého až desátého století. V Irsku se jich dodnes zachovalo kolem šedesáti až sedmdesáti.³⁹² Původně se pravděpodobně vztyčovaly dřevěné procesní kříže, jež byly v osmém století nahrazeny kamennými.³⁹³

Základním významem starých irských kamenných křížů byla pomoc a ochrana Boží proti silám zla.³⁹⁴ Kromě toho byly kamenné kříže místem setkávání celé komunity a modlitby. Z mnišských řeholí víme, že se část officia odehrával u těchto venkovních křížů. Podle synodu sv. Patrika měl klérus kostelním zvonem ráno a večer shromažďovat lid k modlitbě, takže tato bohoslužba hodin zjevně nebyla určena pouze samotným mnichům.³⁹⁵ Řehole sv. Alibe z 8. století zase zmiňuje, že při shromážděních u kříže mniši z klášterní komunity veřejně vyznávali své hříchy.³⁹⁶

---

³⁹⁰ RICHARDSON, H. Celtic Art. . In *An Introduction to Celtic Christianity*, s. 384.

³⁹¹ Tamtéž, s. 378.

³⁹² DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 102.

³⁹³ Výška těchto křížů bývala čtyři až pět metrů, někdy dokonce i vyšší.

³⁹⁴ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 110.

³⁹⁵ Tamtéž, s. 102.

³⁹⁶ Tamtéž.

KELTSKÉ KŘÍŽE – UMĚLECKÝ POPIS

Základní tvar každého kříže je prostý: základna ve tvaru pyramidy nese břevno čtyřúhelníkového průřezu, ramena kříže jsou propojena kolem nebo kruhem.

Dekorace nejstarších křížů byla abstraktní – propletence, spirály a jemně síťované ornamenty. Umělci se inspirovali pravděpodobně ze vzorů používaných v kovotepectví, jež v osmém století bylo v rozkvětu. Pozdější kříže jsou odlišné, pokryty propracovanými a složitě rytými panely, znázorňující výjevy z dějin spásy.

Častými motivy jsou např.: Adam a Eva, Noe, Izákova oběť, Daniel v jámě lvové, tři mládenci v ohnivě peci a pod. Z novozákonních motivů se vyskytuje například útěk do Egypta, který rozvíjí téma pouště nebo nasycení pěti tisíců.³⁹⁷ Časté jsou také scény ze života egyptských poustevníků - sv. Antonína a sv. Pavla z Théb.³⁹⁸

Scéna ukřižování vyvolává především dojem velkého utrpení, ale občas se objevuje i Kristus v dlouhé říze, což činí trpícího a umírajícího Krista zároveň vzkříšeným a oslaveným. Vypovídá to o keltské schopnosti vydržet napětí ve scéně plné paradoxů, v níž jsou život a smrt svedené dohromady. Skrze vnější skutečnost tu prosvítá skutečnost vnitřní, skrytá a snad o to „skutečnější“.

Jedním z nejznámějších a nejpropracovanějších ostrovních křížů je Biblický kříž v Clonmacnoise a Kříž opata Muiredacha v Monasterboice. Oba znázorňují na západní straně ukřižování a na východní scénu posledního soudu. Pod nimi následují další scény, jež zahrnují ve zkratce podstatné momenty dějin spásy, a to jak zákona Starého, tak Nového. Můžeme tedy s trochou nadsázky říci, že to, co vidíme na vysokých kamenných křížích, je teologie vepsaná do kamene, jež byla tímto způsobem zpřístupňována prostým negramotným lidem.³⁹⁹

---

³⁹⁷ Toto je znázorněno symbolicky uměleckým zaranžováním pěti chlebů a dvou ryb. Podrobnější studii ryb zjistíme, že jde o egyptské cichlidy, okrasné ryby elegantních okrouhlých tvarů, které se v západních mořích vůbec nevyskytují. Můžeme tu vnímat koptské vlivy, jež se dostaly do Irska spolu s poustevnickou tradicí. DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 105.

³⁹⁸ Oba byli považováni za vzor mnišského života.

³⁹⁹ KEALLY, S. P. *An Irish Theology. Soundings in Irish Spirituality*, s. 8.

OTÁZKA PŮVODU KELTSKÉHO KŘÍŽE

Existuje mnoho dohadů o původu keltských křížů. Někteří vědci se domnívají, že zde může jít o inspiraci koptskými kříži, jež kombinovaly starý egyptský symbol života *ankh* s křesťanským křížem. Další vidí v ostrovních křížích vliv slunečního kultu z doby bronzové, kdy disk byl symbolem pro slunce.⁴⁰⁰ Keltský kříž by tak mohl znázorňovat unikátní propojenost křesťanství s pohanstvím; pohanství je zde jakoby integrováno do křesťanství a vykoupeno znamením kříže.

Kruh může podle některých interpretů znamenat také svět – universum – stvoření. V tomto případě by šlo na keltských křížích o symbolické propojení událostí stvoření s vykoupením. Slovo, jež stvořilo svět, se stalo Slovem vtěleným, vykupujícím svět ze záhuby.⁴⁰¹ Kruh mohl také znázorňovat věnec, znamení vítězství Kristova kříže a jeho vykupitelské oběti.⁴⁰² Zdá se být však nejpravděpodobnější, že jde o raně křesťanský motiv, který byl v pátém století běžným v oblasti středomoří a měl znázorňovat myšlenku tzv. „kosmický kříž“.⁴⁰³

Motiv a ikonografie kosmického kříže se rozvinuly v době církevních otců. Řehoř z Nyssy propracoval symboliku kříže. Podle něj byl kříž viditelným symbolem čtyř základních protažení univerza a jeho jednoty s Kristem – ve všeobjímajícím gestu na kříži. Irineus z Lyonu zase vysvětluje, že části kříže zahrnují všech šest prostorových dimenzí, neboť symbolizují výšku a hloubku, délku od východu na západ a šířku od severu na jih. „Spojujce nebe a zemi, Kristus přitahuje všechny lidi k sobě.“⁴⁰⁴

Raná křesťanská ikonografie a myšlenka kosmického významu kříže se zřejmě dostaly ze středomoří do Irska díky kulturní výměně v období sedmého století. Vzhledem k oblíbenosti spisů východních církevních otců v rané irské církvi se dá

---

⁴⁰⁰ Pohanští Keltové uctívali slunce a k jeho vyjádření používali symbolu kola nebo kruhu.

⁴⁰¹ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 103.

⁴⁰² VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 99.

⁴⁰³ Zvláště v imperiální Raveně nacházíme mezi mozaikami pocházejícími z poloviny pátého století, vyobrazení tzv. „kosmického kříže“ jakožto centra univerza HEREN, M. W. and BROWN, A.S. *Christ in Celtic Christianity: Britain and Ireland from the fifth to the tenth century*, s. 199-200.

⁴⁰⁴ HEREN, M. W. and BROWN, A.S. *Christ in Celtic Christianity*, s. 200.

předpokládat, že jejich interpretace „kosmického kříže“ našla v Irsku odezvu, jež se projevila právě hojným užíváním tohoto typu kříže v následujících staletích.

IV. CÍRKEVNÍ ARCHITEKTURA

V Irsku byla církevní architektura původně dřevěná a dřevo se pro stavbu chrámů používalo tradičně až do 12. století. Dřevěné stavby se však nedochovaly, takže naše představy o nich jsou velmi skoupé a nemají se o co opřít. Přesto Irové znali také kamenné chrámy. Měli možnost seznámit se s nimi při svých cestách a misích v Británii a na kontinentě.

Kamenné chrámy se začaly zřejmě stavět až v období nájездů Vikingů, ale některé z nich mohly vzniknout už dříve. Pozůstatky kamenných chrámů pochází z období 7. až 12. století a jejich styl je označován za předrománský. Tyto stavby byly většinou malých rozměrů a s úzkými okny, takže uvnitř musely být poměrně tmavé. Jsou orientovány tradičně vchodem k západu a kněžištěm k východu. V rámci irských klášterů bývalo zvykem stavět spíše více malých chrámů než jeden velký. Ty pak byly používány pro různé skupiny lidí, jež přicházely do kláštera na bohoslužby – mnichy, laiky, kajícíky, ženy atd.⁴⁰⁵

Na ukázkou uvádím popis klášterního chrámu v Kildare, jež se nám dochoval ze sedmého století od životopisce sv. Brigit, Cogitose. Podle něj byl chrám dřevěný, rozdělen přepážkou na dvě poloviny; levá byla pro jeptišky, pravá pro muže a laiky. Před kněžištěm byla rovněž přepážka, zdobená malovanými obrazy a pokrytá lněnými závěsy. Ve předu byl zdobený oltář a po jeho stranách relikviáře s ostatky biskupa Conlaetha a sv. Brigity, zakladatelů kláštera. Tyto relikviáře byly zdobeny zlatem, stříbrem, polodrahokamy a drahokamy.⁴⁰⁶ Bohužel se nám z tohoto období nedochovaly téměř žádné památky; díky netrvanlivosti použitého materiálu (dřevo) a

---

⁴⁰⁵ Poměrně zachovalé a částečně zrekonstruované kamenné stavby lze nalézt např. na místě původního kláštera v Glendalough.

⁴⁰⁶ VOPATRŇY, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*, s. 96. Jak je vidět z tohoto popisu, kostely v 7. století rozhodně nemusely být pouze prostými a neumělými stavbami.

také barbarským nájezdům, při nichž bylo mnohé z tohoto bohatství nenávratně zničeno nebo rozchváčeno.

Cely mnichů bývaly stavěny buď z proutí nebo dřeva; ty se nám pochopitelně nedochovaly. Jiný druh staveb se používal v západním Irsku při Atlantickém pobřeží. Zde, zřejmě pro nedostatek dřeva, se používalo k výstavbě kamene. Dochovaly se tzv. *clocháiny*, čili kamenné cely ve tvaru včelích úlů. Jde o klenuté kruhové stavby, jež vznikly pokládáním kamenů na sebe, každá další vrstva směřující více dovnitř. Na vrchu se položil velký zastřešující kámen. Nejznámější z nich je Gallariova oratoř na poloostrově Dingle.

Důležitou stavbou v rámci irských klášterů bývala také zvonice. Vysoké kruhové věže, jež dosahovaly výšky 20 – 35 metrů, se ladně zužují až k jasně oddělené špici, v níž býval umístěn zvon. Dodnes se jich v Irsku zachovalo kolem 65.⁴⁰⁷ Jejich funkcí bylo jak svolávat zvonem na bohoslužby, tak sloužily jako poslední útočiště při útoku nepřítelů. Proto se hojně stavěly v období 8. až 10. století, kdy byly časté útoky ze strany Vikingů.

---

⁴⁰⁷ DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý*, s. 33.

ZÁVĚR

Dostávám se zde ke konci své práce. Mým cílem bylo představit keltsko – křesťanskou spiritualitu raného středověku v Irsku a severozápadním Skotsku, představit ji jako komplexní fenomén v historickém a náboženském kontextu. Doufám, že se mi to alespoň částečně podařilo.

Vzhledem k obsáhlosti daného tématu si uvědomuji, že moje práce není zdaleka vyčerpávající a mnohá témata se mi nepodařilo zařadit z důvodu stanovených limitů, které jsem i přesto značně překročila. Rovněž si uvědomuji, že mé dělení do sedmi kategorií podle Niniana Smarta není vždy zcela přesné; používala jsem ho spíše orientačně, neboť v mnoha případech se dalo na rozebírané skutečnosti pohlížet z pohledu více dimenzí. Snad se mi ale díky tomuto modelu podařilo přehledně a srozumitelně popsat alespoň některé aspekty keltsko-křesťanské tradice.

Zkoumání této tradice se během období, kdy jsem se mu věnovala, stalo velkým přínosem i pro mě samotnou. Uvědomila jsem si, jak jedinečnost spojení křesťanství s keltskou kulturou v daných podmínkách, tak citlivost a vnímavost pro možnosti inkulturace, jež se v tomto spojení plně projeví. Křesťanství v Irsku neslevilo ze svých ideálů, na druhou stranu mělo dostatečně velkorysý přístup, aby vstřebalo některé prvky staré tradice a tvůrčím způsobem je přetvořilo do nové podoby.

V oblasti doktríny zůstalo ortodoxní, i když se nebálo přispět některými vlastními důrazy. Naopak v oblasti mytologie navázalo velmi úspěšně na domácí tradici a dokonce ji pomohlo uchovat pro další generace. V oblasti rituální přetvořilo získané dědictví a dalo mu nový obsah.

V oblasti sociální se dokázalo flexibilně přizpůsobit místním podmínkám a struktuře rané irské společnosti. Tím vznikla nejen zcela odlišná církevní organizace, než tomu bylo jinde na kontinentě, ale také unikátní propojenost dvou modelů zasvěceného života a sice kontemplativního s aktivním.

V oblasti etické přineslo velikou inovaci důrazem na individuálnost lidského úsilí na cestě k dokonalosti. Zároveň však nepodceňovalo lidskou přirozenost a neutíkalo před realitou hříchu. Přínos, jenž spočíval v zavedení soukromé praxe při udělování svátosti smíření, byl a je nedocenitelným pro celou církev dodnes. V oblasti umělecké rozvinulo umění iluminace na takové úrovni, která neměla a nemá dodnes v západním křesťanstvu obdoby.

V oblasti emocionální dalo průchod keltské náboženské citlivosti, jež se projevila ve specifickém druhu modliteb, ale také citlivém a uctivém vztahu ke stvořenému světu. Kromě toho rozvinulo koncept asketismu, který neměl vést k samoučelnému sebezpopírání, ale k plnějšímu životu. Díky tomuto chápání vzešli z keltské křesťanské tradice světcí takového formátu, jako byl sv. Kolumbán nebo sv. Patrik.

Můžeme tedy vidět, že v každé z náboženských dimenzí podle Ninina Smarta se křesťanství v keltském světě plně prosadilo a zároveň nechalo tvarovat původní kulturou tak, aby utvořilo vlastní modus.

Otázkou zůstává, zda jsme zkoumáním minulosti dosáhli svého cíle. Ano i ne, odpovím. Minulost pro nás může být učebnicí v případě, že se chceme nechat poučit. Nemůžeme však jít dopředu s pohledem upřeným zpět. Zkoumání minulosti nám má pomoci pochopit současnost a najít nové cesty a nová řešení pro budoucnost.

Otevírají se nám tu tak možnosti pro další rozpracování mého výzkumu a sice ve zkoumání možností aplikací pro dnešní křesťanskou pastoraci. To bylo původně také mým záměrem, avšak pro rozsáhlost tématu se mi podařilo dokončit pouze první část výzkumu, kterým bylo právě zkoumání minulosti. Otázku aplikovatelnosti pro dnešek proto nechávám otevřenou a na jiných.

Na konci mi nezbývá než vyslovit přání, abychom se v možnostech aplikace nechali inspirovat keltskými křesťany a jejich tvůrčí vynalézavostí, která zůstala zakořeněnou ve vlastní tradici a zároveň si troufla být plně inovativní. Kéž bychom tedy dokázali právě tak jako oni naslouchat dnešnímu člověku a době a zároveň zůstali pevně zakotveni ve svém křesťanském dědictví.

Seznam použité literatury:

Bible. Písmo svaté Starého a Nového Zákona. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-009-5.

ALLCHIN, A. M. Creation and Resurrection in early Welsh poetry. In *Celts and Christians. New Approaches to the Religions Tradition of Britain and Ireland.* Cardiff: University of Wales Press, 2002, s.106 – 123.

BOTHEROYD, S.;BOTHEROYD, P. *Lexikon keltské mytologie.* Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-0090-1.

BRADLEY, I. *Colonies of Heaven. Celtic models for today's Church.* London: Darton, Longman and Todd Ltd., 2000. ISBN-10: 0232523371.

CAREY, J. *King of Mysteries; Early Irish Religious Writings.* Dublin: Four Courts Press, 2000. ISBN 185182572X.

CARNEY, J. *Early Irish Poetry.* Cork: The Mercier Press, 1965. ISBN 0853420394.

CONOLLY, H. *The Irish Penitentials and their significance for the sacrament of penance today.* Dublin: Four Courts Press, 1995. ISBN 1-85182-161-9.

CURRAN, M. Early Irish Monasticism. In *Irish Spirituality.* Maher, M. (ed.), Dublin: Veritas Publications, 1981. s. 10 – 21.

DAVIES, O. Celtic Christianity: texts and representations. *Celts and Christians. New Approaches to the Religions Tradition of Britain and Ireland.* Cardiff: University of Wales Press, 2002, s. 23 – 37.

DE WAAL, E. *Svět byl stvořen celý; znovuobjevení keltské tradice.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. ISBN 80-85959-59-3.

ELIADE, M. *Dějiny náboženského myšlení II.* Praha: Oikoymenth, 1996. ISBN 80-86005-19-4.

FILIP, J. *Keltská Civilizace a její dědictví.* Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0526-9.

FLOWER, R. *The Irish Tradition.* Dublin: The Liliput Press, 1994. ISBN 1874675317.

GAUGAUD, L. *Christianity in Celtic Lands. A History of the Churches of the Celts, their origin, their development, influence and mutual relations.* Dublin: Four Courts Press, 1992. ISBN 1851821139.

GREENOVÁ, M. *Keltské mýty.* Praha: Levné knihy 2006. ISBN 80-7309-358-8.

HEREN, M. W.; BROWN, A.S. *Christ in Celtic Christianity: Britain and Ireland from the fifth to the tenth century.* Woodbridge: Boydell and Brewer Ltd., 2002. ISBN 0851158897.

HUGHES, K. *The Irish Church in Early Irish Society.* New York: Cornell University Press, 1996. ISBN 159740067X.

KEALLY, S. P. An Irish Theology. *Soundings in Irish Spirituality.* Living Flame Series. Vol. 24. Dublin: Carmelite Centre of Spirituality, 1983, s. 6. – 15.

KENNEY, J. F. Ph.D.: *Early History of Ireland; volume One.* Ecclesiastical. New York: Columba University Press, 1929. ISBN 1851821155.

KNOTT, E., MURÉNY, G. *Early Irish Literature.* London: London Routledge & Kegan Paul, 1966. ISBN neuvedeno.

LEHANE, B. *Early Celtic Christianity.* London: Kontinuum, 2005. ISBN 0 8264 8621 5.

LOSACK, M. The Bible, the Desert and the Celtic Tradition. In *Celtic Threads. Exploring the Wisdom of Our Heritage.* Clancy, P. (ed.), Dublin: Veritas Publications, 1999, s.51 -61.

LOW, M. *Celtic Christianity and Nature. Early Irish and Hebridean Tradition.* Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996. ISBN 0748607722.

LOW, M. The natural world in early Irish Christianity. In *Celts and Christians. New Approaches to the Religions Tradition of Britain and Ireland.* Cardiff: University of Wales Press, 2002, s. 176 – 195.

MAUDUIT, J. A. *Keltové.* Praha: Panorama, 1979. ISBN neuvedeno.

MACLEAN, M. *The Literature of the Celts.* London: Blackie and Son Limd, 1902. ISBN 1859585248.

- MACQUARRIE, J. *Paths in Spirituality*. London: SCM Press Ltd., 1972. ISBN 033401235X.
- MC GUINNESS, J. *Saint Patrick's Purgatory: Lough Derg*. Dublin: The Columba Press, 2000. ISBN 9781856072953.
- MC CORMACK, J. *St. Patrick: The Real Story as told in his own words*. Dublin: The Columba Press, 2008. ISBN 978-1-85607-607-4.
- MC NAMARA, M. The Bible in Irish Spirituality. In *Irish Spirituality*. Maher, M. (ed.), Dublin: Veritas Publications, 1981. s. 32 – 46.
- MEEK, D. *The Quest for Celtic Christianity*. Millfield: The Handsel Press, 2000. ISBN 1871828511.
- MEYER, K. *Selection from Ancient Irish Poetry*. London: Constable and Copany, London, 1991. ISBN 140863323X.
- MURPHY, G. *Early Irish Lyrics*. Dublin: Four Courts Press, 1998. ISBN 1851821988.
- MYLES, D. *Early Irish Literature*. Dublin: Four Courts Press, 1994. ISBN 1851821775.
- NICHOLSON, M. F. Celtic Theology: Pelagius. In *An Introduction to Celtic Christianity*. Mackey, J. P. (ed.), Edinburgh: T & T Clark, 1989, 1989. s. 392 – 413.
- O'DONOGHUE, N. D. St Patrick's Breastplate. In *An Introduction to Celtic Christianity*. Mackey, J. P. (ed.), Edinburgh: T & T Clark, 1989, s. 45 – 63.
- O'DUINN, S. *Where Three Streams Meet; Celtic Spirituality*. Dublin: The Columba Press 2002. ISBN 1 85607 288 6.
- O'DWYER, . *Towards a History of Irish Spirituality*. Dublin: The Columba Press, 1995. ISBN 1856071243.
- O'FIANNACHTA, P. The Spirituality of the Céili Dé. In *Irish Spirituality*. Maher, M. (ed.), Dublin: Veritas Publications, 1981. s. 22 – 32.
- O'LOUGHLIN, T. *Celtic Theology. Humanity, World and God in Early Irish Writings*. London: Continuum, 2000. ISBN 0826448712.

O'LOUGHLIN, T. *Journeys on the Edges. The Celtic Tradition*. London: Darton, Longman and Todd Ltd., 2000. ISBN 0232523142.

O'RIORDÁIN, J.J. *Irish Catholic Spirituality. Celtic and Roman*. Dublin: The Columba Press, 1998. ISBN 1-85607-243-6.

O'RIORDÁIN, J. J. *The Music of What Happens*. Dublin: The Columba Press, 1997. ISBN 1 85607 174 X

O'MAIDÍN, U. *The Celtic Monk: Rules and Writings of Early Irish Monks*. Kalamazoo: Cistercian Publications, 1996. ISBN 0-87907-565-1.

PLUMMER, C. *Vitae Sanctorum Hiberniae: volume one*. Dublin : Four Courts Press, 1997. ISBN 1851823255.

RICHARDSON, H. Celtic Art. . In *An Introduction to Celtic Christianity*. Mackey, J. P. (ed.), Edinburgh: T & T Clark, 1989, s. 359 – 385.

SMART, N. *The Religious Experience of Mankind*. New York: Charles Scribner's Sons, 1984. ISBN 0-02-412130-4.

VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-066-7.

VOPATRNÝ, G. *Keltská církev prvního tisíciletí a její spiritualita*. Brno: L. Marek, 2002. ISBN 80-86263-28-2.

WALSH, J. R. and BRADLEY, T. *A History of the Irish Church 400 – 700. AD*. Dublin: The Columba Press, 2003. ISBN 1856074021.

WHELAN, D. Celtic Spirituality: A Holy Embrace of Spirit and Nature. In *Celtic Threads. Exploring the Wisdom of Our Heritage*. Clancy, P. (ed.), Dublin: Veritas Publications, 1999, s. 13. - 24.

WHELAN, D. *Ever Ancient Ever New; Celtic Spirituality in the 21st Century*. Dublin: The Columba Press, 2006. ISBN 1 85607 551 6.

WOODING, J. M. The idea of the Celt. In *Celts and Christians. New Approaches to the Religions Tradition of Britain and Ireland*. Cardiff: University of Wales Press, 2002, s. 39 – 53.

Internetová stránky: <http://www.croagh-patrick.com>.

ABSTRAKT

LEBAROVÁ, D. *Keltsko křesťanská spiritualita v období raného středověku*. České Budějovice 2008. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Dr. A. Křišťan.

Klíčová slova: Keltové, Irsko, Sv. Patrik, pohanství, spiritualita, mnišství, askeze, pokání, modlitby, poutnictví, poustevnictví, mytologie, legendy, světcí, raný středověk.

Tato práce se věnuje křesťanské tradici v Irsku a severozápadním Skotsku v období 5. až 12. století. Práce je rozdělena na dvě části. První je jakýmsi úvodem do historického a kulturního kontextu. V druhé části jsem použila religionistický model pana Ninina Smarta, který dělí náboženství do 7 dimenzí. Jsou to dimenze doktrinní, mytologická, rituální, sociální, etická, emocionální a umělecká. V každé z těchto dimenzí rozebírám povětšinou čtyři témata typická pro keltsko-křesťanskou tradici a na nich ilustruji jedinečnost této tradice. Ta tkví ve vysoké schopnosti inkulturace křesťanství a zároveň ve schopnosti rozvinout nové inovativní přístupy. Mezi tyto nové přístupy patří např. zavedení soukromé kající praxe, fenomén poutnictví nebo propojenost klášterního života s apoštolátem.

ABSTRACT

Celtic – Christian Spirituality in the time of Early Middle Age.

Key words: Celts, Ireland, Saint Patrick, paganism, spirituality, monasticism, asceticism, penitence, prayers, pilgrimage, hermitry, mythology, legends, saints, early middle age.

This work deals with Christian tradition in Ireland and northwest Scotland in period from 5th to 12th century. The work is divided into two parts. The first one is an introduction into historical and cultural context. In the second one I used a religious model of Mr. Ninian Smart who distinguishes religion into seven dimensions. That dimensions are doctrinal, mythological, ritual, social, ethic, emotional and artistic.

In each of these dimensions I deal with about four topics which are typical for Celtic – Christian tradition and on them I illustrate the uniqueness of that tradition. That uniqueness is in high ability for enculturation of Christianity together with ability for new innovative approaches. Some of these new approaches are introduction of new penitential practice, phenomenon of pilgrimage or interconnectedness of monasticism with apostolate.